

KÜRESEL DİYALOG

14.3

1 yılda pek çok dilde 3 sayı

Geoffrey Pleyers ile
Sosyoloji Üzerine

Breno Bringel

Japon Sosyoloji
Derneği'nin
100. Yıl Dönümü

Yoshimichi Sato
Chikako Mori
Masako Ishii-Kuntz
Naoki Sudo

Yeni
Enternasyonalist
Siyasi Manifestolara
Doğru

ADELANTE – Dialogue of Global
Processes
Progressive International
Ecosocial and Intercultural
Pact of the South
Nigeria Socio-Ecological
Alternatives Convergences
ReCommons Europe

Teorik
Perspektifler

Lidia Becker
Christine Hatzky

Open Movements

John Feffer
Hamza Hamouchène
Marta Romero-Delgado
Andy Eric Castillo Patton
Gomer Betancor Nuez

Serbest Bölüm

> Bağımlılık Teorilerini Yeniden İnşa Etmek

BÜLTEN



International
Sociological
Association
ISA

CILT 14 / SAYI 3 / ARALIK 2024
<https://globaldialogue.isa-sociology.org/>

KD



> Editörden

Küresel Diyalog'un bu sayısı, Melbourne'de düzenlenen XX. ISA Dünya Sosyoloji Kongresi'nde yer alan ve halen ISA Başkanı olarak görevine devam Geoffrey Pleyers ile yapılan söyleşiyi açılıyor. "Sosyoloji Üzerine" adını taşıyan bölümümüzde Pleyers, toplumsal hareketler alanındaki çalışmaları, küresel sosyoloji, modern dünya ve sosyolojinin rolü hakkındaki düşüncelerini bizimle paylaşıyor.

Bu sayıdaki ilk tematik bölümde, Japon Sosyoloji Derneği'nin 100. yılı kutlanıyor. Bu derneğin başkanı olan Yoschimichi Sato ile yönetim kurulunda yer alan birkaç isim Japon Sosyoloji Derneği'nin kurumsallaşması karşısında Japonya sosyolojisinin farklı aşamalarını inceliyor. Bu bölümde yer alan yazıların odak noktasını ise küresel bağlantılar, Japonya sosyolojisindeki yeni terimler ve uluslararasılaşma oluşturuyor.

İkinci tematik bölüm, günümüzdeki siyasi manifestoları ele alıyor. Manifestolar, fikirlerin ve programların kamuya duyurulmasını sağlayan kolektif araçlardır. Manifestolar aynı zamanda, günümüzde tarihsel ve kritik dönemeçlere dair tanınan ortaya konmasını, sosyo-politik gerçekliğin yorumlanmasını sağlayan ve bizi alternatiflere yönlendiren simgelerdir. Derin bir toplumsal huzursuzluğun hissedildiği ve alternatif projeler krizinin hüküm sürdüğü bir dönemde, bu bölüm toplumsal ve siyasi değişime dair yeni öneriler ve ufuklar ortaya koyan beş enternasyonalist siyasi manifestoya yer vermektedir. Bunlardan bazıları küresel ölçekte olurken, diğerleri de Afrika, Latin Amerika ve Avrupa'daki durumlara odaklanan bölgesel manifestolardır. Her biri hem halkın hareketliliğini yeniden örgütlemek için yeni yol-

lar önermekte hem de buna dair kısa ve orta vadeli programlar sunmaktadır.

Lidia Becker ve Christine Hatzky'nin kaleme aldığı teorik makale, kışkırtıcı bir tanıyla başlar: son yıllarda, sosyal teorinin çeşitli dalları (postkolonyal ve toplumsal cinsiyet çalışmaları) farklılığa dair kategorileri araştırmakta ancak benzerliklerin tanınmasını göz ardı etmişlerdir. Çok sayıda dünya ve yeni ontolojilerin izinde yazarlar, bağlantısallık, yakınsama, analogiler, ve eş zamanlılık çerçevesinde bir araştırma gündemi oluşturma girişimde bulunarak, benzerliğe dair ilişkisel bir kavramsallaştırmanın önünü açıyor.

"Open Movements" bölümü, iki güncel konuyu sayfalarına taşımaktadır: bir yanda, iki otoriter hükümete (Bangladeş ve Venezuela) karşı yapılan protestolar ve sonuçları; diğer yandan ise Filistin'de süregelen soykırım ve küresel iklim adaleti konuları ele alınıyor. Bununla beraber bu bölüm, son yirmi yıldır İspanya'daki toplumsal hareketlerin de dönüşümüne yer vermektedir. Son olarak, "Serbest Bölüm", bağımlılık teorilerinin köklerine yeniden odaklanarak ve bu alanda yapılan katkıları da hatırlatarak, bağımlılık teorilerinin yeniden inşasının önemini tartışıyor.

Bu sene içinde yayınladığımız üç sayımızı umarım beğenmişsinizdir. 2025'de Küresel Diyalog, on beşinci yılını kutluyor olacak. Bu bize, kamusal ve küresel sosyolojinin durumunu değerlendirmek ve dünyanın farklı noktalarındaki inisiyatifler arasındaki bağları kuvvetlendirmek için eşsiz bir fırsat sunacaktır. ■

Breno Bringel, Küresel Diyalog Editörü

> **Küresel Diyalog pek çok dilde yayınlanmaktadır. Küresel Diyalog'un tüm sayılarına [internet sitesinden](#) ulaşılabilir.**

> **Yayımlanması istenen yazılar globaldialogue@isa-sociology.org adresine gönderilmelidir.**

ISA International
Sociological
Association

**GLOBAL
DIALOGUE**

> Yayın Kurulu

Editör: Breno Bringel.

Yardımcı Editörler: Vitória Gonzalez, Carolina Vestena.

Yardımcı Editör: Christopher Evans.

Yönetici Editörler: Lola Busuttil, August Bagà.

Danışmanlar: Michael Burawoy, Brigitte Aulenbacher, Klaus Dörre.

Bölge Editörleri

Arap Dünyası: (Lübnan) Sari Hanafî, (Tunus) Fatima Radhouani, Safouane Trabelsi

Arjantin: Magdalena Lemus, Juan Parco, Dante Marchissio.

Bangladeş: Habibur Khondker, Khairul Chowdhury, Bijoy Krishna Banik, Shaikh Mohammad Kais, Abdur Rashid, Mohammed Jahirul Islam, Rasel Hussain, Md. Shahidul Islam, Helal Uddin, Masudur Rahman, Yasmin Sultana, Ruma Parvin, Rashed Hossain, Ekramul Kabir Rana, Farheen Akter Bhuiyan, Khadiza Khatun, Arifur Rahaman, Md. Shahin Aktar, Suraiya Akhter, Alamgir Kabir, Taslima Nasrin.

Brezilya: Fabrício Maciel, Andreza Galli, José Guirado Neto, Jéssica Mazzini Mendes, Ricardo Nóbrega.

Fransa/İspanya: Lola Busuttil.

Hindistan: Rashmi Jain, Manish Yadav.

İran: Reyhaneh Javadi, Niayesh Dolati, Elham Shushtarizade, Ali Ragheb.

Polonya: Aleksandra Biernacka, Anna Turner, Joanna Bednarek, Sebastian Sosnowski.

Romanya: Raluca Popescu, Raisa-Gabriela Zamfirescu, Bianca Elena Mihăilă.

Rusya: Elena Zdravomyslova, Daria Kholodova.

Tayvan: WanJu Lee, Yun-Hsuan Chou, Zhi Hao Kerk, Chien-Ying Chien, Yi-Shuo Huang, Mark Yi-Wei Lai, Yun-Jou Lin, Tao-Yung Lu, Ni Lee.

Türkiye: Gül Çorbacıoğlu, Irmak Evren.



“Sosyoloji Üzerine” bölümünde Breno Bringel, küresel sosyoloji, günümüzde dünya ve sosyolojinin rolü hakkında **Geoffrey Pleyers**’la konuşuyor.



“Japon Sosyoloji Derneği’nin 100. Yıl Dönümü” başlıklı tematik bölüm Japonya sosyolojisinin kurumsallaşmasının yüzüncü yılını kutluyor. (Fotoğraf:Guillermo Gavilla, Pixabay)



“Yeni Enternasyonalist Siyasi Manifestolara Doğru”teması, toplumsal ve siyasi değişim için yeni ufuklar ve öneriler sunmayı amaçlayan beş manifestoyu bir araya getiriyor.

Kapak Fotoğrafı: Pixabay.



Küresel Diyalog, SAGE Yayınları’nın cömert bağışı ile hazırlanmaktadır.

> Bu Sayıda

Editörden **2**

> SOSYOLOJİ ÜZERİNE

Çoklu Kriz Zamanlarında Küresel Sosyoloji. Geoffrey Pleyers ile bir Söyleşi

Breno Bringel, Brezilya/İspanya **5**

> JAPON SOSYOLOJİ DERNEĞİ'NİN 100. YIL DÖNÜMÜ

Japonya Sosyolojisi ve Japon Sosyoloji Derneği: Kısa Bir Tarihçe
Yoshimichi Sato, Japonya **8**

Japonya Sosyolojisi ve Küresel Bağlantıları
Chikako Mori, Japonya **10**

Japonya'da Yapılan Sosyolojik Araştırmaların Küresel Yayılımında Karşılaşılan Zorluklar
Masako Ishii-Kuntz, Japonya **12**

Japonya Sosyolojisinde Son Trendler
Naoki Sudo, Japonya **14**

> YENİ ENTERNASYONALİST SİYASİ MANİFESTOLARA DOĞRU

Küresel Krizler ve Radikal Alternatifler Üzerine Manifesto
ADELANTE – Küresel Süreçler Diyaloğu **16**

Enternasyonalizm ya da Neslin Tükenmesi
Progressive International **18**

Bogota Deklarasyonu: Yeryüzüyle Yeni bir Pakta Doğru
Ekosyal ve Kültürelarası Güney Pakti **20**

Nijerya'da Sosyo-Ekolojik Alternatifler için bir Manifesto
Nijerya Sosyo-Ekolojik Alternatifler Buluşmaları **25**

Avrupa'da Yeni bir Popüler Enternasyonalizm için Manifesto
ReCommons Europe **30**

> TEORİK PERSPEKTİFLER

Farklılığın Ötesinde: Çok Sayıda Dünyada Benzerlik
Lidia Becker ve Christine Hatzky, Almanya **32**

> OPEN MOVEMENTS

Venezuela ve Bangladeş'te Protestolar: Otokratlar Ne Zaman Pes Edecekler?
John Feffer, ABD **35**

Küresel İklim Adaleti ve Filistin'in Özgürleşmesi
Hamza Hamouchène, Cezayir/Hollanda **38**

İspanya'da Toplumsal Hareketler:Dönüşümün Yirmi Yılı
Marta Romero-Delgado, Andy Eric Castillo Patton ve Gomer Betancor Nuez, İspanya **40**

> SERBEST BÖLÜM

Bağımlılık Teorilerini Yeniden İnşa Etmek
André Magnelli, Felipe Maia ve Paulo Henrique Martins, Brezilya **42**

“**Kapitalizm her zaman için maliyetlerin ödenmediği bir sistem olmuştur. Maliyetler sistematik olarak dışsallaştırılmış ve başka alanlara kaydırılmıştır.**”

Hamza Hamouchène

> Çoklu Kriz Zamanlarında Küresel Sosyoloji

ISA Başkanı Geoffrey Pleyers ile bir Söyleşi



Geoffrey Pleyers Louvain Katolik Üniversitesi'nde FNRS Araştırma Direktörüdür. Uluslararası Sosyoloji Derneği'nde (ISA) 2006 yılından beri aktif olarak yer almaktadır. 2014'den 2018'e kadar ISA Toplumsal Sınıflar ve Toplumsal Hareketler Araştırma Komitesi'nin (RC47) başkanlığını yapmış ve 2018'den 2023 yılına kadar ISA Araştırma Başkan Yardımcılığı görevini sürdürmüştür. Temmuz 2023'te 2023-27 dönemi için ISA Başkanı seçilmiştir. Burada Pleyers'la söyleşiyi Rio de Janeiro Eyalet Üniversitesi'nde Sosyoloji Profesörü, Küresel Diyalog'un editörü ve Pleyers'le sık sık birlikte çalışmış olan **Breno Bringel** gerçekleştiriyor.

Fotoğraf: Uluslararası Sosyoloji Derneği.

Breno Bringel (BB): Toplumsal hareket araştırmacıları sizin alternatif aktivizm ve küresel hareketler konularındaki katkılarınıza aşina. Fakat çalışmalarınızın güncel bir özelliği, toplumsal hareketler ve genel sosyoloji arasındaki bağlantıları yeniden düşünebilmek için özelleşmiş bir çalışma alanının sınırlarının ötesine gitmektir. Ampirik katkılarınıza dayanarak, okuyucularımıza bu yaklaşımdan biraz daha bahsedebilir misiniz?

Geoffrey Pleyers (GP): Toplumsal hareketler, toplumu ve toplumsal değişimi incelemek için büyüleyici bir konudur. Toplumun hem ürünü hem de üreticisidirler. Örneğin, yeni iletişim araçlarını yenilikçi biçimde kullanarak veya bireyselleşme süreciyle, değerlerde ve bir arada yaşamda ortaya çıkan değişimleri yansıtırlar. Aynı zamanda toplumu değiştirme teşebbüsünde bulunurlar. Bizi toplumun sorunlarına dair uyarır ve toplumu, dünyayı ve yaşamı bir arada görme biçimimizi değiştirir. Pek çok ülkede etki alanı kazanmış ve dünya görüşlerini ve değerlerini yaymayı başarmış ilerici ve gerici hareket için bu geçerlidir. Toplumsal

değişime gelince, bu asla toplumsal aktörlerin (ve pek çok sosyoloğun) umduğu kadar hızlı veya lineer değildir. Bu da [El cambio nunca es lineal. Movimientos sociales en tiempos polarizados](#) [Değişim asla lineer değildir. Kutuplaşmış zamanlarda toplumsal hareketler](İspanyolca, CLACSO, Ağustos 2024) isimli son kitabımın temel argümanıdır. Kitap, Şili'de 2019'da gerçekleşen toplumsal ayaklanmanın, pandemi sırasındaki hareketlerin ve dayanışmanın ve Brezilya'daki ilerici ve muhafazakar dindar hareketlerin analizlerine dayanıyor. Güncel toplumsal hareketleri ve onların rolünü anlamak, kriz ve toplumsal değişim arasında ve toplumsal hareket eylemi, siyasal değişim ve toplumsal değişim arasında basit, lineer bir ilişki olduğu illüzyonunu bir kenara bırakmayı gerektirir. Bir hareket ortaya çıkar çıkmaz toplumda radikal bir değişim olduğunu duyuranların heyecanı da, bu heyecanlı bir azınlığın kolektif yanılmasıyla indirgeyenlerin karamsarlığı da tanımlanmalıdır. Toplumsal değişim, binlerce vatandaşla öfkeyi, hayalleri ve dayanışmayı paylaşmanın coşkusundan ve toplumsal hareketlerin teşvik ettiği toplumsal ve kültürel değişimin derinliğini na-

>>

diren yansıtan bazı seçim süreçlerinin hayal kırıklığından geçen, karmaşık bir patikadır.

BB: Sıklıkla teorik olarak küresel sosyolojiyi tartışıyor, ama aynı zamanda bunu eyleme geçiriyor ve inşa ediyorsunuz. Alternatif küreselleşme hareketi üzerine yaptığınız erken dönem araştırmalarınızdan en son çalışmalarına giden yörüngenizde küresel yaklaşım görünüyor?

GP: Küresel şehirlerden uzakta bir köyde büyüdüm. Ebeveynlerimin liseyi tamamlama fırsatı olmamıştı, çok seyahat de edemedik. Fakat bu köy Belçika, Hollanda ve Almanya arasındaki sınırda kültürlerarası bir eritme potansiydi. Yerel kökler ve yerel lehçe, diğer kültürler, diller, gelenekler ve tarihlere açık olmayla bir araya geliyordu.

Paris'te Alain Touraine'in kurduğu ve Michel Wieviorka'nın yönettiği merkeze gittiğimde yeni bir hayat başladı. Tüm kıtalardan araştırmacılarla, ki Latin Amerika'dan gelen çoktu, ilham verici uluslararası bir ortamdı. Yüksek lisans ve doktora tezlerimi küresel adalet hareketine veya "alternatif küreselleşme"ye adadım. Porto Alegre, Mumbai, Bamako ve Nairobi'deki ilk yedi Dünya Sosyal Forumu'na katıldım. Dünyanın dört bir yanında 180.000 aktivisti bir araya getirdiler. Latin Amerika ve toplumsal hareketlerini keşfettiğimden beri, orali meslektaşlarım ve arkadaşlarımla diyalog çok önemli oldu. Bu hareketin bazı kısımlarının yatay ve daha demokratik örgütlenme çabalarından çok şey öğrendim. Meksika'yı ziyaret ederek Zapatista yerli hareketinden pek çok şey öğrendim. Bu hareket kişisel ve profesyonel düzeyde ve ISA'daki rolümde temel ilham kaynaklarımdan biri olmayı sürdürmektedir. Doktora eğitimimden sonra Avrupa'da seyahat etmeye ve araştırma yapmaya, çevre hareketlerini ve 2011 sonrası toplumsal hareketleri incelemeye devam ettim.

BB: "Bir başka dünya mümkün" hayali yerini "dünyanın bir başka sonu mümkün"e bırakmış gibi görünüyor. Dünya çapında yeni bir distopik "alternatif yok" ortaya çıkıyor. Uygarlığın çoklu krizleri, demokrasinin kötüleşmesi, otoriterliğin normalleşmesi, militarizmin derinleşmesi ve kültür savaşı, iklim aciliyeti ve gezegensel sınırların aşılması gibi büyük zorluklarla karşı karşıyayız. Bu senaryoyu nasıl değerlendirirsiniz?

GP: Her sosyolog jenerasyonu kendisinin tarihte çok önemli bir anda, insanlığın geleceğini belirleyecek olan daha önce benzeri görülmemiş bir krizde yaşadığını düşünür. Biz de buna bir istisna değiliz. Günümüzü birbiriyle bağlantılı bir krizler yumağı, bir "çoklu kriz" olarak deneyimliyoruz ve analiz ediyoruz. Latin Amerikalı araştırmacıların ve yakın zamanda senin derlediğin kitabın da gösterdiği gibi, bu, "uygarlık krizi" olarak da yorumlanabilir. Modernite birbirini izleyen bir krizler dizisi olarak deneyimlenmiştir. Fakat bu sefer tehlikede olan yalnızca insanlığın değil, gezegenin de geleceğidir. Sosyoloji bunu çözmeye yardımcı olmalı. Araştırma Başkan Yardımcımız Allison Loconto'nun "Antroposende Adaleti Tanımak"ı 2025'te Rabat'ta gerçekleşecek Forum'un teması olarak seçmesinin ve benim 2028'de Güney Kore'nin

Gwangju şehrinde gerçekleşecek Dünya Kongresi için "Kısıtlı bir Gezegendeki Küresel Sosyoloji"yi önermemin sebebi budur.

İklim değişikliği ve doğanın yok oluşu hızlandı, fakat günümüzde başlamadı. Kökleri, toplumun ve yaşamın insanlığın büyük bir kısmının yaşam standartlarını daha önce görülmemiş bir hızda ve düzeyde iyileştirmiş örgütlenme ve dünyaya bakma biçimindedir. Fakat modernitenin bu başarısı doğayı yok etmiştir. Artan iklim aciliyetine karşın, artan hızda yok etmeye devam etmekteyiz. Bir dizi eşik ve dönüşü olmayan nokta geçilir, doğanın döngülerinin dengesi önümüzdeki yüzyılların sonuçlarına katlanacağı biçimde bozulurken, tarihi bir sorumlulukla karşı karşıya kalmaktayız. Yine de bireysel ve toplu olarak, durum böyle değilmiş gibi yaşamaya devam etmekteyiz. Acil ihtiyacımız olan değişim için birkaç itici etken bulunmaktadır.

Aslında pek çok alanda, otoriterliğin, ırkçılığın, savaşların ve dünyaya dair kutuplaşmış vizyonlarla hareket eden gerici aktörlerin yükselişi ve ekolojiye ve alınan zayıf önlemlere karşı geri tepmelerle ters yöne gidiyoruz gibi görünüyor. Otoriterliğin yükselişi sosyal bilimlere de tehdit etmektedir. Akademik özgürlüğe karşı tehditler beni çok endişelendirmektedir. Her hafta araştırmaları, milliyetçi bir lidere dair eleştirileri veya Gazze'deki savaşı tarihsel ve jeopolitik bağlamına oturtmaları nedeniyle tehdit edilen, işinden uzaklaştırılan veya baskıya uğrayan sosyologlara dair haberler alıyoruz. Kendimizi daha örgütlememiz, meslektaşlarımızı desteklememiz ve hükümetlerin akademik özgürlüğü korumasını (ve çoğu vakada akademik özgürlüğe saldırmayı bırakmasını), sosyologları ve bilim insanlarını hedef almaktan vazgeçmelerini talep etmemiz aciliyet taşımaktadır.

Akademik özgürlüğe karşı tehditler, akademi içindeki bazı aktörlerden de gelmektedir. Sosyal bilimlerde aktif olan her üniversitenin, derneğin ve kurumun belli konularda, belli gruplar üzerine araştırma yapan veya savaşa, şiddete ve baskılara karşı olduklarını ifade eden meslektaşlara karşı ayrımcılık yapmaya son vermelerini talep ediyoruz.

BB: Bu kasvetli bir senaryo.

GP: Evet ama bu tablonun yalnızca bir kısmı. Aynı zamanda, dünyanın farklı bölgelerinde, ümit vaat eden sosyal, ekonomik ve siyasi yeniliklere de şahit oluyoruz: "iklim jenerasyonunun" hareketliliği ve somut eylemleri, ve daha uzun bir zaman ölçeğinde, küresel farkındalığın ve dünyayla, kendimizle ve doğayla (ki biz de onun bir parçasıyız) farklı bir ilişkinin yükselişi.

Özellikle dijital dünya, küresel ekonomik ve finansal sistem ve zenginliğin giderek artan bir payını yoğunlaştıran süper zengin birkaç bin kişinin etkisi üzerinden, pek çok düzeyde birbiriyle daha yakından bağlantılı bir dünyada, karmaşık zamanlarda yaşıyoruz.

BB: Bu zorlukların, ortaya çıkan karanlık senaryonun ve bu çoklu krizin karşısında sosyolojinin rolünü nasıl görüyorsunuz?

>>

GP: Dünyanın son birkaç on yıldaki dönüşümü ve yeni eleştirel perspektiflerin yükselişi, sosyolojiyi önemli ölçüde sarsmıştır. Disiplin, endüstriyel modernitenin kalbinde, doğanın ve ekonomik büyümenin sınırsızlığı gibi görüldüğü, ulus-devletlerin konsolide olduğu ve Beyaz Batılı erkeklerin dünya tarihine önderlik ettiğinin düşünülmesi bir zamanda kurulmuştu. Kuşkusuz sosyolojiye önderlik ediyorlardı ve onların dünya hakkında düşünme biçimleri pek çok kavramımızın ve kuramımızın içinde kök salmıştır.

Bu sosyolojinin krizde olduğu anlamına mı geliyor? Sosyolojinin krizi 1970'lerden beri hiç durmadan tekrarlanmıştır. Ben, farklı kıtalardan sosyologları okuyarak ve tanıyarak tam tersi bir intiba edindim: Sosyoloji için olağanüstü bir zamanda yaşadığımızı inanıyorum. Yüzyılın başından beri disiplininizi, onu yeniden canlandıran önemli dönüşümler geçirmiştir. Temel gelişmeler disiplinin kendi sınırlarındaki ya da kendisinden uzakta, kendisine eleştirel olarak karşısında olan eleştirel perspektiflere daha çok açık olmasından kaynaklanmıştır. Geçtiğimiz on yıllarda sosyoloji bu eleştirel perspektiflere daha açık hale gelmiştir; farklı düşünceler, çalışmalar, coğrafi alanlar ve kuramlarla diyalog için daha çok alan açmıştır. Bu da dünya ve sosyoloji hakkında yeni düşünme biçimleri ve eleştirel ama aynı zamanda verimli diyaloglara yol açmıştır. Feminist ve keşimsel yaklaşımlar, madun, sömürgecilik sonrası ve sömürgeleşme çalışmaları ve Güney perspektifleri ve epistemolojileri sayesinde yeni diyaloglar açılmış ve yeni sesler duyulmuştur. Bu diyalogların dönüştürücü etkisi olmuştur. Disiplininizi tarihinizi, kanonlarınızı ve bazı temel önyargılarınızı yeniden gözden geçirdik.

Yapacak daha çok şey var. Fakat yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde başarılanların boyutunu da değerlendirmeliyiz. Ben öğrenciyken, sosyoloji tarihi birkaç Batılı araştırmacının katkılarıyla özetlenirdi. Bugün, W.E.B. Du Bois'e bir ders ayırmadan sosyoloji öğretmek, toplumsal cinsiyet ve keşimsel perspektifleri entegre etmeden eşitsizlikleri tartışmak veya Küresel Güneyden önemli katkılara atıfta bulunmadan güncel kuramları sunmak artık mümkün değildir. Diğer araştırmacıların katkıları ve perspektiflerini tanımak, disiplininizi gözden geçirmek, farklı sorular sormak ve hepsinden önce, dünyamızı, zorluklarını ve onu daha adil ve sürdürülebilir hale getirebilecek alternatifleri daha iyi anlayabilmemiz için farklı kapılar açar. [Küresel Diyalog'un eski bir sayısında \(13.3\)](#) dediğim gibi, bu, geçmişteki ve

günümüzdeki Batılı sosyologların yaptığı temel katkıları kabul eder: "Küresel sosyoloji, ne kendilerini evrensel olarak sunan Batı üniversitelerine ve Batılı kanonlara bağlı kalmalı ne de Batı sosyolojisine getirdiği eleştirilerle sınırlı kalmalıdır."

BB: Bugün ele almamız gereken bazı temel meseleler nelerdir? Bunu yapabilmek için iyi bir pozisyonda mıyız?

GP: Bir yandan otoriterliğin ve gerici aktörlerin yükselişi, diğer yandan iklim değişikliği ve ekolojik çöküş, dünyamız (ve disiplininizi) üzerine farklı biçimde düşünmemizi ve zamanımızın zorluklarını aşmak için kavrayışlı biçimlerde verimli katkılarda bulunmamızı gerektirmektedir. Bu ağır bir görevdir. Fakat bu ihtiyacı karşılamak için yeni kaynaklara da sahibiz.

Dijital dünyanın yükselişi ve şimdi yapay zeka, yeni zorluklar getirmektedir. Aynı zamanda olağanüstü miktarda veriye ve çok daha güçlü analitik araçlara erişmemizi sağlamaktadır. Daha da önemli bir kaynak, dünyanın tüm bölgelerinden araştırmacıların bilgisinin, analizlerinin ve katkılarının daha iyi entegre olmasıdır. Pek çok yönden, sosyoloji yüzyılda başında olduğundan daha açık, yaratıcı ve sağlamdır. Dünyayı anlamak ve zamanımızın zorluklarının üstesinden gelmek için çok daha donanımlı durumdayız. Yirmi birinci yüzyılın ilk bölümü, sosyolog olmak için heyecan verici bir zamandır.

BB: Küresel Diyalog bu tikanıklıkları aşmaya nasıl katkıda bulunabilir?

GP: *Küresel Diyalog*, her kıtayı etkileyen karmaşık meselelerin, yerel gerçekliklerin derinlemesine bilgisine ve titiz analize dayanana ama yine de araştırmacılar, öğrencilerden ve vatandaşlardan oluşan okuyucu kitlesi için erişilebilir olan kısa makalelerle açıklanmasını sağladığı için eşsiz bir platformdur. Michael Burawoy dergiyi kurduğundan beri desteklediğimiz küresel ve kamusal sosyoloji budur.

Küresel Diyalog'un her sayısı bize "küresel"i yalnızca yerel gerçekliklerin üstünde uçan bir ölçek olmadığını göstermektedir (bu, "metodolojik küreselcilik" olurdu). Aksine, küresel sosyoloji dünyanın her bölgesinden sosyologların katkısı üzerine inşa etmektedir. ■

> Japonya Sosyolojisi ve Japon Sosyoloji Derneği: Kısa Bir Tarihçe

Yoshimichi Sato, Kyoto İleri Bilim Üniversitesi, Japonya ve Japon Sosyoloji Derneği Başkanı



第97回 日本社会学会大会
2024年11月9~10日
於 京都産業大学

 The Japan Sociological Society

Dernek Logosu ve Tasarım: Japon Sosyoloji Derneği

Derneğin yüz yıllık tarihinin her ayrıntısını ele almak benim için imkansız olacağından, kendi bakış açımdan hareketle Japonya sosyolojisi ve Japon Sosyoloji Derneği'nin (JSS) tarihçesine kısaca değineceğim.

> Japon toplumunu geliştirme amacıyla bir kuruluş

JSS 1924'te kurulmuştur, ancak Japon sosyologlar, sosyoloji araştırmalarına bu tarihten çok önce başlamışlardı. Auguste Comte'un Fransız Devrimi'nden sonra Fransa toplumunun yeniden inşasını öne sürdüğü gibi, Japon sosyologlar da Japon toplumunun Meiji Devrimi'nden sonra yeniden yapılanması gerektiğini tasavvur etmişlerdi. **Akimoto**'ya göre, Herbert Spencer'in fikirlerinden etkilenmişler ancak, siyasi görüşleri doğrultusunda bu fikirleri iki farklı şekilde muhafazarlık ve liberalizm- yorumlamışlardı.

Japonya sosyolojisi, Japon toplumunun sosyal gerçeklikleri üzerine düşünmeyi ve bunlara bir çözüm getirmeyi amaçlamaktadır. Savaş öncesi Japon toplumunda öne çıkan toplumsal meseleler arasında işçi sorunları, yoksulluk ve milliyetçilik vardı; ve Japon sosyologlar tüm bu konuları

Japon toplumunun gelişmesi adına ayrıntılarıyla incelemişlerdir. Her ne kadar savaş öncesi Japonya sosyolojisi Avrupa sosyolojisinden büyük ölçüde etkilenmiş olsa da, Japonya sosyolojisinin önde gelen figürlerinden Yasuma Takada, sosyolojinin yapı taşı olarak toplumsal bağlara odaklanarak özgün bir teori ortaya koymuştur. Sosyolojiyi, sosyal bilimler alanında bağımsız bir yere konumlandırmak istemiştir. Bu özgün teorisi, çağdaş Japon sosyologlar tarafından övgüyle karşılanmış ve çalışmaları savaş öncesi Japonya sosyolojisinin dönüm noktası olmuştur.

> İkinci Dünya Savaşı Sonrası: Modernleşme ve Marksist Teoriler

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Japon sosyologlar, Yasuma Takada, Teizo Toda ve Eitaro Suzuki gibi savaş öncesi dönemin büyük sosyologlarının kuramsal mirasını devralmışlardı. Bu sırada, *Sociology of Postwar Japan* [Savaş Sonrası Japonya Sosyolojisi] kitabının yazarı Tominaga'ya göre, aile sosyolojisi, köy sosyolojisi, kent sosyolojisi ve endüstri sosyolojisi gibi spesifik alanlarda sosyolojik çalışmalarını yürütmüşlerdi. Bu da Japonya sosyolojisinin bölünmesine yol açmıştı. Bu duruma tepki olarak ise modernleşme teorisi ve Marksist teori olarak iki akım ortaya çıkmıştı.

>>

Modernleşme teorisi, Talcott Parsons ve ekibinin ortaya koyduğu yapısal işlevselcilikten etkilenmişti. Modernleşme ve sanayileşmenin toplumun çeşitli kesimlerindeki etkisini açıklamaya odaklanmıştı. Marksist teori de modernleşme ve sanayileşmenin etkilerini araştırıyordu ancak analitik perspektifi modernleşme teorisinden farklıydı: sınıf yapısına olan etkileri mercek altına alıyordu. Marx'ın öne sürdüğü üretim güçleri ve üretim ilişkileri arasındaki çatışmadan etkilenen çalışmalar ortaya koyuyorlardı.

Modernleşme teorisi, Japon toplumunun güçlü bir ekonomik büyüme gösterdiği dönemde (1955-1973) hayli popüler olmuştur; o dönemdeki Japon toplumunun gerçekliğini ortaya koyuyor, gelecek adına iyimser bir tablo çiziyordu. Ancak, popülerliğini giderek yitirmesinin altında belli başlı nedenler vardı: ekonomik büyüme balonu patladıktan sonra Japonya'daki sosyal ve ekonomik durgunluğu açıklamada yetersiz kalmıştı; ve dünyadaki tüm ülkeler bu teoriyle öne sürülen izleği takip etmiyordu. Marksist teori de birçok Japon sosyologun ilgisini çekiyordu. Kapitalistler/işverenler ve işçiler/çalışanlar, hava kirliliği meselesinde büyük şirketler ve yerel halk arasında olduğu gibi toplumun farklı kesimleri arasındaki çatışmaların yarattığı toplumsal sorunları inceliyordu. Ancak, bu düşüncenin etkisi de Yeni Sol'un yükselişi ve Sovyetler Birliği ile Doğu Blok'un çöküşü gibi nedenler dolayısıyla zayıflamıştı.

> Yeni yönelimler, Amerika'nın etkisi ve SSM Araştırması

Modernleşme ve Marksist teorilerin etkisini kaybetmesinden sonra, çoklu-paradigma dönemi başlamıştı. Bu dönemde çeşitli alanlarda muazzam teoriler ortaya konulmuştu: fenomenolojik sosyoloji ve bilgi toplumuna odaklanan sosyoloji, küreselleşme ve refah devletleri, bunlardan başlıcalarıydı.

Japonya sosyolojisinin büyük ölçüde Amerikan sosyolojisinden etkilendiği söylemek gerekir. Her ne kadar Avrupa sosyolojisinin de etkisi olsa da, Amerikan tarzında yapılan nitel ve nicel- ampirik çalışmalar birçok Japon sosyologun ilgisini cezbetmiştir. En önemli nicel çalışmalardan biri, kısaca SSM Araştırması olarak bilinen, "Ulusal Toplumsal Ta-

bakalaşma ve Toplumsal Hareketlilik Araştırması" olmuştur. İlk SSM Araştırması, 1955 yılında JSS ve ISA'nın iş birliğinde uluslararası bir proje olarak yapılmıştır. O zamandan beri, her on yılda yapılmaya devam etmekte olup, bir sonraki araştırma 2025 yılında gerçekleştirilecektir. SSM Araştırmasının veri setlerine Tokyo Sosyal Bilim Üniversitesi bünyesindeki Japonya Sosyal Bilimler Veri Arşivi'nden başvuru yapılarak, ulaşılabilir.

> Ulusal ve uluslararası gidişat

JSS, Japonya sosyolojisi ile paralel olarak gelişti. Kurulduğu tarih olan 1924'te ilk resmi akademik dergisini yayınladı. Derginin ismi birçok defa değişti; şimdiki adı *Japanese Sociological Review* olan derginin ilk sayısı ise 1950'de yayımlandı. *Japanese Sociological Review*'da yer alan tüm makalelere [çevrimiçi](#) ulaşılabilir. Dergiyle beraber, dernek 1925 yılından beri her yıl toplantılar düzenlemektedir. 97. Yıl Toplantısı ise 2024 yılının kasım ayında Kyoto Sangyo Üniversitesi'nde gerçekleştirilecek ve derneğin yüzüncü yılı kutlanacaktır. ISA Başkanı Geoffrey Pleyers'ın da davetli konuşmacı olarak katılacağı toplantıda uluslararası özel bir sempozyum da düzenlenecektir.

JSS'nin uluslararası arenada da etkin olduğunu söylemek gerekir. Buna örnek olarak, 1955 yılında ISA ile ortaklaşa SSM Araştırmasının gerçekleştirilmesini verebiliriz. JSS, ilk İngilizce akademik dergisi *International Journal of Japanese Sociology*'i 1922'de yayınlamış ve o günden bugüne dergi her yıl düzenli olarak (derginin adı 2022'de *Japanese Journal of Sociology* olarak değiştirilmiştir) yayınlanmaktadır. Birçok Japon sosyolog, diğer sosyologlarla uluslararası çalışmalar yürütmekte ve ISA'nın aktif bir üyesi olmaktadır; JSS'nin en önemli uluslararası etkinliklerinden biri, 2014 yılında Yokohama'da düzenlenen XVIII. ISA Dünya Sosyoloji Kongresi'dir. ISA ve diğer ulusal derneklerin desteğiyle bu kongre başarıyla gerçekleştirilmiştir. Kongrenin düzenlenmesinin üzerinden geçen on yılda JSS, ISA ve diğer ulusal derneklerle olan iş birliğini sürdürerek uluslararası etkinlikler bağlamında yeni bir aşamaya geçmiştir. ■

Yoshimichi Sato'ya ulaşmak için <sato.yoshimichi@kuas.ac.jp>

> Japonya Sosyolojisi ve Küresel Bağlantıları

Chikako Mori, Doshisha Üniversitesi, Japonya



Fotoğraf: Japon Sosyoloji Derneği

Japonya sosyolojisinin küresel sosyolojinin tartıştığı konulara katkısı çok yönlü olduğundan, tüm boyutlarını bu kısa makalede değerlendirmek zordur. Söz konusu katkılar farklı ölçekler, zaman ve mekanlarda birden fazla biçimde karşımıza çıkar. Örneğin, [Chizuko Ueno'nun Çin ile ilgili çalışması](#) büyük etki yaratmıştır- ve bunların nasıl ele alınacağı konusunda net bir fikir birliğine varılamamıştır. Aslında, değerlendiricinin bakış açısına göre yapılan değerlendirmeler büyük oranda çeşitlilik gösterir. Dolayısıyla bu makalenin amacı tüm katkılara değinmek değil, Japon Sosyoloji Derneği (JSS) ve bu derneğin üyelerinin çabalarını, onların dünyada sosyolojiye yönelik tartışmalarla olan bağlarını ve katkılarını vurgulayarak, Geoffrey Pleyers'in da deyiimiyle ["yenilenmiş bir küresel diyalog"](#) ortamını teşvik etmektir.

> "Batı merkeziliğinden" "uluslararasılaşmaya" yönelik girişimler

Japonya sosyolojisinin gelişimi, [Shigeto Sonoda'nın da belirttiği gibi](#) tarihi, 1880'lere dayanmakta olup, başlangıçta Avrupamerkezcilik ile tanımlanmaktaydı. O dönem-

de sosyolojik çalışmaların çoğu Batı'nın ürettiği sosyoloji teorilerinin kabulü, tanıtılması ve benimsenmesine odaklanmıştır. Öte yandan, 1924'te kurulan JSS ile, küresel sosyoloji ile olan bağın kuvvetlenmesi yönünde sesler yükselmeye başlamıştır. [Seiyama'ya göre](#) JSS, Uluslararası Sosyoloji Derneği'nin (ISA) kurulduktan bir yıl sonra yaptığı çağrıya katılan sekiz ulusal sosyoloji derneklerinden biri olmuştur. JSS'yi temsil etmek üzere, Kunio Odaka ISA'nın birinci kongresine katılmış, kolektif Ulusal Toplumsal Tabakalaşma ve Toplumsal Hareketlilik Araştırması'ndaki (SSM) çalışmalarına, 1959'da Lipset ve Bendix tarafından atıfta bulunulmuştur.

Aralarında Yoshimichi Sato'nun da olduğu JSS'nin kimi üyeleri, yönetim kurulunda (2010-14) yer almıştır. [Hasegawa'nın tahlilleri](#) göstermektedir ki, bu girişimler 2014 yılının temmuz ayında Yokohoma'da yapılan XVIII. ISA Kongresi'nde meyvelerini vermiş, bu kongreye 6.000'den fazla kişi katılmıştı. Bununla birlikte, uluslararasılaşmaya giden yolu takip eden JSS'deki aktörler, Japonya'daki hükümetin izlediği ve uluslararası sıralamalardaki yerini iyileştirmeyi amaçlayan uluslararasılaşma yönelimli ulus-devlet

>>

modelinden kendilerini ayırtmaktadır. Shujiro Yazawa'nın 2011'de [Küresel Diyalog'da Michael Burawoy ile yaptığı söyleşide](#) belirttiği gibi sosyolojinin gerçek anlamda uluslararasılaşması, ulus-devlet çerçevesinden çıkılıp, küresel toplum ya da dünya toplumu fikriyle bütünleşmiş küresel bir sosyoloji yaratmakla mümkün olabilir.

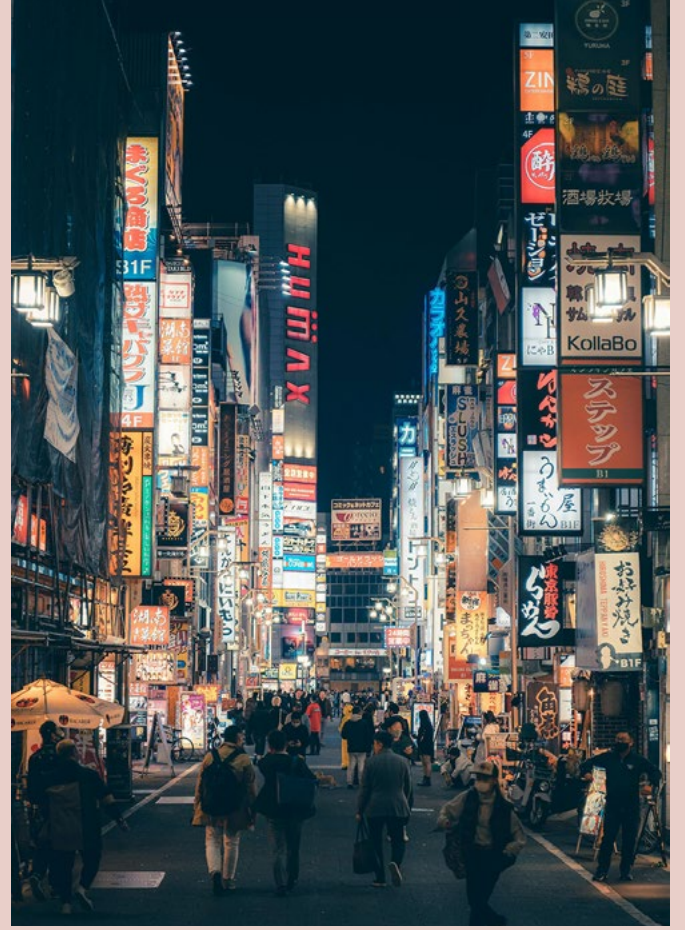
> Doğu Asya Sosyolojisine Odaklanmak

Bölgesel düzeyde de önemli girişimler söz konusudur. [Sonoda'ya göre](#) birçok demek- aralarında Çin-Japon Sosyoloji Derneği'nin de olduğu- 1980'lerden itibaren kurulmaya başlamış, Japon sosyologlar da Asya Pasifik Sosyoloji Derneği (1996'da kurulmuştur) ve Asya Toplumsal Araştırmalar Derneği (2010'da kurulmuştur) gibi Asya'daki sosyoloji ağlarının bir parçası olmuşlardır. Ayrıca, ulusal üniversitelerin sosyoloji bölümlerinde yer alan uluslararası araştırma programları da diğer Asyalı sosyologlarla iş birliğini daha da güçlendirmiştir. Kyoto Üniversitesi'nde Emiko Ochiai ve Tohoku Üniversitesi'nde Yoshimichi Sato'nun yürütücülüklerini yaptığı programlar bunun başlıca örneklerdir.

Bu inisiyatiflerin kurumsallaşma süreçleri de şekillenmeye başlamaktadır. 2003'te başlayan Doğu Asya Sosyologları Konferansı, 2017 yılının ekim ayında Doğu Asya Sosyoloji Derneği'nin kurulmasına vesile olmuştur- bu derneğin ilk kongresi 2019 yılının mart ayında Tokyo'daki Chuo Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir. Doğu Asya'daki sosyolojik tartışmalar, *A Quest for East Asian Sociologies* [Doğu Asya Sosyolojilerine Yönelik Bir Araştırma] (2014) ve *Handbook of Post-Western Sociology: From East Asia to Europe* [Batı-Sonrası Sosyolojinin El Kitabı: Doğu Asya'dan Avrupa'ya] (2023) gibi birçok yayının ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Söz konusu inisiyatifler, "[hegemonik olmayan dünya sosyolojisini](#)" ortaya koyan bir küresel sosyolojinin yaratılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

> JSS çatısı altında yeni inisiyatifler ve getirdiği zorluklar

JSS, küresel düzeydeki tartışmalara katılmak için birçok inisiyatifte bulunmuştur: 1992'de *International Journal of Japanese Sociology* dergisini kurmuş; Kuzey Kore (2007'den beri), Çin (2011'den beri) ve Tayvan (2015'ten beri) ile değişim anlaşmaları çerçevesinde ortak paneller düzenlemiştir; 2023 yılında da ilk resmi blogunu kurarak, [Japonya sosyolojisini tüm dünyaya İngilizce dilinde içeriklerle tanıtmaktadır](#). Bir diğer önemli inisiyatifi ise, Seyahat Ödülü (2008'de ortaya çıktığında Seyahat Desteği olarak adlandırılıyordu) adı altında tüm dünyadaki genç araştırma-



Tokyo, Japonya. Fotoğraf: Willian Justen de Vasconcellos, Pexels.

cıların 2022 yılında "COVID-19 ve Toplum", 2023 yılında da "Krizler Bağlamında Ulusötesilik" temaları çerçevesinde, JSS'nin her yıl düzenlediği toplantılara katılmalarını sağlamak için verilen teşviktir.

9 ve 10 Kasım 2024 tarihlerinde Geoffrey Pleyers'in katılımıyla gerçekleştirilecek JSS Yıllık Toplantısı için Seyahat Ödülü'nün teması "[küresel sosyolojinin merkezileştirilmesi](#)" olarak belirlenmiştir. Bu tema Seyahat Ödülü'ne rekor sayıda başvuru yapılmasına neden oldu. Her ne kadar Doğu Asya ülkeleriyle diyalogta önemli bir yol kat edilmiş olsa da, Küresel Güney ve epistemolojilerine- dekolonyal ya da madun perspektifler- yeteri kadar yer verilmemektedir. JSS ve üyeleri için, 2024 yılında gerçekleştirilecek Yıllık Toplantı küresel diyalogun bir parçası olmakla beraber küresel sosyolojiye katkıda bulunulması açısından da önemli bir fırsat olacaktır. ■

Chikako Mori'ye ulaşmak için <cmori@mail.doshisha.ac.jp>

> Japonya'da Yapılan Sosyolojik Araştırmaların Küresel Yayılımında Karşılaşılan Zorluklar

Masako Ishii-Kuntz, Ochanomizu Üniversitesi, Japonya



Fotoğraf: Japon Sosyoloji Derneği

Amerika'daki kariyerimin ilk yıllarında, gerek Amerikan Sosyoloji Derneği'nin olsun gerek farklı organizasyonlar tarafından düzenlenen yıllık toplantılarda olsun Japon akademisyenlerle ya da lisansüstü öğrencilerle nadiren karşılaşıyordum. İçinde bulunduğumuz yüzyılın başlangıcından itibaren, bu manzara giderek değişmeye başladı ve Amerika'da düzenlenen konferanslarda ekseriyetle Japon sosyologlara rastlamaya başladım.

> Dil bariyerini konsolide etmek ve aşmak

Bu trend, 2014 yılında Yokohama'da düzenlenen XVIII. ISA Dünya Sosyoloji Kongresi'nde kendini daha net bir biçimde gösterdi. Japonya'da yaşayan sosyologlar, araştırma bulgularını küresel konferanslarda sunmak ve araştırma makalelerini dünya çapındaki İngilizce akademik dergilerde yayınlamak için büyük heyecan duyuyordu.

Kısaca ISA verilerine göz gezdirirsek bu değişimi daha rahat görebiliriz. ISA (2024) verilerine göre, Kongre'ye dair istatistiklere ilk kez 2010 yılında ISA'nın internet sitesinde yer verilmiş, İsveç'te düzenlenen Kongre'ye Japonya'dan 205 kişi katılmış ve ülke başına düşen katılımcı sayısına bakıldığında Japonya 7. sırada yer almıştır. 2014 yılında Yokohama'daki Kongre'de ise bu sayı neredeyse iki katına çıkarak, 429 olmuştur. Bundan sonra, her ne kadar Toronto (2018) ve Melbourne (2023)'de yapılan kongrelerde Japonya'dan katılımcı sayısı sırasıyla 115 ve 277'ye düşse de Japonya'dan gelen sosyologların sayısı ülke bazında bakıldığında Toronto'da beşinci, Melbourne'de ise dördüncü sırada yer almıştır.

Bu durum sadece Japonya'daki sosyologlar için değil aynı zamanda farklı ülkelerden gelen diğer katılımcılar için de olumlu bir gelişmedir. 1980'lerin ortasında Amerika'da doktora tezimi yazarken, Japonya hakkında yazılmış İngilizce





Tokyo, Japonya. Fotoğraf: Oscar M., Pexels.

sosyoloji kitapları ve makalelerini bulmak hayli zordu. Ben de çözümlü Japonca kitaplar ve belgeleri okumada buldum. Japonca yazılmış kitaplar ve makaleleri okuyabilmek ne kadar iyi olsa da, araştırma bulgularının yalnızca Japonca'yı anlayanlarla sınırlı kalmaması, geniş kitlelere tanıtılması ve çok sayıda sosyoloğa ulaşması gerektiğini düşünüyordum. Günümüzde, Japonya'daki sosyologlar uluslararası konferanslara daha etkin bir biçimde katılım göstermekle beraber, İngilizce yayınlanan akademik dergilere de araştırmalarını göndermektedir, bu durum Japonya'daki sosyolojik araştırmaların küresel anlamda tanınırlık kazanabilmesi için büyük bir fırsattır.

Son yıllarda, Japonya'da yapılan sosyolojik araştırmalara daha sık rastlanmakta ancak yine de Japon sosyologlarının araştırma bulgularını küresel anlamda yaymaları önünde birtakım engeller bulunmaktadır. Japonya'da bir üniversitede ders verdiğim süreçteki deneyimlerim ve endişelerim ışığında, bu engellerin neler olduğundan bahsetmek, bu zorlukların önüne geçmek için önerilerimi sunmak ve Japon Sosyoloji Derneği (JSS)'nin söz konusu zorlukları aşmak adına neler yaptığını dile getirmek isterim.

> Araştırmanın küreselleşmesi önünde üç engel ve öneriler

İlk ve belki de en önemli olarak, Japonya'daki çoğu sosyologun uluslararası araştırmacılarla İngilizce iletişim kurma konusunda kendilerini rahat hissetmemesinden söz edilebilir. Bu muhtemelen Japonya'da İngilizce eğitimi ile alakalı sorunlarla bağdaştırılabilir, [Ikegashira, Matsumoto ve Morita'nın](#) da vurguladığı üzere, İngilizce iletişim becerisi Japonya'da etkin bir biçimde öğretilmemektedir. Aynı zamanda, birçok Japon sosyolog ana dili İngilizce olan kişiler gibi konuşmak için kendilerini çok zorlamaktadır. Çoğu Japon sosyolog araştırma bulgularını yaymak istemektedir, ana dili İngilizce olanlar gibi konuşmak ya da onlar gibi yaz-

mak zorunda olmadıklarının farkına vardıklarında hem stres seviyeleri hem de endişeleri giderek azalacaktır. JSS bünyesinde Uluslararası Araştırma Etkinliklerini Teşvik Etme adında bir komite kurduk, bu komite her yıl İngilizce araştırma özeti yazma atölyesi düzenlemekle beraber araştırma makalelerinin İngilizce sunulması konusunda da eğitim vermektedir. Hatta bu atölyelere ve derslere katılan lisansüstü öğrencilerin bildiri özetleri, ISA Dünya Kongresi'nde sunulmak üzere kabul almıştır.

İkinci olarak, Japonya'da sosyoloji alanında çalışan birçok lisansüstü öğrencisi ve akademisyenin, araştırma bulgularını sunma ve yazma konusunda "mükemmel" olma arzusu içinde olduğunu söyleyebiliriz. Konferanslarda sunulan bildiriler özelinde, çoğu Japon sosyologun sunumlarını defalarca prova ettiklerine şahit oldum. Her ne kadar pratik yapmak tavsiye edilen bir şey olsa da, metne bu denli sadık kalmak etkili ve kusursuz bir sunum yapmayı zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, Japonya'dan gelen akademisyenler yaptıkları sunumdan sonra yer alan Soru-Cevap bölümüne kaygıyla yaklaşmaktadır zira bu bölüm için önceden bir metin hazırlamak mümkün değildir. Ben, Japonya'daki öğrencilerime ve araştırmacılara yanlış yapmaktan ve yapılan yorumlar ya da sorulan soruları anlamada nerede zorlandıklarını açıklama konusunda korkmamaları gerektiğini tavsiye ediyorum. Bu doğrultuda, JSS'de, öğrenciler ve yeni araştırmacıların sunum becerilerini geliştirmeye yönelik seminerlerin olması gerektiğini düşünüyorum.

Son olarak, dile dair zorlukların üstesinden gelmenin yanı sıra yurt dışındaki konferanslara katılmak isteyen araştırmacılar için seyahat ve konaklama desteklerinin olması da büyük önem taşımaktadır. Bu konuda JSS, üyelerine uluslararası konferanslara katılmalarını teşvik etmek adına seyahat desteği sağlamaktadır. Bununla birlikte, devlet, özel kurumlar ve üniversiteler, öğrencilerin yurt dışındaki konferanslara katılmalarını desteklemek için burs vermektedir. Amerika'daki bazı kuruluşlar da uluslararası katılımcılar için seyahat desteği vermektedir. JSS başta olmak üzere, Japonya'daki kuruluşların bu tür teşvik, destek ve burslar için bir veri tabanı oluşturmasını öneriyorum.

Özetle, Japonya'daki öğrencilerin ve akademisyenlerin yaptıkları araştırmaların küresel olarak yayılmasını teşvik etmek için hem kurumsal hem de psikolojik desteğe ihtiyaç vardır. Uluslararası konferanslara katılan Japon sosyologların sayısının ve İngilizce yayınlanan dergilerdeki görünürlüklerinin artması Japonya sosyolojisinin küresel arenaya taşınmasında itici bir güç olacaktır. ■

Masako Ishii-Kuntz'a ulaşmak için ishii.kuntz.masako@ocha.ac.jp

> Japonya Sosyolojisinde Son Trendler

Naoki Sudo, Hitotsubashi Üniversitesi, Japonya



Fotoğraf: Japon Sosyoloji Derneği

Japonya sosyolojisini etkisi altına alan son trendlerin öne çıkan iki özelliği vardır. İlki, Japon sosyologların ilgisinin sosyolojik metotlara kaymasıdır. Japon sosyologların metodolojiye dair ilgileri yalnızca nicel metotlara yönelik olmayıp, nitel metotlarda da kendini göstermektedir. İkinci olarak, Japon sosyologların araştırma konuları, yirminci yüzyıla oranla, yirmi birinci yüzyılın ilk döneminden itibaren daha da çeşitlenmiştir. Dolayısıyla, Japon sosyologların ilgi alanları başlıca son dönemdeki popüler konulara yönelmiştir. Bu durum, geleneksel konuların yanı sıra Japonya’da sosyolojik araştırmalara yeni konuların da eklendiğini göstermektedir. Bunun sonucunda, Japon sosyologların sosyoloji teorilerine olan ilgisi geçtiğimiz yıllardan bu yana azalma eğilimindedir.

> Sosyoloji teorilerinden sosyolojik metotlara

Japonya sosyolojisinde teoriden metota doğru kaymayı doğrulamak adına, iki Japon sosyologun çalışmalarına referans verebiliriz. Bu çalışmalardan ilki Ken’ichi Tomiaga’nın

[Sociology in Postwar Japan: A Contemporary History](#) [Savaş Sonrası Japonya Sosyolojisi: Modern Tarih] (2004) adlı kitabı olurken, bir diğeri Hiroki Takikawa’nın [“Topic dynamics of post-war Japanese sociology: Topic analysis of Japanese Sociological Review corpus by structural topic model”](#) (2019) [Savaş sonrası Japonya sosyolojisinde konu dinamikleri: Japanese Sociological Review külliyyatının yapısal konu modeliyle analizi] adlı makalesidir. Her ne kadar Tominaga ve Takikawa’nın çalışmaları Japonya sosyolojisinin son trendlerini analiz etmese de, onlar tarafından ortaya konulan çerçeve, son dönemdeki gelişmelere uygulanabilir.

Söz konusu yazarlar, 1960’lar ve 1970’lerden beri Japonya sosyolojisinde, birbirine karşıt iki sosyoloji düşüncesi okuluna (yapısal işlevselcilik ve Marksizm) dair çalışmaların egemen olduğunu savunmaktadırlar. Ancak her iki sosyolojik düşünce de kendilerinden sonra gelen Japon sosyologlar tarafından sertçe eleştirilmiş ve etkisini kay-

>>

betmiştir. Yapısal işlevselcilik ve Marksizm yerine, Japon sosyologlar yeni sosyoloji teorilerine (Michel Foucault'nun özne üzerine çalışmaları, Pierre Bourdieu'nün kültürel sermaye teorisi, Niklas Luhmann'ın sosyal sistem teorisi, Jürgen Habermas'ın iletişim teorisi ve Anthony Giddens'in yapılaşma teorisi vb.) ilgiyle yaklaşmışlardır. Bununla beraber, Japon sosyologların sosyoloji teorilerine ilgisi yeni yüzyılın başlangıcıyla azalmıştır.

Takikawa'ya göre, Japon sosyologlar sosyal araştırma verilerini analiz etmede yalnızca sosyolojik teorilerden yararlanmak yerine sosyolojik metotların da bir araç olarak kullanılmasına dair düşünceyi benimsemeye başlamışlardır. Hatta, kimi Japon sosyologlar, sosyal olguları analiz ederken ileri nicel metotları kullanmaktadır. Aynı zamanda, diğer Japon sosyologlar sosyal olguları araştırırken, anlamlardan yararlanmak gibi, nitel metotları da kullanmaktadır. Takikawa'nın vurguladığı üzere, nicel ve nitel metotlar Japon sosyologlar tarafından bu yüzyılın ilk yirmi yılında sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum, Japonya sosyolojisinde yirmibirinci yüzyılın ilk zamanlarında nicel ve nitel metotlar arasındaki ilişkinin birbirinin ikamesi değil de tamamlayıcısı olarak görülmesini sağlamıştır.

Genellikle, ileri nicel metotların bir disiplinde kullanılması, o disiplinin bilim olduğunun bir göstergesi niteliğindedir. Ancak, Japon sosyolojisinde yirmibirinci yüzyılın ilk zamanlarında ileri nicel metotlar, nitel metotlarla beraber kullanılıyordu, bu durum nitel metotların, nicel metotlarda olduğu gibi bilim olarak nitelendirilmesinin önünde engeldi. Japon sosyologların nicel metotları kullanma tercihi, sosyolojinin bir bilim olarak normalleştirilmesine dair bir tercihi yansıtmamaktadır. Dolayısıyla, Japon sosyologlarının ilgisinin neden sosyoloji teorilerinden sosyolojik metotlara kaydığının diğer nedenlerini araştırmalıyız.

> Yirmibirinci yüzyıl boyunca Japonya sosyolojisinde ele alınan farklı konular

Hiroki Takikawa, yirminci yüzyılın son dönemlerinde Japon sosyolojisinde çalışılan konuların, yirmibirinci yüzyılda ele alınan konulardan farklılaştığını belirtmektedir. Özellikle, Japon sosyologlar, sosyolojinin geleneksel konularının (sosyal sınıf, aile, emek, örgütlenme, kent çalışmaları vb.) yanına yeni araştırma konuları (çevre sorunları, toplumsal cinsiyet/cinsiyet ve öz-kimlik) eklemiştir. Söz konusu yeni konulara değinmek için, birbirine birçok açıdan bağlı olan yeni ileri nicel ve nitel metotların kullanılması gerektiğini düşünüyorlardı. Bununla beraber, Japon sosyologlara göre bu metotlar kendileriyle aynı ilgi alanlarına sahip, diğer disiplinlerdeki sosyal bilimcilerle bağ kurmak için de

önemli bir iletişim aracıydı. Japon sosyologların metotlara olan ilgilerinin nedenleri arasında farklı araştırma konuları ve diğer disiplinlerdeki sosyal bilimcilerle iş birliği yapma isteği de yatmaktadır.

Bununla beraber, Japon toplumu yirmibirinci yüzyılın ilk dönemlerindeki hızlı toplumsal değişimi deneyimlemişti. Japon sosyologlar için bu değişimler pratik ve hızlı çözümler sunabilmeyi zorlaştırmıştı. İlk olarak Japonya, bu dönemde yaşanan bir nüfusla karşı karşıyaydı. Bunun sonucu olarak, günümüzde Japonya dünyada en çok yaşlı nüfusa sahip ülkelerden biridir. Bu durum, Japonya'daki sosyal refah rejiminin sürdürülebilirliğinin sorgulanmasına yol açmıştır. İkinci olarak, Japonya 1990'ların sonundan itibaren uzun-dönemli ekonomik durgunluk yaşamaktadır. Bu nedenle, tüm iş gücü içinde düzenli bir işi olmayan çalışanların (yarı-zamanlı ya da kısa dönemli çalışan) sayısı giderek artmaktadır. Dahası, Japon toplumunda göçmen ve iş gücünde yer alan kadın sayısındaki artış, iş gücü kıtlığı gibi sorunlar da ele alınmalıdır. Bu değişimler, sosyal eşitsizlikleri arttırmakta ve yeni sosyal sorunlar yaratmaktadır, dolayısıyla Japonya'nın sorunlarını açıklamada geleneksel sosyoloji teorileri yetersiz kalmaktadır.

Böylece, yirmibirinci yüzyılın ilk yıllarında Japon sosyologlar, geleneksel sosyoloji teorileriyle açıklanamayan yeni konulara eğilmişler ve bunun sonucunda ilgi alanlarını teoriden metotlara kaydırmışlardır. Bu, sosyoloji teorilerinin artık Japon sosyologlara katkı sağlamadığı anlamına gelmez, bilakis yeni konuları ele almada ve ortaya çıkan gelişmeleri açıklayabilecek yeni sosyal teorilere olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu yeni konuları açıklamaya yönelik temel teoriler olmazsa, Japon sosyologlar onları çözüme kavuşturmak adına etkili araçlar geliştiremezler.

> Son sözler

Görünen o ki, Japonya sosyolojisindeki son trendler, küresel sosyolojiyi de etkileyen trendlerle uyumaktadır. Yirmibirinci yüzyılın başlarında karşılaşılan yaşlı nüfus ve uzun-dönemli ekonomik durgunluk gibi konular, diğer ülkelere nazaran Japon toplumu için büyük önem taşımaktadır, sosyoloji teorilerinden sosyolojik metotlara doğru kayma ve farklı araştırma konuları üzerinde çalışmalar dünyada da görülmektedir. Dolayısıyla, bu trendler sonucunda ortaya çıkan sorunlar yalnızca Japonya sosyolojisinde değil küresel sosyolojide de gözlemlenmektedir. Bu anlamda Japon sosyologlar, yirmibirinci yüzyılın ortak sorunlarıyla başa çıkabilmek için tüm dünyadaki sosyologlarla iş birliği içinde olmalıdır. ■

Naoki Sudo'ya ulaşmak için <naoki.sudo@r.hit-u.ac.jp>

> Küresel Krizler ve Radikal Alternatifler Üzerine Manifesto

ADELANTE – Küresel Süreçler Diyalogu



| Fotoğraf: Adelante, 2024.

16

> Karşı karşıya olduğumuz krizler

- Dünya bir çoklu krizler uçurumuna doğru yuvarlanmaktadır. Derin yarıklar, insanlığı birbirinden ve insanları doğanın kalanından ayırmaktadır. Şu anki hakim baskıcı sistem, temelden kusurludur, bu krizleri yaratmıştır ve sürdürmektedir. Bu sistemin kökenleri, sınıf, sömürgecilik, ırkçılık, patriyarka, kapitalizm, devlet hakimiyeti, kastçılık ilişkilerinde ve yapılarında ve insan merkezli odağımızda yatmaktadır. Sorgulanması ve dönüştürülmesi gereken yalnızca bu krizlerde ifadesini bulan belirtiler değil, bu kökenlerdir.
- Otoriter, emperyalist veya faşist rejimlerin kültürel hegemonyasının halklar ve doğanın kalını üzerinde kurduğu hakimiyetin tarihsel bir süreci vardır. Bu süreç, toplumları kullanıp atmış, farklı bilgi/var olma/ hareket etme/ yaşama biçimlerini yerinden etmiş ve yok etmiştir.

- Bugünün askeri-endüstriyel kompleksi ve kapitalizm tarafından desteklenen hakim sistem, ulus devletler, etnisiteler, dini inançlar arasındaki savaş ve çatışmaları yaratmakta ve ilerletmektedir. Bunun en kötü sonuçlarıyla masum insanlar ve çevre karşı karşıya kalmaktadır.
- Biyoçeşitliliğin kaybı, iklim değişikliği, hava kirliliği ve gezegenin toksikleşmesi de dahil olmak üzere ekolojik krizler, gezegeni altıncı kitlesel yok oluşun eşiğine getirmiştir: bu insan eylemlerinin neden olduğu ve karşılığında milyarlarca insanın yaşamına ve geçim kaynağına zarar veren ilk kitlesel yok oluşur.
- Sonsuz ekonomik büyümeye dayanan “kalkınma” yaklaşımları içsel olarak sürdürülemezdir; “gelişmiş”, “geliş- >>

mekte olan” ve “az gelişmiş” gibi yanlış ayrımlar yaratır ve sağlıklı ve sürdürülemez tüketim örüntülerini teşvik eder.

• Çok krizler yaratmış olan sistem aynı zamanda bizlere alta yatan nedenleri değil yalnızca belirtileri ortadan kaldıran bir “çözümler” kargaşası sunmaktadır. Bunların arasında karbon ticareti, yeşil büyüme, net-sıfır, jeomühendislik ve diğer tekno çözümler ve piyasa yaklaşımları bulunmaktadır.

• Bu krizlerin farklı özellikleri iç içe geçmiştir. Dolayısıyla samimi, sistemik alternatiflere işaret eden bütüncül, kesimsel ve bütüncül yanıtlara ihtiyacımız vardır.

> Halkların yanıtı: direniş ve alternatifler

• Bu krizlere yanıt olarak taban eylemleri ve hareketlerinden oluşan büyük bir dip dalgası yükselmektedir. Hareketler, bizleri daha çoğulcu, demokratik, sömürsüz, adil, eşit/eşitlikçi, özgürleşmiş, feminist, ekolojik açıdan bilge, barışçıl, post-kapitalist/post-kalkınmacı, biyokültürel, müreffeh, dayanışmacı ve radikal sevgi temelli bir dünyaya doğru yönlendiren dönüştürücü süreçleri ifade etmekte ve ortaya koymaktadır. Her hareketin bu değerlere ve kavramlara dair kendi yorumu ve anlayışı olabilir. Bu da, biz birbirimizi ortak temel değerlere ve etik inançlara dayanarak bir araya getiriyor olsak da, saygı duyulması gereken bir çoğulculuk ve çeşitlilik yaratmaktadır.

• Yerli halklar, taban toplulukları, çeşitli türden kolektifler ve bireyler, agroekolojiyi, müşterekleri geri kazanmayı, topluluk sağlığını, alternatif öğrenme ve eğitimi, toplumsal cinsiyet ve cinsellik adaletini, radikal demokrasi ve otonomiye, bakım ve paylaşım ilişkilerini önceleyen yerel ekonomileri, işçilerin sahibi olduğu ya da işçilerin kontrolünde üretimi, doğanın tümüyle ikili olmayan bir ilişkiyi sürdürme veya yeniden canlandırmayı, ekosistem temelli topluluklar tarafından doğanın korunmasını, kültürlerin, dillerin, bilgi sistemlerinin ve var olma biçimlerinin çeşitliliğinin sürdürülmesi ve yeniden canlandırılmasını ve bu tür diğer seçenekleri de içeren sürdürülebilir, eşitlikçi yaşam biçimleri uygulamakta, müşterekleri geri kazanmaktadır. Bunların çoğu yaşama saygı duyan dünya görüşlerini içermektedir. Bazıları kadim ve Yerli geleneklerin devamı, bazıları ise modern sanayi toplumları içinde karşı eğitimler olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat bu girişimler daha geniş dönüşümler için gerekli ağırlığı elde etmek için henüz çok küçük ya da çok parçalıdır.

> Dönüşüm için taahhüdümüz

Derin dönüşümü inşa etmek için biz:

• Değişim için önemli stratejiler paylaşacağımızı ve anlayacağımızı ve halihazırda mevcut olan ilham verici dönüşüm hikayelerini teşvik edeceğimizi,

• Adil bir sosyal ve ekolojik geçiş yaratmak için silahsızlanma ve barış için ortak mücadeleye katkıda bulunacağımızı,

• Çeşitlilik ve farklılıkları onurlandırır ve onlara saygı duyarlıken bile ortak pozisyonlarımızı, etik ve değerlerimizi keşfedip derinleştireceğimizi,

• Özellikle alanda insanların gücünü inşa ederek siyasi karar alma sorumluluğuna adım atacağımızı taahhüt ediyoruz. Bunun (üzerlerinde) hakimiyet kurmak için değil, (onlara/onlarla) olumlu şekilde dönüştürecek bir güç olduğunu güvence altına almak için hareket ediyoruz.

• Direniş hareketlerini ve yapıcı alternatifleri istediğimiz dünyalara yaratmak için bağlantılandıracağımızı,

• Her yerdeki insanlar ve insan olmayanlar arasındaki dayanışma ve bakımı inşa etmek için alanda, yerelden küresele, ulus devletleri aşarak doğrudan eylemi desteklemeyi,

• Saygımızı ve özenimizi yaşamın daha geniş döngülerine genişletmeyi,

• Demokratik kontrol altında kitlesel eşitlikçi yenileyici teknolojileri ve şenlikli araçları desteklemeyi,

• Çeşitli dillerde ortak (ama çoğulcu, kültürel açıdan çeşitlikli) bir kelime hazinesi ve kavram anlayışı geliştirmeyi,

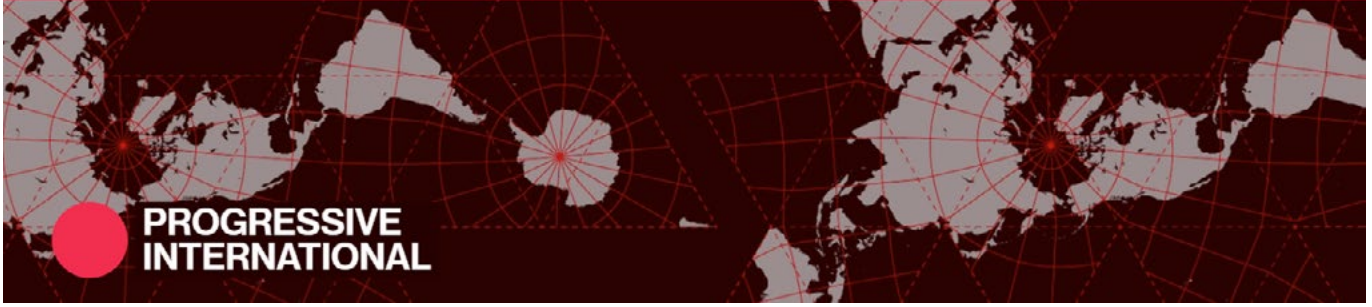
• Hakimiyet sistemlerinin, alışlagelmiş örgütlenme ve ilişki kurmak biçimlerimiz içinde ne ölçüde gömülü olduğunu incelemeyi ve daha derinden bağlantılı var olma biçimlerine doğru destekleyen kişisel ve kolektif iyileşme çabalarına bağlı olacağımızı taahhüt ediyoruz.

Bu krizlerin arkasındaki güçleri tanımlayan ve onlara direnen, eşitlikçi ve sürdürülebilir radikal alternatifleri uygulayan ve destekleyen güçlü halk hareketleri olsa da ortak, uyum içinde bir tepkiye sahip değiliz. Dolayısıyla bizler, iletişim, ilişki kurma ve iş birliği konusunda topluluklarımız, örgütlerimiz ve hareketlerimiz arasında birlikte çalışacak güçlerin yoğunlaşmasını sağlamayı taahhüt ediyoruz. Bunu, istediğimiz ve ihtiyacımız olan dünyalara doğru ilerici bir dönüşüm arayan ideolojilerin, stratejilerin, patikaların ve perspektiflerin çoklu evrenine açık, demokratik, hiyerarşik olmayan mobilizasyon ruhu içinde yapıyoruz. ■

* Kasım 2020'den beri, [Global Tapestry of Alternatives \(GTA\)](https://adelante.global/), adalet için sistemik, temelden dönüşüm arayan çeşitli küresel süreçler arasında bir diyalog başlattı. Bunların arasında GTA'nın yanı sıra: *Global Dialogue Process*; *Global Green New Deal*; *Global Working Group Beyond Development*; *Grassroots to Global*; *Multiconvergence*; *Progressive International and Towards a New World Social Forum* bulunmaktadır. Bu platform 2021 yılında ADELANTE adını aldı ve güncellemeleri ve kaynakları yayınladığı bir websitesi bulunmaktadır: <https://adelante.global/>.

> Enternasyonalizm ya da Neslin Tükenmesi

Progressive International



Tasarım: [Progressive International](#), 2024.

Progressive International'ın Eylül 2020'de gerçekleşmiş olan açılış zirvesinde, Konsey aşağıdaki beyannameyi kabul etti.

I. Enternasyonalizm ya da Neslin Tükenmesi

Yüzyılımızın krizleri, tüm kıtalarda, tüm uluslarda yaşayan tüm yaşamın varlığını tehdit etmektedir. Enternasyonalizm bir lüks değildir. Bir hayatta kalma stratejisidir.

II. İlerlemenin Tanımı

Bizim misyonumuz, tüm gezegende ilerici güçlerden oluşan bir cephe inşa etmektedir. İlericiyi, demokratik, sömürge-siz, adil, eşitlikçi, özgürleşmiş, feminist, ekolojik, barışçıl, post-kapitalist, müreffeh, çoğulcu ve radikal sevgiyle çevrilmış bir dünya hedefi olarak tanımlıyoruz.

III: Dünya Halkları, Örgütlenin

Bizler otoriter oligarşinin gerici güçlerine karşı ayaklanan dünya işçileri, köylüleri ve halklarıyız. Amacımız enternasyonal örgütlenmedir: gezegeni bizim olarak geri alabilmek için sınırların ötesinde güçleri birleştirmek.

IV. Altyapı İnşa Ediyoruz

Bizim görevimiz, enternasyonalizm için altyapıyı inşa etmektir. İlerici güçler hala parçalıyken dünyanın dört bir yanında varlık ve güç konsolide olmaktadır. Biz gezegensel cephenin iskelesini savaşçı kazanacak güçle inşa ediyoruz.

V. Riayet Değil, Birlik

Biz, ortak mücadele üzerinden birlik arıyoruz. Günümüzdeki kriz tüm ilerici güçlerin stratejik ittifakını zorunlu kılar. Fakat koordinasyon boyun eğmeyi gerektirmez. Bizler geniş bir koalisyon inşa ederken, bu koalisyon içinde yaratıcı tartışmalar için de alan açmayı hedefliyoruz.

VI. Karşılıklı Güçle Ortaklık

Karşılıklı güç olmadan ortaklığın, yalnızca hakimiyetin bir

başka adı olduğuna inanıyoruz. Çalışmamızda, koalisyonumuz içindeki güç eşitsizliklerini yeniden üretmeyi değil yeniden dengelemeyi hedefliyoruz.

VII: Virüs, Kapitalizmdir.

Her yerde kapitalizmi ortadan kaldırmayı hedefliyoruz. Sömürü, mülksüzleştirme ve çevresel tahribatın, kapitalizmin genetik kodu içine yazılmış olduğuna inanıyoruz. Bu sistemi koruma çabalarını veya dünyanın tüm köşelerine yayılmasını kolaylaştırmayı desteklemiyoruz.

VII. Enternasyonalizm, Anti-Emperyalizm Demektir

Our internationalism stands against imperialism in all its forms: from war and sanctions

Enternasyonalizmimiz, emperyalizmin tüm biçimlerine karşı çıkmaktadır: savaşlar ve yaptırımlardan özelleştirme ve "yapısal uyum"a kadar tümüne. Bunların yalnızca bazı ulusların diğerleri üzerinde hakimiyet kurmak için kullandığı araçlar olmadığına inanıyoruz. Bunlar aynı zamanda dünya halklarını birbirlerine düşürmek için kullanılan bölme araçlarıdır.

IX. Dil, Güçtür.

Pek çok dil konuşuyoruz. Dilsel engeller sınıf hakimiyetini, beyaz üstüncülüğü güçlendirmekte ve yerlilerin mülksüzleşmesini şiddetlendirmektedir. Ortak direniş dilimizi bulmak için dilsel engelleri aşmayı amaçlıyoruz.

X. Cephede Özgürlük

Enternasyonalizmimiz kesişimseldir: radikal kapitalizmin emperyal genişleme sürecinde tortu olarak bıraktığı baskı katmanlarının, özgürleşme için verilen ön cephe mücadelelerini küresel ekonominin temelini yerleşmesini gerektirdiğine inanıyoruz: gıda için, toprak için, onur için ve kurtuluş için.

>>

XI. Özgürleşmenin Enternasyonalizmi

İrkçilik, kastçılık ve toplumsal hakimiyetin tüm biçimleriyle mücadele ediyoruz. Beyaz üstüncülüğün dünya sisteminin örgütlenme ilkelerinden biri olduğunun farkındayız. Baskıcı hiyerarşilere karşı muhalefetimiz, enternasyonalizmimizin temelidir.

XII. Sömürgeleşme bir Metafor Değildir

Amacımız gezegeni sömürgeleştirmektir. Sembolik sömürgeleşme eylemlerine razı olmuyoruz. Talebimiz, geçmiş suçlar için tam tazminat ödenmesi ve dünyanın tüm mülksüzleştirilmiş halklarına toprak, kaynak ve egemenliklerinin derhal geri verilmesidir.

XIII. Feminist Politika, Feminist Pratik

Toplumsal cinsiyet baskısı sisteminde kimsenin özgür olmadığına inanıyoruz. Amacımız patriyarkayı kırarken, onun dayandığı ikili toplumsal cinsiyet yapısını da bozmaktır. Siyasetimizi bakım, işbirliği ve komünel hesap verebilirliğe yönlendiriyoruz.

XIV. Buenos Vivres

İlerlemeyi büyümeyle ölçmüyoruz. Genişleme zorunluluğu, çevrekrımın itici gücüdür. Açlığın ve yokluğun olmadığı, iyi yaşama biçimleri arıyoruz ve başarılarımızı kolektif bir arada yaşayışımızın niteliğiyle ölçüyoruz.

XV. Adalet Yok, Barış Yok

Amacımız kalıcı barıştır. Fakat barış yalnızca toplumsal adaletin güvencesinde kalıcı olabilir. Savaş makinesini yıkmak ve onun yerine iş birliği ve bir arada yaşama dayalı halkların diplomasisini koymak istiyoruz.

XVI. Rejim Değişikliği Değil, Devrim

Toplumu dönüştürme ve devleti geri almaları için popüler hareketleri destekliyoruz. Fakat sermayenin çıkarlarını korumak ve imparatorluğun ilerlemesine yardımcı olmak için rejim yıkma çabalarının karşısında duruyoruz.

XVII. Seçim Kazanmak Yeterli Değildir

Misyonumuz, gezegen düzeyinde popüler iktidar inşa etmektir. Seçimler siyaseti dönüştürmek için fırsattır ve popüler talepleri hükümet politikasına dönüştürürler. Fakat seçim kazanmanın misyonumuzu yerine getirmek için yeterli olmadığını biliyoruz.

XVIII. Çoğulculuktan Gelen Güç

Koalisyonumuz kolektif özgürleşmeye dair ortak bir vizyonla birbirine bağlıdır. Bu vizyonu ithal etmiyor ya da bir programı diğerlerinin üzerine empoze etmiyoruz. Bunun yerine, çoğulculuktan güç alan ortak bir program inşa etmek için ihtiyaçlarımızı, bilgimizi, politika önceliklerimizi bir araya getiriyoruz.

XIX. İlişkiler Temeli Oluşturur

Bizim enternasyonalizmimiz samimidir. Yeni teknolojiler, komünite ve bağlantı vaat etmiş ama bunun yerine uyumsuzluk ve hayal kırıklığı ekmiştir. Birbirimiz eşit koşullarda tanımaz ve güvenmezsek başarılı olamayacağımıza inanıyoruz.

XX. Diyalog Yeterli Değildir

Amacımız kolektif eylemdir. Bir sosyal ağ kurmakla tatmin olmayız. Eylemlerimiz, krizlerimizin boyutunu onlara karşı başlattığımız eylemlerin boyutuyla eşleyerek, bizleri gezegensel bir mobilizasyon için hazırlıyor.

XXI. Kâr İçin Değil, Kârla Değil

Eylemlerimizi özellikle bağışlar ve üye katkılarıyla finanse ediyoruz. Kâr amaçlı kurumlardan ve fosil yakıt şirketi, ilaç şirketi, büyük teknoloji şirketleri, büyük bankalar, özel sermaye şirketleri, serbest yatırım fonları, tarım ticareti şirketi ve silah sanayi temsilcilerinden para kabul etmiyoruz.

XXII. Biz Bir STK Değiliz

Amacımız hayırseverlik değil, dayanışmadır. Gerçek değişimin hayırseverliğin sadakasından değil, halkların hareketliliğinden geldiğine inanıyoruz. Yalnızca o hareketlere ve içinden çıktıkları topluluklara karşı sorumluyuz.

XXIII. Tüm Cephelerde Mücadele

Koalisyonumuz dünyadaki mücadelelerin çeşitliliğini yansıtmaktadır. Sendikaları, partileri, hareketleri, yayınları, araştırma merkezlerini, mahalle derneklerini ve bireysel aktivistleri yalnız mücadelelerinde memnuniyetle karşılıyoruz. Birlikte bu koalisyon, parçalarının toplamından daha büyüktür ve dünyayı yeniden yaratacak güce sahiptir.

XXIV. Herkesten ve Herkes İçin

Üyelik modelimiz bastır: herkesten yeteneğine göre ve herkese ihtiyacına göre. Üyelerin becerileri dahilinde ortak cephemizin inşasına katılmalarını bekliyoruz. Üyelerimizi mücadelelerinin talep ettiği her yönde desteklemeyi amaçlıyoruz.

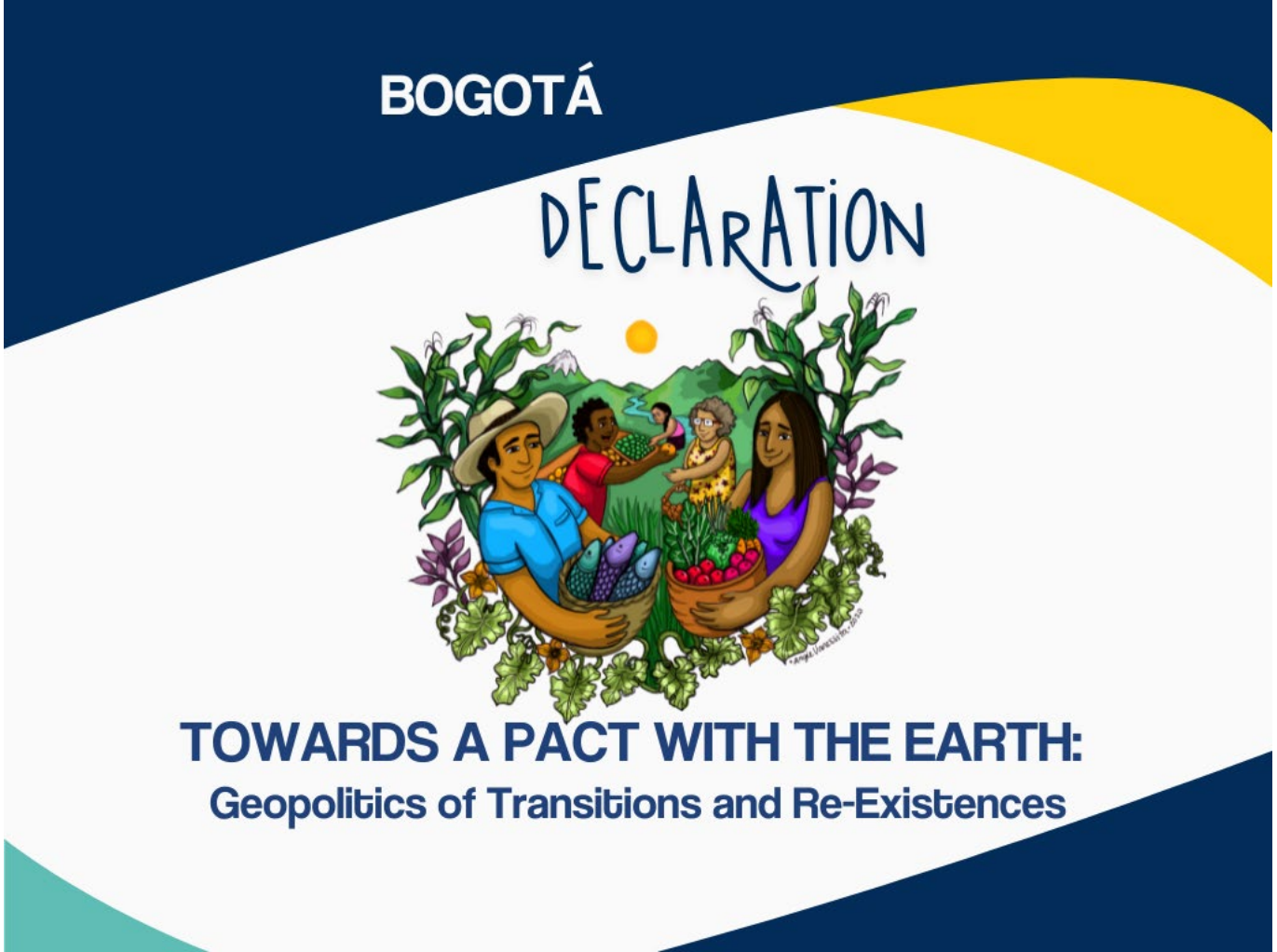
XXV. Dayanışma bir Slogan Değildir

Dayanışmanın bir eylem olduğuna inanıyoruz. İttifaklarımız için duygudaşlık ifadesi ortaktır. Görevimiz, mücadelelerini kendi mücadelemiz olarak tanımak, topluluklarımızı o mücadelede yer almak üzere örgütlemek ve halkların ve gezegenin ortak savunması için sınırların ötesinde güçlerimizi birleştirmektir. ■

* Beyanname, *Progressive International*'ın Eylül 2020'deki Açılış Zirvesinin ardından kabul edilmiştir. Hareket ve girişimlerine dair daha çok bilgi şu adreste bulunabilir: <https://progressive.international>.

> Bogota Deklarasyonu: Yeryüzüyle Yeni bir Pakta Doğru

Ekososyal ve Kültürlerarası Güney Paktı



Tasarım: [Pacto Ecosocial e Intercultural del Sur](#), 2023.

C OVID-19 pandemisinin başlamasından sonra “yeni normal”, kaos ve istikrarsızlık alametleriyle empoze edildi. Bu yeni küresel statüko birbiriyle bağlantılı birkaç krizin (sosyal, ekonomik, siyasi, ekolojik, sağlık ve jeopolitik) kötüleşmesini yansıtmaktadır. Bu krizlerin bir yandan uygarlıkla ilgili bir boyutu mevcutken bir yanda da birbirlerini güçlendirmektedir. Aynı zamanda dünya çapında kurumların ve demokratik pratiklerin zayıfladığını, buna paralel olarak aşırı sağcı ideolojilerin ve otoriterliğin güçlendiğini ve kapitalizm, sömürgecilik ve patriyarka ve ırkçılık şiddetlenmesiyle derinden bağlantılı olarak çeşitli düzeylerde kültür savaşının devam ettirildiğini büyük bir endişeyle gözlemliyoruz.

> Yeni bir kültür savaşına karşı

İçinde bulunduğumuz tarihsel anda, sürdürülmekte olan savaşın farklı düzeylerinden birbirinden ayırt etmeliyiz.

Bunların ilki yaşam ve Doğaya karşı savaştır. Militarizasyon ve artan şiddetle bölgeler harap edilmekte; bu, kadınların ve Doğa savunucularının bedenleri üzerinde, özellikle bu bedenler Yerli halklara, ırksal veya etnik olarak majinalize edilmiş topluluklara, bilhassa Afro-kökenlere sahip olanlara ait olduğunda, belirgin yoğunlukla ifade edilmektedir. Küresel ve jeopolitik anlamda bu savaşlardan biri, Ukrayna'nın Rusya tarafından işgal edilmesi, enerji ve gıda krizini ve insani krizi şiddetlendirirken imparatorluk içi rekabet bağlamında nükleer tehdidi yeniden canlandırmıştır.

>>

Benzer biçimde, patriyarkal, ırkçı, transfobik ve yabancı düşmanı aşırı sağcı ideolojilerin küresel çapta ilerleyişi, siyasal sistemlerin giderek daha çok para ve Dünya Ticaret Örgütü kuralları tarafından kontrol edilmesiyle bir araya gelerek, (özellikle, diğerlerinin yanı sıra finans, hidrokarbon, tarım ticareti, silah, otomotiv, medya şirketleri ve ilaç sektöründe) halkların hakları ve yaşamın kendisinin üstünde sermayenin tam üstünlüğünü empoze etmiştir. Sermayenin kontrolünü en açık şekilde yansıtan üretken sektörlerin ta kendileri, aynı zamanda neoliberal kapitalizmi niteleyen yaşama karşı savaşta en büyük sorumluluğa sahiptir. Dolayısıyla adil bir ekososyal geçiş için mücadele, kurumsal, uluslararası, ulusal, bölgesel siyasi alanlardan öz yönetim ve bölgesel ve yerel özerklik biçimlerinin inşasına, demokrasiyi her boyutuyla savunmayı içermek zorundadır.

İkinci olarak, savaş, kurumsal “yeşil dönüşüm”le ilişkilendirilen yeni ve geleneksel ekstraktivizm biçimlerinin şiddetlenmesine katkıda bulunmaktadır. Şimdi yeni olan, Küresel Kuzeyin sözde “temiz enerjiye” doğru enerji geçişinin, yüksek teknolojik pil üretimi için Küresel Güney üzerinde kobalt ve lityum ve diğer stratejik mineralleri çıkarması için artan baskı üzerinden ifade edildiği gerçeğidir. Bu baskı aynı zamanda rüzgar türbini kanadı inşa etmek için gerekli balsa ağacı kerestesi talebinde veya büyük ölçekli güneş enerjisi çiftlikleri için gerekli toprak ve hidrojen megaprojelerine yeni altyapı için rekabette açığa çıkmaktadır.

Son yıllarda farklı Yeşil Mutabakat önerilerinin sayısında bir artış olmuştur; bunlar çeşitli ve heterojendir. Fakat genel olarak Küresel Güneyde karbon emisyonlarını düşürmek ve sözde “eşitlikçi” ve “sürdürülebilir” ekonomik büyümeyi teşvik etmek amacındaki siyasi-söylemsel kesimi çerçevesi haline gelmişlerdir. İklim adaleti sıklıkla bu Yeşil Paktların merkezinde yer almakta, tarihsel olarak olumsuz çevresel etkiden zarar görmüş topluluklara tazminat tahsis etmektedir. Fakat yine sıklıkla, iklim adaleti yalnızca ülke içi vizyonla sınırlandırılır. Küresel Kuzey yenilenebilir enerjiye geçişi hevesinde bu geçişin Küresel Güney üzerindeki çoklu etkilerini nadiren göz önünde bulundurur.

Breno Bringel ve Maristella Svampa'nın “[karbonsuzlaştırma konsensüsü](#)” olarak adlandırdığı şey böyle ortaya çıkmaktadır: her ne kadar enerji kaynaklarında (fossil yakıtlardan “yenilenebilir” enerjiye) bir değişimi savunsa da varolan eşitsizlikleri derinleştiren ve Doğanın metalaştırılmasını sürdüren bir süreç. Bu, toplumun metabolik profilini (üretim, tüketim, malların dolaşımı ve atık üretimi örüntülerini) değiştirmeden karbonsuzlaştırmayı sağlamayı hedefleyen bir konsensüstür. Bunun yerine sonsuz ekonomik büyüme ideolojisi içinde doğal malların yoğun biçimde sömürülmesini içermektedir.

Bu senaryo göz önünde bulundurulduğunda, [Ekososyal Enerji Geçişi için Güney-Güney Manifesto](#)'unda sunduğumuz iddialarımızı yineliyoruz. Aynı zamanda direnişteki halkların sesi ve yakın zamanda bölgemizde farklı enlemlerde çıkan isyanlar üzerinden Latin Amerika'da ve tüm dünyada gidişatın değişmesi için yapılan acil çağrıyı yeniden onaylı-

yoruz. Hegemonik aktörler tarafından önerilen yüzeysel bir değişim yeterli değildir. Şu anda, büyük şirketler bile “adil geçiş” hakkında konuşmakta ve “karbonsuzlaştırma konsensüsünü” kendi özünde bir amaç olarak sunarak onun aynı birikim, mülksüzleştirme ve sömürü mantığını yeniden ürettiğinin üstünü örtmektedir. “Yeşil kapitalizme” dair yeni ilerlemelere güçlü şekilde karşı çıkmalı ve maskesini düşürmeli, yaşamın dokusuyla karşılıklılığı ve dengeli biçimde diğer varoluş biçimlerini tanıyacak ve onlara yol açacak radikal bir dönüşüme kendimizi adamalıyız.

Karbon emisyonlarını azaltmak olduğu kadar sermayenin şu anki sosyal metabolizmasını sorgulamak da aciliyet taşımaktadır. Hegemonik “geçiş” programları, gezegenin doğal ve ekolojik sınırlarını içermek bir yana dursun, yapısal dönüşümleri savunmayan kurumsal, teknokratik, neokolonyal ve hatta sürdürülemez kavramsallaştırmalara dayanmaktadır. Ekososyal Pakt'ta bizler bu yaklaşımları sorguluyoruz. Sosyo-ekolojik dönüşümleri hegemonik ekolojik geçiş önerilerini eleştiren ve onlara alternatif olacak bir küresel adalet mantığına dayandırılması gerektiğinin farkındayız.

> **İlkelerimiz ve gündemimiz**

Bogota'da, COVID-19 pandemisinden sonraki ilk yüz yüze toplantımız sırasında, şu ilkeleri belirledik: Eşitlik, Adalet ve Toplumsal Yeniden Bölüşüm İlkeleri; Bakım, Bağımlılık ve Yaşamın Sürdürülebilirliği İlkeleri; Tazminat ve Karşılıklılık İlkeleri ve Demokrasi, Kendi Kaderini Tayin, Çokulusluluk, Kültürlerarasılık ve Türlerarası Etik İlkeleri.

Aynı zamanda amaçlarımızı yeniden onaylıyor ve eylem için şu temalar ve gündemleri sürdürmeyi öneriyoruz:

1. Toplumlarımızın örgütlenmesinde bakım paradigmasına merkezi bir rol vermeyi taahhüt ediyoruz.

Her bakım türüne atıfta bulunuyoruz: kişilerarası bakım, özbakım ve karşılıklı bağımlılık içinde bizimle bu gezegeni paylaşan insan olmayan varlıkların bakımı. Bakım ilişkisel ve ekosistemik dengeleri eski haline getirmek için önemlidir. Hepimiz belli anlarda veya yaşamımızın belli dönemlerinde bakıma ihtiyaç duyarız. Bu, patriyarkal ve neoliberal özerk bireysel özne anlatısının sistematik olarak görmezden geldiği bir özelliktir. İyilik halinin temel bir özelliği olarak bakım, aktif olarak gerçekleştirilmeli ve sözde kadınsı bir görev olarak tanımlanmasını çözümlenecek biçimde, cinsiyetten bağımsız olarak toplumun tüm üyeleri tarafından paylaşılmalıdır. Dolayısıyla, patriyarka dinamikleri içinde, kadınlar (özellikle yoksul, ırksallaştırılmış kadınlar; yerli kadınlar ve ötekileştirilmiş kadınlar) bakım sorumluluklarının neredeyse tümünü üstlerine almıştır. Özellikle yaşam koşullarını etkileyen yeniden üretim alanındaki işin yükü aşırıdır. Pandemi bir kere daha açığa çıktığı gibi, bakımın yaşam ve mutluluk için temel bir dizi görev olduğu tanınmalı ve böyle değer görmelidir. Bu otomatik olarak bir ücrete ya da piyasaya ya da devlet alanına dahil edilmeye karşılık gelmez. Pek çok bakım biçimi sermaye birikimi alanının dışında var olması, kapitalist mantığın ötesinde toplumların inşası için bir tohumdur. Latin Amerika'daki pek

çok deneyimin gösterdiği gibi, bakımın ve yaşamın yeniden üretiminin kolektif olarak ya da topluluk içinde gerçekleştirilmesi, müştereklerin inşası için temeldir. Bu, devletlerin bu topluluk alanlarını güçlendirecek bakım politikaları oluşturmamaları, daha özelleştirilmiş bakım için sorumluluk üstlenmemeleri veya bakımı sosyal iyilik halinin temel bir boyutu olarak desteklememeleri anlamına gelmemektedir.

2. Ekolojik borç ve (sonu gelmeyen) dış borçları Küresel Güneyle bir adil ekososyal geçiş çerçevesinden ele almanın gerekli olduğunu düşünüyoruz.

Bu borçların ortadan kaldırılması ya da borçlar için tazminat ödenmesini içermeden, hiçbir iklim adaleti veya sosyo-ekolojik dönüşüm mümkün olmayacaktır. COVID-19 pandemisi, borç sorununu ve sadece geçici veya kısa vadeli rahatlama değil, gerçek çözümlere duyulan acil ihtiyacı öne çıkardı. **Ekososyal geçişlerin günümüzdeki jeopolitikasını**, herkes için onurlu yaşam ufuklarını bütünsel, ontolojik adalet ve tazminatlar bağlamında güvence altına alan bütünsel stratejiler aracılığıyla **sorgulamanın ve yeniden düşünmenin** gerekli olduğunun bilincindeyiz. Hegemonik geçiş önerileri, jeopolitik boşlukları azaltmaktan çok uzakta, Küresel Güneyle sömürgeci ve ekolojik borçları derinleştirme riski taşımaktadır. Kalıcı çözümlere giden yolda bir ilerleme kat etmek için, Küresel Güney ülkelerinin dış borçlarının iptal edilmesini talep etmek, vatandaşların liderliğinde denetim yapmak ve dış borçla ilişkili şiddeti ve yolsuzluğu tekrar tekrar kınamak gerekli, fakat yeterli değildir. Kısacası, önerimiz, ekolojik borç tazminatları ve dış borçların iptal edilmesi meselelerini uluslararası finansal sistemin çevresel ve jeopolitik adalet örüntülerine dayalı olarak yeniden örgütlenmesi üzerine düşünmek için bir fırsat olarak gören katkıları sistematize etmeyi hedeflemektedir.

3. Ekososyal ve Kültürlerarası Pakt olarak, eylemlerimizin başından beri, **sosyal adaleti ve çevresel adaleti madalyonun iki yüzü olarak görmeden büyük sosyoekonomik dönüşüm hedefleyen bir ekososyal geçişin mümkün olmadığını** vurguladık. Fakat kısa vadede bazı geçiş önerileri gereklidir. Buna vatandaşlık meselesini merkeze koyan ve uygulanabilirliği ve işleyişi için **ilerici vergi istemlerine** dayanan bir **evrensel temel gelir** uygulaması başlatmak da dahildir. Latin Amerika ülkelerinin azalan oranlı vergi sistemine sahip oldukları unutulmamalıdır. Bu, temel olarak en kırılganları etkileyen, dolaylı vergiler ve tüketim vergilerine dayanmaktadır. Büyük servetler, miraslar, çevresel hasar ve finansal gelir, ulusal vergi sistemlerinde az varlık gösteren vergi kaynaklarıdır. En güncel veri, Latin Amerika'da vergi kaçakçılığının kayıp gelirlerde yaklaşık 300 milyara (bölgesel GSYİH'nin %6,1'i) mal olduğunu ve servetin %27'sinin vergi cennetlerinde bulunduğunu göstermektedir. Öte yandan COVID-19 krizi **eşitsizlikleri** daha da derinleştirmiştir. Bölgemizdeki bireylerin en zengin %10'u, varlığın %55'ine sahiptir. Mantıksal olarak, servet konsantrasyonu, kirlilikle orantılıdır çünkü dünya nüfusunun en zengin %10'u sera gazlarının neredeyse yarısını salmaktadır. Evrensel temel geliri uygulamaya koymak, ye-

niden bölüşüm ve yoksulluğu azaltma için gerekli bir stratejidir, fakat yaşamın meta olmaktan çıkarılmasına, ücretsiz kamusal altyapıyı ve müşterekleri genişletmeye doğru daha kapsamlı bir dönüşümün parçası olmalıdır.

4. Hiçbir ülkenin kendisini tek başına kurtaramayacağını biliyoruz. "İklim milliyetçiliği" ve "ulusal egemenlik" söylemleri genellikle ekolojik krize dair daha derin sorunların üzerini örtmektedir. Gerekli politikaların nüfus üzerinde gerçekten etkili olması, toplumsal güçlerin dengesinde değişikliklere yol açması ve içinde yaşadığımız tarihi zamandaki büyük güçlükleri aşması için, **sivil toplumun önemli bir parçasını da içerecek yeni siyasi diyalog ve bölgesel iş birliği biçimleri geliştirilmelidir.** Biz, yerel ekonomilere öncelik vererek ve küresel ekonomiden seçici biçimde bağlaşımlı koparmayı hedefleyerek, **çokulusluluk** ve bağımsız bölgesel entegrasyonu savunuyoruz. Farklı Latin Amerikalı örgütlerin önerilerini izleyerek, tüm yetki alanlarında mevcut mali sistemi eşitlikçi bir yönde temelden yeniden yapılandırarak bir **Bölgesel Mali Pakt'** inşasına doğru ilerlememiz gerektiğine inanıyoruz. Bu, acilen ihtiyacımız olan, kalıcı ve sayıca çok eşitsizliği azaltabilecek toplumsal ve çevresel reformlara kapı açacaktır. Bu olmadan, adil ve kapsamlı bir ekososyal geçişe doğru ilerlemek mümkün değildir.

5. Üretim biçiminin yanı sıra kısa vadede gerekli geçiş politikaları göz önünde bulundurulmalıdır. Latin Amerika'daki **güncel sanayi süreçlerini** ve Küresel Kuzey ülkelerinin fabrikası olmanın sonuçlarını **sorunsallaştırmalıyız.** Meksika, Brezilya, Arjantin ve Şili gibi ülkelerde belli alanlarda yüksek toksisiteye sahip gerçek feda bölgelerinin kurulması, yalnızca ihracata yönelik ekstraktivist model sayesinde değil, aynı zamanda sınıai kalkınma sayesinde. Bunun diğer ülkelere genişleme riski, Latin Amerika'daki "doğal kaynaklar" ve emek üzerine Çin ve Amerika Birleşik Devletleri arasında süren çekişme göz önünde bulundurulduğunda yüksektir. Bu çekişme, hammadde talep etmeye ve emtiaların sömürsünü şiddetlendirmeye devam edecektir.

6. Bu konu bizi, hangi alternatif üretim önerilerinin türlerarası etiği göz önünde bulunduran ve insan olmayan duyarlı varlıklara hükmederek onları sömüren iktidar ilişkilerini sorgulayan müdahalelere ilerlememizi sağlayacağını düşünmeye yöneltmektedir. Güncel model insan olmayan varlıkların daha düşük gören ve onları insanların ve kapitalist sistemin hizmetinde nesnelere, ürünlere ve özel mülkiyete dönüştüren bir antroposentrik görüş tarafından meşru kılınmaktadır. Bunun bir örneği, ekonomik performansı önceleyerek hayvanların yaşam kalitesini ve onurunu görmezden gelen, hayvanları emek gücü olarak sömüren ve onları ürünlere çeviren hayvancılık, balıkçılık, ilaç, turizm ve tekstil sanayileridir.

7. Ekososyal geçişler enerji meseleleriyle sınırlandırılmaz. Enerji sisteminde olduğu kadar üretim ve kentsel modelde ve aynı zamanda Doğayla olan bağlarda da yapısal bir dönüşümü harekete geçirmek gerekmektedir: Seyrelt, kamusallaştır, metasızlaştır, merkezsizleştir, pat-

riyarkasızlaştır, hiyerarşisizleştir, **irksızlaştır**, tamir et ve iyileştir. Bunu başarabilmek için ekonomik, sosyal ve kültüre yapılarımızı fosil yakıtlardan, Doğa sömürsünün tahakkümünden ve kalkınmacı ve El Dorado'dan ilham almış tahayyülden koparmamız gerekmektedir. Günümüzdeki sosyo-ekolojik krizi yalnızca iklim değişikliğinin hızlanması olarak değil, aynı zamanda bir çeşitlilik krizi (türlerin yok oluşu) ve sürdürülemez gıda rejimi krizi olarak anlamalıyız.

8. Enerji bir hak, enerji demokrasisi ise yaşam ağlarını sürdürmek için bir ufuktur. Ekososyal adalet enerji yoksulluğunu ortadan kaldırmayı hedeflemelidir. Toplumun ayrıcalıklı gruplarının erişimine öncelik vermeyi sürdüren iktidar ilişkilerini ortadan kaldırmayı da içermektedir. Kısa bir süre içinde, fosil yakıtları çıkmaza girecek veya geçersiz varlıklar olacak. Adil bir enerji geçişi ufuğunda, fosil yakıtları yer altında bırakmak ve (yeni ve eski biçimlerinde) hidro-karbon sömürsü süreçlerini yavaşlatmak, Doğayı kaynak sunucu dışında bir şey olarak yeniden tanımlama anlamında bir kopuşu ima etmektedir.

9. Etkili karbonsuzlaştırma gereklidir, fakat meta-laştırmadan uzaklaşmalı ve Küresel Güneyde yeni ekstraktivizm biçimlerini ve feda bölgelerini güçlendirmemelidir. Yenilebilir enerjilerin (geçiş için lityum ve mineraller) tüm ve emisyon telafisi planlarının sınırları ve muğlaklıklarının bize gösterdiği üzere, "yanlış çözümlere" dikkat etmeliyiz. Buna şirketlerin devletlerin COP gibi alanlarda ulaştıkları konsensüsler dahildir. Bu konsensüsler içinde Küresel Güney için yeşil hidrojen, akıllı tarım, karbon piyasaları, jeomühendislik gibi tartışmalı enerji modellerinin ve Küresel Güney ve Küresel Güney arasında mevcut enerji iktidar ilişkilerini sürdürmeyi hedefleyen diğer önerilerin uygulamaya geçirilmesi de bulunmaktadır.

10. Kapsamlı bir dönüşüm süreci olarak adil bir ekososyal geçişin gelecek için bir vaat olmadığına ve olamayacağına inanıyoruz. Geçişler halihazırda kentsel ve kırsal alanlardaki topluluklardaki ve bölgelerdeki deneyimler ve dünya çapında egemen modellerin ve yanlış çözümlerin devamlılığına karşı duran bölgesel direnişler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Diğer şeylerin yanı sıra topluluk enerjisi, agroekolojik projeler, kent bahçeleri, dağıtık üretim ve alternatif ekonomilerle bağlantılı bu yeniden-direniş süreçlerini haritalandırmaya ve güçlendirmeye acilen ihtiyacımız var.

11. Bu geçişin temel bir ilkesi, kentlerde ve kasabalarda ekolojik tarımsal yeşil kemerin yaratılması ve teşvik edilmesi aracılığıyla agri-gıda sistemini dönüştürmek için **agroekolojiyi desteklemek**, böylece istihdam yaratmak ve sağlık, güvenli, ucuz gıdayı güvence altına almaktadır. Dahası bu, özerkliği ve gıda bağımsızlığını teşvik eder. Bunu, küçük çiftçilerin ve üretici birliklerinin kullandığı, bir aradalığı, topluluk kültürünü ve üretim, katılımcı sertifikasyon, teminat sistemleri ve tüketim için vatandaşın (müşterek) sorumluluğunu geliştiren yerel agroekolojik piyasaların güçlenmesini sağlayan üretim ve dağıtım sistemleri üzerinden gerçekleştirir.

12. Emlak spekülasyonu tarafından ve onun için planlanmış (madalyonun öteki tarafı barınma aciliyeti ve yeşil alanların yokluğudur), otomobilin diktatörlüğünde (yetersiz ve kalabalık toplu taşıma olan) kentlerde yaşıyoruz. Bu özellik kent yaşamını ilgi odağı yapmış ve metropollerde yaşama biçimimizde radikal bir değişime duyulan ihtiyacı vurgulamıştır. **Özellikle de Doğayla bağlantının neredeyse hiç olmadığı büyük şehirlerde, kentliliği kırsallaştırmamız gerekmektedir.** Ekososyal ve Kültürlerarası Güney Pakti üzerinden, kentsel alanlarda yaşama, kendimizi besleme, hareket etme ve birbirimizle ilişki kurma biçimimizi değiştirmek için "ekolojik adaletle sahip kent hakkı"ni ileri sürüyoruz. Bunu başarmak için, şu alanlarda etkili sosyo-çevresel değişiklikler üretecek yeni bir tür ekolojik ve demokratik kentliliği savunuyoruz: su metabolizması (su ve su yönetimine eşit erişim), kent akışları dinamikleri (daha iyi atık ve kirlilik yönetimi, sürdürülebilir mobilite biçimleri ve kentsel tarımı canlandırarak ve küçük ölçekli üreticilerle doğrudan temasla yerel sağlıklı gıda üretimi) ve kentsel altyapı (erişilebilir, ekolojik ve yaşanabilir barınma ve sosyo-mekansal ayrımları ve yoksulluk, eşitsizlik ve şiddet döngüsünü ele alan kentleşme yaklaşımları).

13. Yaşam, özerkliği güçlendirmek ve devletlerin bunlara saygı duymasını ve yasal, kültürel, bölgesel ve bütçesel olarak güvence altına almasını talep etme için dönüşüme yerel olarak bağlılık gerekli bir koşul olsa da bunların farklı ölçeklerde (bölgesel, ulusal, Latin Amerika ve uluslararası) genişletilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Bunu başarmak için, ortak düşmanların belirlenmesi ve karşı karşıya gelmesi gerekmektedir, aynı zamanda dönüşüm mücadelesinde kesişen söylemsel ve siyasi çerçevelerin de sapması gerekmektedir. Enternasyonalizm ve dünyanın farklı bölgeleri arasında deneyim alışverişi, siyasi izolasyondan kaçınmak ve daha güçlü küresel yanıtlar sunabilmek için temeli oluşturmaktadır. Bu süreçte, dönüşüm mücadelelerinde farklı hükümet düzeyinde aktörler de dahil olmak üzere farklı tür müttefikleri belirlemek önemlidir. Fakat aynı zamanda eko-bölgesel mücadelelerin oynadığı öncü role de saygı duyulmalıdır.

14. Son olarak, Ekososyal ve Kültürel Güney Pakti'nin önemli bir parçasının, **Doğanın Haklarının** yasal olarak tanınması olduğuna inanıyoruz. Diğer bir deyişle, insanlar Doğayı (basitçe bir nesne olarak değil) birlikte uyum içinde yaşanacak, ritimlerine ve kapasitelerine saygı duyulacak bir hak öznesi olarak tanımalıdır. Bu aynı zamanda, ilişkisel ontolojiler ve yeni iklim sorunları çerçevesinde çoklu evrenler, bizim diğer insan ve insan olmayan duyarlı varlıklarla var oluşumuz üzerine düşünen, **türler arası etik** olarak tanımlanması gereken bir **bakım etiğine** doğru ilerlemeyi işaret etmektedir.

Özet olarak, hedefimiz, gerçekten adil geçişe doğru bölgesel ve küresel gündemin inşasına katkıda bulunmaktadır. Bu da katılım, popüler tahayyül ve farklı nesil ve türlerin, sosyal ve kültürler arası grupların, feministlerin ve çevrecilerin mücadeleleri arasında kesişimselliği gerektirmektedir. Bu şüphesiz yalnızca bu konuların tümü üzerinde derinlik

li bir tartışmayı değil, diğer jeopolitik temellerin yanı sıra, çok taraflılığın dayanışma, karşılıklılık, eşitlik, bağımlılık ve eko-bağımlılık bağlamında yeniden tanımlanmasına dayanarak siyasi Kuzey-Güney ve Güney-Güney diyaloglarını katalıcı olarak inşa etmeyi de içerecektir.

Bölgemizde gelişmekte olan değişim süreçlerine dair açık bir hassasiyetle (umut patlamaları ve yeni popüler dürtülerle), ama aynı zamanda gerici ve oligarşik güçlerin ağırlığının da farkında olarak, **Ekososyal ve Kültürlerarası Güney Paktı'nda bizler, Çoklu evrende protestoları ve önerileri, eleştirileri ve alternatifleri, direnişleri ve yeniden varoluşları desteklemeye devam edeceğiz.** Bunu yapabilmek için son yıllarda farklı mücadeleler üzerinden oluş-

turulmuş ilişkisel anlatıları ve ufuk açıcı kavramları sürdürdük ve her zaman onların yanında durduk: Doğanın hakları, yeniden bölüştüren adalet, bakım, adil geçişler, özerklik, post-ekstraktivizm, eko-bölgesel feminizmler, gıda bağımsızlığı ve özerklik.

Herhangi bir Paktı savunmuyoruz. Bizimki hakim aktörler arasında yapılmış hegemonik bir Yeşil Pakt anlaşması değil, Yeryüzüyle Küresel Güneyden ve Küresel Güney için yapılmış bir Pakttir. Bizimki, dünyada var olmanın diğer biçimlerine dair bir bağlılık olarak yorumlanan bir Pakttir.■

* *Bogota Deklarasyonu, Bogota, Kolombiya'da Mart 2023'te gerçekleşmiş olan Ekososyal Güney Paktı'nın Yıllık Asamblesinin ardından oluşturulmuştur. Ekososyal Güney Paktı'yla ilgili daha çok bilgiye [websitesinden](#) veya [X](#), [Facebook](#) ve [Instagram](#) hesaplarından ulaşabilirsiniz.*

> Nijerya'da Sosyo-Ekolojik Alternatifler için bir Manifesto

Nijerya Sosyo-Ekolojik Alternatifler Buluşmaları



Fotoğraf: Breno Bringel, Abuja, Nijerya, 2024.

Nijerya temel sosyal ve ekolojik tehditlere karşı en ön cephededir. Son on yıllarda ülkenin karşı karşıya olduğu zorluklar olağanüstü biçimde artmış, Nijerya halkının refahını ve hatta yaşamını sürdürbilmesini tehdit eden çok katmanlı etkilerle kendini göstermiştir. Her ne kadar ülke dünya üzerindeki en iyi iklimlerden birine ve en çeşitli ekosistemlerden birine sahip olsa da, bu uçsuz bucaksız doğal varlık artık iklim değişikliği, biyoçeşitliliğin kaybı, kirlilik ve diğer ekolojik hasarın karşısında artık kritik bir eşikte durmaktadır. On yıllardır süren kötü regüle edilmiş ve pervasız mineral çıkarma işlemi, “kentleşme” ve “sanayileşme” adına sistematik çevresel yıkım, kötü politikalar geliştirme ve uygulama ve iklim değişikliğinin artan etkisi, birleşerek ülkeyi varoluşsal ölçekte ekolojik tehditlerle karşı karşıya getirmiştir. Ekosistemler tüm cephelerde yok olmakta, topluluklar tehlike, gelecek belirsizlik içindedir.

Bu tehditlerin apaçık doğasına rağmen Nijerya otoriteleri federal düzey, eyalet düzeyi ve yerel düzeylerde istifini bozmamakta ve yerel halkların zararına olduğu halde pervasız ekstraktivizm ve doğal çevrenin sistematik yok oluşunu hızlandıran eylemlere izin vermeyi sürdürmektedir. Nijerya devletinin ve halkının karşısında duran acı gerçek, sosyo-ekolojik krizin mevcut ve ortaya çıkmakta olan etkilerini kontrol altına planlı, temel, radikal bir şeyin yapılması gerektiğidir.

Burada sunduğumuz Sözleşme, Nijerya'nın sosyo-ekolojik manzarasının temelden gözden geçirilmesi için cüretkar bir çağrıdır. İnsanların refahına ve doğal çevrenin korunmasına en yüksek değeri atfeden, sürdürülebilir, adil ve eşitlikçi bir sosyo-ekolojik düzen için bir vizyon ve yol haritası sunmaktadır.

Karşı karşıya kaldığımız zorluklar daha önce görülmemiştir. Ülkenin dört bir yanında ormanlar yok olmuştur. Hava giderek daha çok zehirlenmektedir. Su kaynakları aşırı kirlidir. Bir zamanlar canlı bir ekosistem olan Nijer Deltası, uzun zamandır çevreyi tahrip eden ölçekte hidrokarbon kirliliğiyle ilişkilendirilmektedir. Çölleşme her yere yayılmıştır ve kuraklık artık olağan hale gelmiştir. Sulak alanlar daralmakta ve yok olmaktadır. Seller daha sık ve daha şiddetli hale gelmektedir. Kıyılarda deniz seviyesi hızla yükselmekte ve toplulukları yutmaktadır. Tarım getirisi azalmaktadır. Dolayısıyla şu anda kararlılık ve aciliyetle hareket etmemiz zorunludur. Bu Sözleşme bu zorlukların en acil olanlarıyla yüzleşmek için bir plan sunmaktadır.

Nijerya'ya dair vizyonumuz, ekolojik bütünlüğün, sosyal adaletin ve ekonomik refahın bir arada var olmasıdır. Doğanın haklarına saygı duyulan, toplulukların kendi kaynaklarını kontrol ettiği ve kaynak demokrasisine sahip olduğu, herkesin temiz hava, su ve sağlıklı bir çevreye erişebildiği yeni bir Nijerya'yı doğurmaliyiz. Bu manifesto çevresel

>>

adalet, katılımcı demokrasi ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerinden yola çıkan bu vizyon için bir yol haritası sunmaktadır. Biz, Nijeryalıların kendi çevrelerinde meydana gelen dönüşümleri yönlendirdikleri bir Nijerya hayal ediyoruz.

> Nijerya Sosyo-Ekolojik Alternatifler Sözleşmesinin temel ilkeleri

Bu Sözleşme şu temel ilkeler ve ideolojik kaidelere bağlıdır:

- **Ekolojik Adalet.** Bu ilke, çevresel hasarın ve iklim değişikliğinin yoksul ve marjinalize edilmiş topluluklardaki insanlar üzerinde orantısız etkisini tanımakta ve bu orantısızlığın ulusal ve küresel çevresel ve iklim değişikliği karşılıklarında tanınmasını talep etmektedir.
- **Halkın Katılımı.** Bu ilke yaşamlarını ve ekolojik refahlarını etkileyen tüm karar alma süreçlerine katılmak üzere güçlendirilmiş faal ve dirençli toplulukların oluşmasını vurgulamaktadır.
- **Sürdürüle-Bilirlik.** Bu ilke, yerli halkların dirençliliğini ve bilgisini tanıyarak, onların çevreyi koruyan ve sürdürülebilir pratikleri teşvik eden uzun vadeli sürdürülebilir ekolojik çözümler ve eylemler geliştirme konusundaki becerilerini, kültürlerini ve yeteneklerini destekler.
- **Hesap verebilirlik.** Bu ilke şirketleri ve hükümet organlarını ekolojik ayak izleri konusunda sorumlu tutma ihtiyacını vurgular. Şirketlerin ve hükümetlerin zarar vermeleri, düzenlemeleri ihlal ettiklerinde cezalandırılmaları ve faaliyetlerinin sebep olduğu herhangi bir zarar karşılımları gerektiğini söyleyen mevcut düzenlemelere uygun davranmaları gerektiğine dair sarsılmaz inanç üzerine kuruludur.
- **Dayanışma ve Ortaklık.** Bu ilke, gezegeni koruma ve ekolojik dönüşüm için güçlü ve canlı bir birlik inşa etme amacıyla dünyanın dört bir yanındaki çeşitli topluluk ve hareketler arasında ortaklık ve iş birliğini güçlendirmenin değini vurgulamaktadır.

> Talepler Sözleşmesi

1. Kuraklık ve Çölleşme

Son yıllarda Nijerya'nın kuzeyindeki eyaletler giderek artan bir kuraklık yaşamıştır. Ortalamanın altında yağışın görüldüğü bu uzun sürelerde, tarım mahsulleri ve hayvancılık için gerekli su miktarı yetersiz kalmış ve insanların sosyo-ekonomik refahı için manzara vahim hale gelmiştir. Etkilenen bölgelerdeki yerel halklar genel olarak çiftçilik yaptığı için mahsullerin yetişmemesi ve hayvanların ölmesi nedeniyle gelirlerinde önemli düşüşler yaşamışlardır.

Kuraklık aynı zamanda yerel halkı tehlike biçimde etkileyen ağır sağlık riskleri üzerinden de kendini göstermektedir. Su kıtlığı ve yeterli gıdanın olmaması, çocuklar ve yaşlılar da dahil olmak üzere özellikle kırılgan gruplarda yetersiz beslenme gibi sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Kuraklığın yol açtığı mahsul kıtlığı ve su kıtlığının ortaya çıkardığı yoksulluk ve güvencesizlik, kırsal nüfusları göç etmeye zorlamakta, çatışmalar ve sosyo-ekonomik sıkıntılar yaratmaktadır.

İklim değişikliği, aşırı otlatma, ormanların yok edilmesi ve sürdürülemez arazi kullanımı pratikleri, uzun süren kuraklıkla bir araya gelerek kuzey Nijerya'daki birkaç eyalette çölleşmeye yol açmıştır. Bu, ekilebilir arazide kayıplara neden olmuş, gıda güvenliği ve geçim kaynaklarını tehlikeye atmıştır. Belgeler, çölleşmenin en çok zarar gören eyaletlerde halihazırda toprağın %75'ini etkilediğini göstermektedir. Bu da Nijerya'daki toplam arazinin %43'üne tekabül etmektedir. Çölün Nijerya'nın kuzeydoğusundan kuzeybatısına her yıl 600 metre genişlediği ve Kuzey Nijerya'da sulak alanların %50'inin kuraklık ve çölleşme nedeniyle önemli boyutta daraldığı tahmin edilmektedir. Çad Gölü'nün çekilmesi de aynı nedenlere bağlanmaktadır.

Hükümetin, kuraklığın ve çölleşmenin kırılgan halklar üzerindeki etkilerinin dindirilmesi için acilen uygun eylemleri ve bu eğilimleri tersine döndürmek için diğer politika önlemlerini uygulamaya geçirmesi gerekmektedir.

Buna paralel olarak halk şu taleplerde bulunmaktadır: ağaçlandırma ve yeniden ormanlaştırma girişimleri, topluluk uyum stratejilerine destek, çevresel olarak sürdürülebilir arazi yönetimi ve su koruma projeleri.

2. Seller

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programına (UNDP) göre, sel, Nijerya'da en çok yaşanan felakettir. En azından 2012'de beri Nijerya sürekli tekrarlanan ve şiddeti giderek artan seller yaşamış, bu felaket ülkenin dört bir yanındaki topluluklar üzerinde yıkıcı sonuçlara yol açmıştır. 2012 selleri yakın tarihteki en önemli seller arasındaydı. Nijerya'nın 36 eyaletinin 30'undan fazlasını etkilerken milyonlarca insanın yerinden edilmesine, evlerde, altyapıda ve tarım alanlarında olağanüstü hasarlara neden olmuştur. Bu olay, ülkenin karşı karşıya olduğu ekolojik zorlukların yoğunlaşmasına işaret etmiştir.

Takip eden yıllarda, şiddetli seller devam etmiştir. Neredeyse her yıl büyük vakalar meydana gelmektedir. Sellerin nedeni olarak genellikle uzun süren şiddetli yağışlar, kentlerde lağım şebekesinin kötü ve yetersiz olması, ormansızlaşma ve barajlardan suyun salınması görülmektedir. Özellikle 2018 ve 2020 yıllarındaki seller çok yıkıcı oldu; geniş alanları etkileyerek önemli ölçüde ekonomik kayıplara yol açmıştır.

Nijeryalı topluluklar üzerindeki etkisi büyük olmuştur. Seller can kaybına, ailelerin yer değiştirmek zorunda kalmalarına ve yollar, köprüler ve okullar gibi kritik taşıyan altyapının yıkımına neden olmuştur. Tarım arazilerinin su altında kalması, mahsulün ve hayvanların yok olması nedeniyle tarım sektörü büyük ölçüde etkilenmiştir. Çiftçiler ekonomik güçlükler yaşamış, ulusal gıda kıtlığı artmıştır. Buna ek olarak içme suyuyla bulaşan hastalık ve temiz su kaynaklarının azalması nedeniyle sağlık riskleri artmıştır.

Bu etkilerin yoğunlaşmasına rağmen hükümet etkili ve sürdürülebilir müdahaleler tasarlamayı başaramamaktadır. Otoritelerin müdahalesi büyük ölçüde zayıf acil durum



yardımı ve erken uyarı yapmaktır. Bu tedbirler genellikle sellerin etkilerini tümüyle yatıştırmak için yetersiz ve etkisiz kalmıştır. Sel uyarıları yayınlandığı zaman, tahliye edilmesi gereken ve yaşamı tehlike altında olan toplulukları desteklemek amacıyla herhangi bir destek sunulmamaktadır.

Buna paralel olarak, halk şu taleplerde bulunmaktadır: sel kontrol altyapısı, sulak alanların korunması, etkilenen toplulukların yer değiştirmesi, ekonomik yardım, basit erken uyarıların ötesine geçilmesi ve iklim değişikliğine karşı müdahale.

3. Ormansızlaşma

Nijerya dünyanın en yüksek ormansızlaşma oranlarından birine sahiptir. Birleşmiş Milletlere göre her yıl ormanlarının %3,7'sinin yok edildiği tahmin edilmektedir. Temel nedenler hızlı tarımsal genişleme için arazi açma ve kereste için ağaç kesmedir. Her ikisi de yasal ve yasal olmayan şekilde gerçekleşmektedir. Yasal olmayan faaliyetler temel olarak yolsuzluk ve etkisiz kanuni yaptırımlarla ilişkilendirilmektedir. Nijerya'nın 1960'larda %40 olan orman örtüsü, %10'un altına inmiştir. Ormansızlaşma biyoçeşitliliği tehdit etmekte, iklim değişikliğine katkıda bulunmakta ve su döngülerini bozmaktadır. Orman örtüsünün kaybolması yalnızca vahşi yaşamı değil, geçim kaynakları ormana bağlı olan yerli toplulukları da olumsuz etkilemektedir.

Yakın zamanda ormanlara karşı yeni tehditler ortaya çıkmıştır. Nijerya'daki ormanlar, giderek daha çok eyaletlerin hazinelerini dolduracak bir gelir kaynağı olarak görülmektedir. Bunun sonucunda mali değeri için ormanları kesmek üzere daha önce görülmemiş bir çaba ortaya çıkmıştır. Son zamanlarda küresel çaptaki iklim değişikliğini hafifletme çabalarının da yeni bir ormanı "metalaştırma" ve hayali karbon kredileri üretmedeki değerleri için ormanı "ele geçirme" dalgasına yol açtığını belirtmek de gerekmektedir. Bir mali değeri olmadığı takdirde doğanın korunamayacağına dair inancın tuzağına düşmeden, ormanı mali kavramlarla değerlendirmek mümkün değildir.

Buna paralel olarak halk şu taleplerde bulunmaktadır: ormanları korumak için topluluk girişimleri, doğanın finansallaştırılmasına son vermek, plantasyon genişlemesine son vermek ve yeniden ağaçlandırmadır.

4. Su hakları

Dünyada milyarlarca insanın hala temiz suya erişimi yoktur. Kadınlar, çocuklar ve yoksullar gibi toplumdaki kırılgan gruplar bu durumdan orantısız biçimde etkilenmekte ve bu ihtiyacı güvence altına almak için fahiş miktarlar ödemektedir. Çoğu durumda bu yokluk ve kıtlık, halk sağlığının, güvenliğinin ve insanların genel anlamda refahının kötüleşmesine yol açmaktadır. Kriz, içinde Nijerya'nın da bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde daha da kötüdür. Bu ülkelerde ekonomik kısıtlar ve sistemik yönetim başarısızlıkları bir araya gelerek su haklarını ulusal ve çevresel bir acil ihtiyaç ve toplumdaki sert eşitsizliklerin açık bir ifadesi haline getirmiştir. Nijerya'da, su kaynaklarının özel kontrolü ve

kamusal sahipliği arasındaki mücadelede, suyun kamusal mal veya ekonomik meta olarak görülmesi gerektiğine dair bir tartışma sürmektedir.

Kapitalist yapıların sömürgeci dayatmalarının, Nijerya'da bugün deneyimlenmekte olan su sıkıntılarına yol açan ilk koşulları oluşturduğunun altı çizilmelidir. Bu politikalar doğal kaynakların ve emeğin sömürsünü mümkün kılmış, suyu bir iş kaynağı olarak yöneten sömürgecilik sonrası politikalar için bir emsal teşkil etmiştir. Su rezervi üstündeki baskı, iklim değişikliğinin ve özellikle hidrokarbon çıkarma ve madenciliğin sonucu olan yaygın kirliliğin etkisiyle şiddetlenmektedir.

Halk, cesur biçimde su haklarının etik ve sosyal bir mesele ve bir adalet meselesi olduğunu ilan etmektedir. Nijerya'nın Birleşmiş Milletler'in evrensel su ve sanitasyon hakkını tanıdığına imzacı olduğunu belirtmeliyiz (2010 tarihli 64/292 sayılı karar). Dahası, Nijerya'daki sulak alanların kirliliği, ırmakları, ormanları ve ekosistemleri de hakları olan varlıklar olarak tanıyan doğa haklarının bir ihlalidir.

Bununla paralel olarak halk şu taleplerde bulunmaktadır: su yönetiminin merkezsizleştirilmesi, suyun ticarileştirilmesine karşı direniş, temiz suya erişimin bir insan hakkı olarak tanınması, suyun kirlenmesine karşı sert yaptırımlar ve doğanın haklarının tanınması.

5. Biyoçeşitliliğin Korunması ve Ekosistem Restorasyonu

Nijerya'nın yağmur ormanları ve ovalardan, kıyı mangrovleri ve sulak alanlara uzanan çeşitli bir ekosistemi vardır. Bu ekosistem, dünyanın başka yerinde bulunmayan türler de dahil olmak üzere envai çeşitte mikroorganizmayı, bitkileri ve hayvanları desteklemektedir. Nijerya 864'ten fazla kuş türüne, 117 amfibiye, 203 sürüngen, 775 balığa, 285 memeliye, 4.715 damarlı bitkiye ve pek çok belgelenmemiş türe ev sahipliği yapmaktadır.

Nijerya'nın biyoçeşitliliği (agrokimyasalların aşırı kullanımı, aşırı toprak sürümü, monokültürler, vs gibi özelliklerle tanımlanan) endüstriyel tarımın, ormansızlaşmanın, toprak kaybının, kirliliğin, doğal kaynakların aşırı sömürsünün ve iklim değişikliğinin tehditleriyle karşı karşıyadır. Diğer riskler arasında aşırı nüfus, hızlı kentleşme, sanayileşme, sağlıksız ekonomik kalkınma ve biyoçeşitliliği koruma konusundaki yetersiz kanun ve politikalar bulunmaktadır.

Azalan tarım mahsullerine karşılık olarak hükümet genetiği değiştirilmiş organizmaların (GMO'lar), kimyasal gübrelerin ve biyoçeşitliliği ve çevreyi yok eden pestisitlerin kullanımına izin vermiştir. Yıllar içinde Nijerya tarım sektörünün agrokimyasallara bağımlılık oranı artmıştır. Nijerya'daki çiftçilerin %80'inden fazlası organik olmayan pestisitler ve gübreler kullanmaktadır. Çiftçiler bu pestisitlerin içeriğinin farkında değildir ve genellikle onları belirtildiği şekilde uygulamamaktadır.

Halk, ülkenin karşı karşıya olduğu biyoçeşitlilik sorununa çözüm olarak agroekolojinin benimsenmesi ve destek-



lenmesini talep etmektedir. Agroekoloji, ekolojik ve sosyal kavramları ve ilkeleri tarım ve gıda sistemlerinin tasarımı ve yönetimine aynı anda uygulayan bütünsel ve bütüncül bir yaklaşımdır. Bitkiler, hayvanlar, insanlar ve çevre arasındaki etkileşimleri optimize ederken bir yandan da insanların ne yiyeceklerine ve bu yiyeceklerin nerede, nasıl üretildiğine dair seçme haklarını kullanabilecekleri sosyal olarak eşitlikçi gıda sistemleri ihtiyacını da ele alır.

Buna paralel olarak halk şu taleplerde bulunmaktadır: agroekolojiye geçiş, küçük çiftçilere desteklerin artırılması, Biyoçeşitlilik Sözleşmesinin yerelleştirilmesi, ihtiyati ilkenin benimsenmesi, sakıncalı bölgelerin korunması ve tüm bitki tohumları ve gıdalardan patent haklarının kaldırılması.

6. Madencilik ve Katı Mineraller

Kalay, kolumbit, tantalit, volframit, kurşun, çinko, altın, kömür vs gibi mineraller için madencilik yapmak Nijerya'da yaygın olsa da, bu faaliyetin Nijerya ekonomisine katkısı görece azdır. Nijerya'da mineral madenciliği GSYİH'inin yalnızca %0,3'ünü oluşturur. Fakat son yıllarda Nijerya hükümeti madencilik sektörünü canlandırarak ekonomisini petrol ve gazın ötesinde aktif biçimde çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Bu sektördeki temel gelişmeler, düzenleme reformları gibi, madencilik için yasal bir çerçeve yaratacak çeşitli girişimleri içermektedir. Bunların arasında 2007 yılı Nijerya Mineral ve Madencilik Yasası ve 2011 Nijerya Madencilik Düzenlemesi bulunmaktadır.

Son zamanlarda küçük ölçekli zanaatkar madencilik bu sektörde daha önemli hale gelmiştir. Bu, ilkel teknikler kullanılarak birincil ve ikincil cevherlerden metal ve mineral toplamayı ve rafine etmeyi içermektedir. Yoksulluğun yol açtığı bu enformel faaliyet, çevreye zarar vermekte ve işçiler ve topluluklar için ciddi sağlık ve güvenlik riskleri içermektedir. Zanaatkar madenciliği de olsa büyük ölçekli hükümet destekli madencilik faaliyeti de olsa, olumsuz etkileri aynıdır. Madencilik faaliyetlerinin çevre üzerinde toprak kaybı, erozyon, ekolojik hasar, doğal floranın yok oluşu, hava, toprak ve su kirliliği, sağlık riskleri ve radyasyon riskleri gibi çeşitli etkileri vardır.

Katı mineralleri sömürmenin ve madenciliğin büyük bir küresel sorunu, iklim değişikliği etkisidir. Bazı mineraller, radyoaktif çürüme sürecinde kendiliğinden çözülürler, ışın yayar ve küresel çevresel sıcaklığı olumsuz etkileyebilecek fazla enerjiyi salarlar. Katı minerallerin işlenmesi ve çıkarılması aynı zamanda yangın çıkmasına yol açabilecek ve çevreye zararlı olan metan gibi zararlı gazlar da üretmektedir.

Katı mineral işleme ve madencilik yer kabuğu bitki örtüsü ve bitkilerinin kitlesel olarak budanmasını içermektedir. Bununla birlikte çıplak arazi açığa çıkarak çölleşmenin yayılmasına daha açık hale gelir ve insanları, hayvanları, bitkileri, tarımsal üretimi, arazi kullanımı/planlaması ve özellikle nesli tükenmekte olan türleri olumsuz etkiler. Arazi tahribatının etkileri arasında hava etkisiyle aşınma, erozyon, sel yatağı oluşumu ve kitlesel hareketler bulunmaktadır.

Bunlar katı mineral işleme ve madencilikle ilişkilendirilen önemli sıkıntılardır. Bu sorunlar, maden atıklarından, su atıklarından, kontrolsüz kazılardan, terk edilmiş maden ocaklarından ve madencilik yapılmış arazinin restore edilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Madencilik faaliyetlerinin aynı zamanda toksik, kanserojen ve zararlı metallerin, maden atıklarının ve tortularının çevreye atılması nedeniyle insanların sağlığı, yaşamı ve kültürel davranışları üzerinde olumsuz etkiler bulunmaktadır. Bu kirleticiler havayı, suyu, toprağı kirletmekte, bunları insanlar, hayvanlar ve bitkiler için tehlikeli hale getirmektedir. Altın madenciliğinin yapıldığı Zamfara'da cıvayla temas etmek merkezi sinir sistemine zarar verebilir ve göz, cilt ve mide iritasyonu, solunum sorunları, insomnia, asabiyet, kararsızlık, baş ağrıları, zayıflık ve kilo kaybı gibi sorunlara yol açabilir.

Bu sorunları ele almak için halk şu taleplerde bulunmaktadır: madencilik düzenlemelerinin uygulamaya geçirilmesi, etkilensiyer yerli halkların önceden ücretsiz olarak bilgilendirilmiş onayların alınmasının zorunlu kılınması, Nijerya'da mineral yataklarına dair düzgün bir araştırma yapılması, işletmelerin hizmetten çıkarılması ve madencilığe kapalı bölgeler gibi uluslararası örnek uygulamalara uyma.

7. Enerji geçişi

Toplam emisyonun %73'ünün sorumlusu küresel enerji sektörü dünyadaki en büyük sera gazı emisyonu kaynağı olduğu için, enerji geçişi misyonlardan sorumlu enerji kaynaklarından rüzgar, güneş ve hidro gibi yenilenebilir kaynaklara geçmeye odaklanmalıdır. İklim değişikliğinin etkilerini önemli ölçüde hafifletmek için hedef, CO2 emisyonları kaynağında kesmek olmalıdır. Nijerya sera gazı emisyonlarını azaltmak için hedef belirleme konusunda diğer ülkelere katılmıştır. 2021 Yılı Ulusal Katkı Beyanı'nda vaat edilen 2060 itibarıyla Net-Sıfır Emisyon hedefine ulaşmak da dahil olmak üzere bu hedefler, çeşitli ulusal çerçevelerde belirtilmiştir.

Enerji geçişi sürdürülebilir bir geleceğe ulaşmak için önemlidir. Fakat enerji geçişi üzerine ulusal tartışmanın ele almadığı birkaç endişe bulunmaktadır. İlki, geçiş ihtiyacının bir adalet meselesi olduğudur. Nijerya ve iklim değişikliğinin en kötü etkilerinden muzdarip diğer ülkeler, iklim değişikliğine yol açan tarihsel emisyonlara en az katkıda bulunanlardır. Bu bağlamda, en yüksek tarihsel emisyonlara sahip ülkelerden geçiş konusunda, finanse etmek dahil olmak üzere, en yüksek sorumluluğa sahip olmaları gerekmektedir. Geçişe dair yaklaşımımız, adalet merceğinden olmalıdır: Tarihsel zararı ele almalı, bu zararları tazmin etmek ve toplulukların enerji ihtiyaçlarını gidermek için alan açmalıdır.

Nijerya'nın karşı karşıya olduğu önemli bir güçlük, yemek yapmak için gerekli enerjiyi güvence altına almaktır. Hanelerin %70'inden fazlasının yemek yapmak ve ısınmak için kullandığı yakacak odun pek çok Nijeryalı için temel bir enerji kaynağıdır. Bu bağımlılık özellikle alternatif ener-



ji kaynaklarının daha az erişilebilir olduğu kırsal alanlarda yüksektir. Yakacak odunun kullanımı, ağaç kesimi nedeniyle ormansızlaşmaya katkıda bulunmaktadır. Bunun karşılığında ormansızlaşma CO2'yi alabilecek ağaçların sayısını azaltarak, atmosferik karbon seviyesini arttırmaktadır.

Sözde geçiş mineralleri arayışının yenilenebilir enerji kaynaklarının itici gücü olmasının, fosil yakıt çıkarma işleminin neden olduğu eşitsizlikleri ve istismarları güçlendirmemesine dikkat edilmesi önem taşımaktadır. Nijerya aynı sömürücü üretim biçimlerini yeniden yaratan ve feda bölgelerini tüm ülkeye genişleyen bir başka enerji patikasına girmekten bilinçli bir biçimde kaçınmalıdır.

Bununla paralel olarak, halk şu taleplerde bulunmaktadır: kapsayıcı politika üretilmesi ve paydaş ilişkilmesi, iş geçişleri, tazminat, çevresel ıslah ve temiz enerjiye erişim.

8. Petrol ve Yağ Çıkarma

1956 yılından beri Nijer Deltası'ndan aralıksız biçimde ticari ölçekte ham petrol çıkarılmaktadır. Birkaç kıyı petrol kuyusuyla başlayan çıkarım işi, Nijer Deltası ve Lagos eyaleti boyunca faal petrol çıkarma alanlarıyla birlikte olağanüstü biçimde genişlemiştir. Geniş petrol ve gaz arama ve çıkarma faaliyetleriyle Nijer Deltası büyük bir petrol ve gaz arazisidir. Bölge, aynı zamanda 192 trilyon fit küp rezerviyle küresel gaz çıktısının önemli bir bölümünü karşılamaktadır. Bölgeden petrol ve gaz çıkarılması, Nijerya'nın için ulusal ve alt ulusal düzeylerde büyük kar edinmesi için olağanüstü fırsatlar yaratmıştır.

Büyük hidrokarbon gelirlerine rağmen, çıkarıldığı Nijer Deltası'ndaki toplulukların içinde yaşadığı koşullar inanılmaz kadar korkunçtur. Petrol ve gaz üreten bu bölgede yaşayan 40 milyondan fazla insan, toprakları, nehirleri ve derelerinin altından pompalanan bu olağanüstü miktarlardaki kaynaktan yararlanamamaktadır. Petrol ve gazdan gelen gelir, refah, altyapı, sağlık hizmetleri, eğitim ve güvenliği iyileştirmekten ziyade alışılmadık bir yoksulluk, çatışma, baskı ve az gelişmişlik paradigmasına yol açmıştır.

Bölgenin en büyük sorunlarına, pervasız hidrokarbon çıkarma faaliyetleri neden olmuştur. Örneğin, Nijerya'da üretilen tahmin edilen yıllık 3,5 milyar fit küp ilişkili gazın 2,5 fit kübü (%70'i), gaz alevlerinde yanmaktadır. İlişkili gazın alevlenmesinin nedeni, gazı daha az çevresel etkisi olacak biçimde yönetecek alternatifler olmamasından değil, petrol şirketleri ve Nijerya hükümetinin bu alevlenmeyi durdurmayı reddetmesidir. Özellikle petrol şirketleri, gazı alevlendirmeyi

sürdürmenin, bunu yönetmek için gerekli altyapıyı kurmaktan daha kolay ve ucuz olduğunu düşünmektedir. Gaz alevlenmesini durdurmak için son tarih 1979'dan 2030'a kaydırılmış ve hatta muhtemelen 2060'a kaydırılacaktır. Gaz alevlendirmenin yasal olmadığına karar veren bir mahkeme kararına rağmen hükümet petrol şirketlerinin ödediği komik miktarlardaki cezaları gaz alevlendirmeye son verecek herhangi bir gerçek eyleme geçmeye tercih etmektedir.

Hidrokarbon ürünlerinin çıkarıldıkları çeşitli noktalardan Avrupa, ABD ve başka yerlere ulaştırılacakları terminallere taşınmaları için toprağın, bataklıkların, Nijer Delta'sının nehirlerinin ve hatta bazen insanların çiftliklerinin ve arka bahçelerinin altına toplam 7.000 kilometre uzunluğunda boru gömülmüştür. Bu boruların bazıları 40 yıldan fazladır gömülmüştür; endişe verici sıklıkla ve genellikle eskimiş ve aşınmış olmaları nedeniyle borular çatlamakta ve tarım mahsullerine zarar veren, nehirleri zehirleyen, akarsuları kirleten ve toplulukları yerinden eden ham petrol sızdırmaktadır. Durum daha da vahimleşebilmektedir: Bazen çatlayan borular günlerce yanan yangınlarla patlamakta, toplulukların tüm nüfusunu ve geçim kaynaklarını yakıp küle döndürmektedir.

Yaklaşık 70 boyunca çevre, geçim kaynakları ve insan hakları için yıkıcı etkileriyle birlikte sürmekte olan petrol çıkarma işleminden sonra, Nijer Deltası'ndaki en büyük ulusötesi petrol şirketleri, Shell, ExxonMobil, Total Energies, Chevron ve Eni varlıklarını satma, daha derin sulara taşıma veya basitçe bölgeyi terk etme planlarını tamamlamışlardır. Onlar bölgeyi terk eder ve Nijeryalı şirketlerin onların bıraktığı petrol sahalarını satın alırken, tarihsel kirlenme ve bununla ilişkili sosyo-ekolojik sorunlar için kimin sorumlu olduğuna dair bir hüküm bulunmamaktadır. Şirketler buraları elden çıkarır ve yerel aktörler devralırken, tarihsel hasar için hiçbir sorumluluk üstlenmemektedirler. Petrol üreten ve etkilenen topluluklar için, elden çıkarılma, şirketlerden kirlilik için hesap sormak daha da uzak bir ihtimal haline gelmektedir.

Bununla paralel olarak halk şu talepte bulunmaktadır: Nijer Delta'sında ekolojik denetim yapılması, felaketler için acil durum müdahalesi ve petrol şirketlerine el çekilmesi. ■

**Bu Manifesto Abuja'da 20 Haziran 2024'te gerçekleşen Nijerya Sosyo-Ekolojik Alternatifler Buluşması Toplantısında sunulmuştur. Sözleşme yaşayan bir belgedir ve zaman zaman Nijerya halkları tarafından politika yapıcıların karşılık düzeyini tespit etmek ve halkların ve çevrenin elden tek kullanımlık muamelesi yapılan diğer alanları da içermek üzere gözden geçirilecektir.*

> Avrupa'da Yeni bir Popüler Enternasyonalizm için Manifesto

ReCommons Europe

Tasarım: [ReCommons Europe](#), 2020.



Avrupa kurumları (hem bir bütün olarak AB'nin hem de içindeki euro bölgesinin kurumları) yapısal olarak neoliberaldir, eşitsizdir ve demokratik değildir. Her ülkede popüler sınıfların ihtiyaçlarının, taleplerinin ve haklarının karşılanmasının ve üye ülkelerin nüfusları arasındaki dayanışma ve eşitliğin önünde bir engel teşkil ederler. Rekabet mantığıyla mücadele ederken ve ekolojik geçiş perspektifinden bakıldığında, Avrupa düzeyindeki mücadeleler ve alternatif inşaları özellikle önem kazanmaktadır.

Avrupa'yı müşterek evimize dönüştürmek istiyoruz, fakat bu var olan Avrupa kurumları çerçevesi içinde mümkün değildir. Dolayısıyla demokratik olmayan, kapitalist Avrupa kurumlarına boyun eğmemek, onlara karşı koymak ve onlardan kopmak için ve onların yerine tüm Avrupa'da yeni popüler iş birliği biçimleri ve demokratik kurumlar koyalabilmek için, yerel, ulusal ve ulusötesi düzeylerde var olan toplumsal mücadelelere dayanan bir senaryo öneriyoruz.

> Müşterek bir Avrupa için "isyan" senaryosunun temel özellikleri

1. Acilen koordine edilmiş ve koordinasyon odaklı kalıcı platformlar ve yerel, bölgesel, ulusal ve Avrupa düzeyinde itaatsizlik hareketleri üzerinden, tüm konuları ya belirli meselelere dair (örneğin, borç, göç politikaları, ekolojik geçiş, "Doğu Avrupa" da dahil olmak üzere Küresel Güneyle yapılmış yeni-sömürgeci sözleşmeler, vs.) alternatif sosyal, çevresel ve siyasi hedeflerimizi uygulamaya geçirmemiz gerekmektedir. Farklı siyasi aktörler AB'nin anlaşmalarına, diktalarına ve kararlarına baş kaldırmalıdır. Bunu, alterna-

tif politikalar uygulamak ve (tüm meselelere ya da belirli meselelere dair) yeni ve uzun vadeli işbirliği kurmak için birlikte yaptıklarını ilan etmelidirler.

Bu itaatsizlik mevcut mücadeleler ve (emek hakları, mali politikalar, ırkçılık karşıtlığı vs gibi tüm alanlarda) belirli kampanyalar üzerine kurulabilir. Mümkün olduğunca, var olan Anlaşmalar ve neoliberal politikaların karşıtı olarak, Avrupa düzeyinde demokratik, çevresel ve sosyal hedeflerin uygulanmasının potansiyel verimliliğini ortaya koymalıdır. Bir siyasi aktör tek başına olsa bile alternatif çözümler uygulayarak ve mümkün olan her düzeyde açıkça yeni popüler iş birliği ve kendiliğinden örgütlenme biçimleri önererek mevcut politikalara ve kurumlara itaatsizlik edebilir ve onların meşruiyetini ortadan kaldıracaktır.

2. Ulusal düzeyde mevcut mücadeleler, ulusal iktidar sınıflarının politikaları ve hakim Avrupa ideolojisi, politik ekonomisi ve kurumları arasındaki etkileşimi öne çıkarmalıdır. Sermayenin hegemonyasını kırmak için popüler itişare ve mobilizasyon, AB'nin iktidar sınıfları ve kurumlarıyla mücadele etmek için ortaya koyulacak somut hedeflere ve programa odaklanmalıdır. Çatışma aynı zamanda AB'den gelecek karşı tehditlere ve saldırılara karşı defansif araçlar ve neoliberal bloğun istikrarını bozacak ve Avrupa kurumlarının işleyişini engelleyecek bir meşruiyet krizi oluşturma amaçlı siyasi ofansif girişimleri uygulamayı da içerecektir. Bu tür araçların uygulanması, bir siyasi aktör tarafından mümkün olduğunca yakın bir zamanda şu tür tek taraflı tedbirlerle gerçekleştirilmelidir: bir denetim sırasında borç ödemesini durdurmak; belirli bir vergilendirmeye dayanan,

>>

istihdam yaratıcı bir kamu politikası programı; sermaye akışının kontrol altına alınması; belirli mücadelelere ve taleplere bağlı bazı sosyalizasyon/kamulaştırma uygulamaları.

Eğer bir siyasi aktör tek başına ise, bu tür araçları kendi başına uygulamalı ve (yalnızca kendi coğrafi bölgesinde kalmaktansa) tüm Avrupa'da popüler mobilizasyonlar için çağrı yaparak diğer aktörleri de meşruiyeti ortadan kaldırma sürecine ve dolayısıyla Avrupa kurumlarının siyasi krizine katkıda bulunmaya davet etmelidir.

3. Bu tür defansif araçlar ve ofansif siyasi girişimlerin ulusal düzeyde Avrupa Sözleşmeleri ve kurumlarından kopan popüler hükümetleri de içermesi gerekmektedir. Popüler hükümetler tarafından alınan tüm tedbirler, en azından ulusal düzeyde, mevcut hakim Avrupa siyasi ve kurallarından kopuşu gerektirmektedir. Savunduğumuz şeyi "ulusal çıkar" üzerine kurulu olmadığını, duruşumuzun arkasındaki nedenlerin siyasi, sosyal, çevresel ve demokratik olduğunu ve mevcut Birlik içinde ve dışındaki tüm insanları ilgilendirdiğini açıkça ortaya koymalıyız.

Demokratik biçimde kontrol edilen bir mali sistem ve para birimine ve dolayısıyla da bankaların sosyalizasyonuna ve sermaye akışının kontrolüne muhakkak ihtiyaç olduğunu savunuyoruz. Bu tedbirler Avrupa Birliğinin Anlaşmaları, ekonomik ve para birliğiyle (APB) çatışmaktadır. Popüler bir hükümet (örneğin 50. Madde'yi uygulayarak) APB'den ve/ya AB'den çıkmaya veya APB veya AB'den atılmayı kabul etmeye karar verebilir.

> Kurucu bir süreci başlatın

Avrupa'da yeni bir siyasi iş birliği kurmak amacını taşıyan alternatifler inşa etmek üzere mümkün olan her düzeyde kurucu süreçler başlatılmalıdır. Bu Avrupalı ve yerel iktidar sınıflarına ve kurumlarına ve yabancı düşmanı dalgalara karşı ortak bir platforma dayanmalıdır. Aynı zamanda tüm işçiler ve en yoksul sınıflar için sosyal haklara ve çevre savunusuna öncelik vermelidir.

Senaryo detaylı olarak ön görülemez fakat örneğin dernekler, isyankar şehirler, bölgeler veya devletler ittifakı, itaatsizlik sürecine en başından beri dahil olmamız siyasal alanlara bile açık (küresel ya da belirli işlevsel ayrıcalıklarla ilgili olarak) bir "asi kurucu süreç" başlatabilir. Söz

olan durumlara ve seviyelere göre farklı biçimlerdeki (belediye forumları ve ağlarından ulusal düzeyde veya Avrupa düzeyinde enternasyonalist platformlarla ilişkili Kurucu Meclisler) bu kurucu süreçler, şu amaçlarla açılacaktır: Yeni iş birliği yaratmak için, henüz bu süreçlere girmemiş komşu siyasi aktörlerin kopuş sürecine öncelik vermek için, Kale Avrupa'sını ortadan kaldırmak ve son kertede Avrupa düzeyinde ve uluslararası düzeyde alternatif kurumlar kurmak. Eğer bir siyasi aktör tek başına ise, bu "asi kurucu süreci" söz konusu bölge veya işlev için başlatmalı ve diğer aktörlerin sürece katılmasını önermelidir.

> Öneriler: Acil girişimler

Önceki özelliklerin hepsi bazı acil girişimlerde bulunulmasını gerektirmektedir. Temel gereklilikler, itaatsizlik, yüzleşme ve kurucu süreçleri başlatmak ve bunları işletebilecek sosyal ve siyasi güçleri bir araya getirmek için gerekli özel araçların kolektif tasarımı ve popüler tahsisine üzerinedir.

Tüm ilerici güçlerin (sendikalar, siyasi örgütler, dernekler, aktivist kolektifler, vs.) benzer hedefleri benimsemesini öneriyoruz: Demokratik olmayan, kapitalist Avrupa kurumlarına dair eleştirilerini birlikte güçlendirmek ve birlikte bu kurumların hegemonyalarından kopmak ve yeni popüler iş birliği biçimleri inşa etmek için önerilerini belirlemek; Altersummit'in Manifestosu ve ReCommonsEurope'in Manifesto gibi yakınsak metinleri güncellemek, paylaşmak ve popülerleştirmek; yerel ve ulusal düzeyde ve Avrupa düzeyinde tüm önemli girişimlerin gelişmesini "asi kurucu süreç"i önceleyecek şekilde desteklemek; Bu senaryo ve sonuçları hakkında popüler tartışmalar açmak ve kampanya yürütmek, bu senaryoya katılabilecek mevcut girişimler ve alternatif alanlarla ilgili bilgilendirmek ve sosyal ve siyasi güçleri etraflarında toplamak için Avrupa seçimlerinden faydalanmak. ■

* Bu metin (bazı değişikliklerle) özgün olarak Mart 2019'da sunulmuş olan Avrupa'da Yeni bir Popüler Enternasyonalizm için Manifesto'nun 9. bölümünü (Avrupa'da Toplumsal mücadeleler, siyasi çatışmalar ve kurucu süreçler) yeniden üretmektedir. Manifesto, Avrupa'daki bir düzine ülkeden popüler sol güçlerin izleyebilecekleri bir plan önermeyi uman bir grup aktivist ve araştırmacı tarafından yazılmıştır. İki uluslararası ağın (CADTM ve ERENSEP) ve Bask sendikası ELA'nın Avrupa popüler solu içinde yapılan stratejik tartışmalara katkıda bulunmak için başlattığı bir proje olan [ReCommonsEurope Project](#)'in bir parçasıdır.

> Farklılığın Ötesinde: Çok Sayıda Dünyada Benzerlik

Lidia Becker ve Christine Hatzky, Leibniz Hannover Üniversitesi, Almanya



Fotoğraf: Anderson Guerra, 2018, on Pexels.

Içinde bulunduğumuz dönem, çevre felaketleri, savaşlar, dayanışmasızlık ve yeni teknolojik gelişmelerin öngörülemeyen sonuçlarıyla karşı karşıyadır. Sömürünün her çeşidi neoliberal kapitalizmde görülmekte ve çoğu dünyevi- insan ve insan-olmayan varlıklar- nüfusun yerinden edilmesine sebep olmakta ve toplumların tükenme sürecini hızlandırmaktadır. Gezegenimizi çepeçevre saran tüm bu zorlu koşulları, Anil Bhatti'nin çalışmasından yola çıkarak, "farklılığın ötesinde" ele almayı ve benzerliğin potansiyelinin ortaya çıkarılmasını sağlayarak beşeri bilimler ve sosyal bilimler için aracı bir kavram inşasını savunuyoruz.

> Çok sayıda dünya ve posthümanizm

Eleştirel postkolonyalizm ve toplumsal cinsiyet çalışmalarında kullanılan farklılığa dair kategoriler, eşitsizlikleri ve hiyerarşiyi yapı sökme uğrattırma yarar sağlamıştır ancak benzerliklerin- ilişkiler, analogiler, çağrışımlar, eş zamanlılık ve mekanlararasılılık- toplumsal pratiklerin inşasında empatinin, birlik ve uyum yaratmadaki yerini göz ardı et-

mektedir. Sumak Kawsay ve Buen Vivir gibi And Dağları kültürünün içinden çıkan felsefeler, kolonyal ve patriyarkal pratiklerin önüne geçmek için çok sayıda dünya kavramıyla ilişkilendirilen düşünceyi benimsemişlerdir. "Çok sayıda dünyada", insan ve insan olmayan (meşru) varlıklar eşit haklara sahip olarak bir arada yaşamlarını sürdürebildikleri bir toplumsal düzen içinde yer almakta, Dünya yalnızca bir kaynak değil aynı zamanda hayat veren bir oluşum ve her şeyin birbiriyle bağlantı içinde olduğu bir yer olarak tahayyül edilmektedir.

Çok sayıda dünya kavramı süreç-ontolojisine ilişkin olup, insan ve doğanın birlikte oluşunu içerir. Buna benzer bir bakış açısı, Anglo-Amerika ve Avrupa'da gelişen eleştirel posthümanizmde de görülür, insan ve insan olmayan varlıklar arasındaki farklara değil onlar arasındaki yakınlık ilişkisine vurgu yapar. Söz konusu yaklaşım, Latin Amerika, Afrika ve Asya'daki dekolonyal ve insan-merkezli olmayan bakış açılarını benimser ancak dünyanın geleceği için teknolojik gelişmelerin önemine de dikkat çeker. Buna ilişkin

>>

olarak, “dünyalılar” yaşamlarını sürdürebilmesi ve insan biçimci bir teknolojinin varlığı ile onun getirdiği fırsatlar ve tehlikeler çerçevesinden de gezegenin yaşanabilirliği tartışılmaktadır. Benzerlik kavramı bu bağlamda büyük önem taşımaktadır çünkü tekno-bilimsel gelişmeler, makinelerin giderek insana benzemesine yol açmakta ve insanın yaratıcı gücünün müphemliğini daha da derinleştirmektedir.

> Farklılıklar söz konusu olunca bir bardak suda fırtına koparılırken, benzerliğin hafife alınması

Çok sayıda dünyaya dair insan merkezli olmayan kavramlar ve posthümanist yaklaşımlar arasındaki ilişkiyi inceleyen benzerlik-temelli analizler farklı akımlardan beslenmektedir. Bunlardan ilki, Latin Amerika’da çeşitli yerli kozmolojiler (A. Escobar, M. de la Cadena, M. Blaser, A. Krenak’ın başını çektiği) temelinde yapılanan perspektiflerle beraber yine Latin Amerika çalışmalarında öne çıkan birlikte yaşam (Sergio Costa tarafından öne sürülen) ve birlikte var olma kavramlarıyla biçimlenmektedir. İlk Çağ’dan beri, felsefi ve bilimsel-tarihsel tartışmalarda benzerliklere temel bir bilişsel işlev ve çevreye uyum- taklit, benzetme ya da öykünme- sağlama çerçevesinde vurgu yapılmaktadır. Öte yandan, benzerlik son zamanlarda kültür teorileri ve edebiyat çalışmalarının bir parçası olmuş, epistemolojik potansiyeli hala tam anlamıyla ortaya çıkmamıştır.

Halen daha belli belirsiz kavramsallaştırmaya yönelik bu yaklaşımların ötesinde, benzerlik kavramını beşeri bilimler ve sosyal bilimlerde bir paradigma kayması yaratmak için yararlı hale getirmek istiyor, bunu gerçekleştirmek için de halihazırdaki literatürde ikinci akımın öne çıkan düşünürlerini (B. Spinoza, G. Leibniz, G. Tarde, W. Benjamin, Marcuse ve diğerleri) ele alıyoruz. Bugüne kadar, beşeri bilimler ve sosyal bilimler öncelikli olarak, yapısalcılık özellikle post-yapısalcılıktaki kavramlar (M. Foucault, J. Derrida, G. Deleuze) yardımıyla farklılığa dair kategoriler üzerindeki çalışmalarla, üçüncü akımın düşünsel temelini oluşturmaktadırlar. Bu farklılık-temelli perspektifler post/dekolonyal ve modern-eleştirel kavramlarda (D. Chakrabarty, F. Coronil S. Hall, R. Grosfoguel) da kendini göstermekte ve toplumsal cinsiyet ve kuir çalışmalarında da kullanılarak, dördüncü akımı oluşturmaktadır. Disiplinlerarası bağlarla örülmüş bu alandaki dördüncü akım, küresel ölçekte eşitsizliğe dair karmaşık olguları yapısöküme uğratan ve kesişimsellik çerçevesinde eşitsizliğin farklı boyutlarını işaret eden farklılık temelli analizler geliştirmiştir. Siyahi/ beyaz olmayan kadınlara dair feminist (B. Hooks, K. Crenshaw) çalışmalar, toplumsal cinsiyet kategorilerinin etnisite ve sınıfı anlamak için temel oluşturması anlamında farkındalık yaratmıştır.

Farklılık temelli kimlik inşası yaklaşımı 1990’lardan itibaren küreselleşme tartışmalarıyla paralel olarak eleştirilmekte, bunun nedeni de kısmen kültüre getirdiği özcü bir anlayış dolayısıyla arada kalanlara (S. Hall, H.K. Bhabha) hiç yer vermemiş olmasındandır. Bu tür kimlik inşaları, köktenci ve kimlik hareketlerinin “ben” ve “ötekiye” yönelik basite indirgenmiş ve keyfi yapılandırılmaları temelinde “Batı me-

deniyetlerinin” kültürel anlamdaki üstünlük tezinde merkezi yere sahiptir. Bu nedenle, farklılıklar nezdinde yapılandırılmış bir kimlik kavramı tartışmaya açıktır. Bununla beraber, insan merkezli farklılık-temelli kavramlar da özcü-olmayan, ilişkiyel yaklaşımlarla ele alınmaya başlamıştır.

> Çok sayıda dünyayı ve genişletilmiş epistemolojik bağlantılar arasındaki ilişkiselliği ele alan son akım

İklim değişikliği ve ekosistemlerin tahribatı gibi gezegendeki yaşama yönelik tehditler, Aydınlanma’dan (rasyonalite) başlayan ve modern sosyolojiyle yerini iyice sağlamlaştıran insan toplumu ve doğa arasındaki farklılaşmayı (B. Latour, P. Descola) gündeme getirmektedir. Benzerlik kavramı, doğa ve insanlık/kültür arasındaki kolonyal dikotomiyi aşmak ve insanın karmaşık bir ağın parçalarından biri olduğu anlayışını ortaya koymaktadır.

Bu da, yeni materyalizmleri (K. Barad), posthümanizmi (D. Haraway, R. Baridotti), müspet biyopolitika (V. Borsò) ve teknofeminizmi (J. Wajcman, F. Costa) içinde barındıran beşinci akımı oluşturur. Dekolonyal yaklaşımlar ve Batılı-olmayan kozmolojilere kapı aralayarak, çok sayıda dünya düşüncesiyle bağdaşıkır. Aynı zamanda, Afrika felsefeleri de teknokolonyalite ile teknoloji, doğa ve insan arasındaki karmaşık bağları ele alarak; çok sayıda dünyada dekolonyal teknolojiler ihtimalini göz önüne alır (A. Mbembe).

Tüm bu yaklaşımların ortak yönü, yaşam, coğrafı, teknolojik ve insani boyutlar arasında empatik bir ilişki kurmasıdır. Diğer yaklaşımlar, Asya felsefelerini kuantum fiziğinin bulgularıyla ve bunların sosyal bilimler ve beşeri bilimlerdeki uygulamalarıyla karşılaştırmakta (K. Fierke) böylece küresel bilgi üretiminde çoklu bağlantılara yön vermektedir. Bilim ve teknolojiye dair çalışmaların aksine, tekno-kolonyalite perspektifi (R. Camarena et al.), tarihi odağına alması ve kolonyal ve dekolonyal süreçlerde bölgesel yetkinlik temelli zımni bilgiye önem vererek, örneğin okur yazarlığın kolonyal bir araç olarak tanımlanması gibi (W. Mignolo), “teknolojiye” yönelik daha geniş bir anlayış ortaya koyar.

Öne sürdüğümüz tasarımın özelliği, doğa-insan-teknolojik varlıklar arasındaki akışkan ilişkiye dair yeni insan merkezli olmayan bir kavramsallaştırma için küresel epistemolojilerin söz konusu farklı akımlarını, birbirlerini tamamlayıcılıkları üzerinden ele alarak ilişkiyel bir düşünce temeli oluşturmayı tartışmaya açmak, sistematikleştirmek ve geliştirmektir.

> Yeni (eski) ontolojiler, teknoloji eleştirisi ve dekolonyal benzerlik

Antroposen ya da Kapitalosen olarak bilinen çağın, gezegenimiz için risklerini anlamak ve üstesinden gelmek adına çok sayıda dünyanın şekillendirilmesinde benzerliğin kavranması ve üretimi odak noktamızı oluşturmaktadır. Bu, beşeri bilimler ve sosyal bilimler için temel oluşturan Avrupa merkezci, evrensel ontolojinin tekrar gözden geçirilmesi demektir. Bize göre, bu duruma ilişkin sorular üç tema altında tartışılmalıdır:

1. *Doğa*: Batı epistemolojisinin temelinde yer alan kültür ve doğa, özne ve nesne arasındaki modern ayrımlar, kolonyalizmle beraber gelişmiştir, bu durum insan ve insan olmayan varlıklar arasındaki süreklilik ve karşılıklılık çerçevesinde sorgulanacaktır. İnsanların ve doğal kaynakların sömürsünü meşrulaştıran bu dikotomiye, kadim kültürlerin mikro ve makrokozmlarının kapsayıcı anlayışında, Latin Amerika felsefeleri ve son zamanlarda tartışılan “düz ontolojilerde” var olan ilişkisel-çok sayıda dünya- perspektifiyle karşı çıkıyoruz,

2. *Teknoloji*: Dışlaştırılmış doğa ve toplumun teknolojik optimizasyon adı altında sömürülmesi, kolonyalizm ve patriyarkal rasyonalitenin somut örneğidir. Yeni teknolojilerin gündelik hayata sızması, insan ve teknolojinin birleşimi teknolo-kolonyaliteye – örneğin, iletişim teknolojilerinin kontrol mekanizması olarak kullanılması- daha kuşkucu yaklaşmamıza neden olmaktadır. Bu durum diğer yandan sosyal tasarım ihtimallerine dair umudu da yeşertmektedir. İnsan-sonrası feminizm, organik yaşam ile organik olmayan maddenin teknolojilerin birleşmesiyle, birbirine geçmesi olarak tanımlanmakta ve bu durum teknoloji kavramı ile öznenin karar alıcı olarak inşası konularında sorgulamayı da beraberinde getirmektedir.

3. *İnsan*: İnsana dair kategorinin (erkek, heteronormatif ve Beyaz ırk) yapısöküme uğradığı, çok sayıda dünya modeli bir toplumu odak alır. İnsanlar arasında benzerliklere odaklanarak, farklılıklar ve yabancılığın ötesinde birlikte yaşam ve dayanışmaya öncelik vermektedir. Kolonyalizmle başlayan ve kapitalizmle devam eden süreçte ötekileştirilen insanların ve doğal kaynakların sömürülmesinin, farklılıkların toplumsal olarak yarattığı tükenmişlikten ve günümüzde ya-

şanan çevre krizlerinden ne kadar sorumlu olduğu tartışma konusudur. Bununla birlikte, tarihsel ve modern bağlamda, otoriter rejimlerde çeşitliliğin dışlanması örneğinde olduğu gibi, tektürleşmenin taşıdığı riskler göz ardı edilmemelidir.

Kavramımızın yenilikçi yönü, süreç-ontolojik bir kavram olan çok sayıda dünya ile benzerlik üzerine pratiklerle şekillenen insan sonrası yaklaşımlar arasında interdisipliner bir bağ kurmasından gelmektedir. Bunları insan-doğa-teknoloji gibi varlıklar arasında süreklilik temelli bir ilişki geliştirmek adına bir araya getiriyoruz. Bir yandan, çok sayıda dünya ve insan sonrasına dair anlayışlar, “farklılık” ve “ötekilik” temelli post-yapısalcı ve post/dekolonyal araştırma yaklaşımlarına, modernleşme, onun evrenselliği ve vaadleri gibi Batı merkezli kavramlara ortak eleştiri getirmektedir. Diğer yandan, modern dünya hiyerarşik ve özcü dikotomilere (ben/öteki, Beyaz/Siyahi, erkek/kadın, medeni/yabanıl, özne/nesne, akıl/beden, kültür/doğa, farklılık/benzerlik) bölünmüş olup, modernleşme-rasyonalite-kolonyalite mantığını izlemektedir.

Böylelikle, farklılık bilginin paradigması olarak ilan edilirken, benzerlik ve taklit “bilimsel olmadığı” gerekçesiyle Batı epistemolojisi tarafından reddedilmiştir, çünkü bu düşünceler “ilkel”, “sihirselsel”, “doğaya yakın” ve “modern öncesi” olarak görülmüşlerdir. Aksine, bizim yaklaşımımız ilişkisel bir kavram olarak benzerliği dekolonyal paradigmanın içine yerleştirerek, çok sayıda dünya farkındalığını geliştirmek, buna teknolojinin eleştirisini de dahil ederek, farklılık-temelli bilgi üretiminin ötesine geçmeye çalışmaktadır. ■

Lidia Becker'e ulaşmak için <becker@romanistik.phil.uni-hannover.de>
Christine Hatzky'e ulaşmak için <christine.hatzky@hist.uni-hannover.de>

> Venezuela ve Bangladeş'te Protestolar: Otokratlar Ne Zaman Pes Edecekler?

John Feffer, Politika Çalışmaları Enstitüsü, ABD



Fotoğraf: Shutterstock.

Bir ülkede, on beş yıl boyunca iktidar olan otokratik bir lider, öğrencilerin başını çektiği protestoların sonuç vermesiyle, görevi bıraktı. Bir diğer ülkede, on bir yıldan beri iktidar olan otokratik bir lider, seçimlerdeki zaferini garantileyebilmek adına seçime hile karıştırdığı için halkın ayaklanması sonucunda görevi bırakmayı reddetti.

İlk örnekteki ülke Bangladeş olup, Nobel-ödüllü ekonomist Muhammad Yunus'un başında olduğu geçici yönetim, şu an (ve yeniden) Hindistan'da sürgün olarak hayatına devam eden Başbakan Şeyh Hasina'nın görevi devralmasıyla sonlandı. İkinci örnekteki ülke Venezuela'da, Nicolas Maduro, Amerika'dan, Avrupa Birliği'nden ve diğer ülkelerden görevi bırakması (ülkeyi terketmesi değil) yönünde gelen çağrılara kulaklarını tıkadı.

Muhalefet Bangladeş'te başarılı olurken neden Venezuela'da başarıya ulaşamadı? İki ülke arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır: hükümetin kurumsal gücü, her iki ülkenin petrol rezervlerinin ölçüğü, Amerika'ya yakınlık. Ama, belki de en büyük fark, zaman konusundaydı. Maduro'nun, Şeyh Hasina ile aynı kaderi paylaşması arasında belki birkaç gün, birkaç hafta ya da ay vardı. Henüz bunun farkında değildi.

> Bangladeş sürprizi

Şeyh Hasina, kendisini dokunulmaz olarak görüyordu. Bangladeş'te uzun dönem başbakanlık yapmış, kendi ailesi tarafından hep korunmuştu- babası, Pakistan'a karşı bağımsızlık hareketinin öncüsüydü ve ülkenin ilk devlet başkanıydı, kendisi "ulusun babası" olarak adlandırılıyordu. Başbakanlığı başarılı bir şekilde yürüttüğüne inanması için çok sebebi vardı. Bangladeş ekonomisi [son on beş yıldır](#) (COVID salgının yaşandığı 2020 yılı da dahil) ivme kazanmıştı. Eğitime erişim, çocuk sağlığı ve ortalama yaşam beklentisi [gibi tüm alanlarda iyileşme söz konusuydu](#). Yoksulluk oranı [yarıya inmişti](#).

Dahası, Hasina'nın jeopolitik konularda olağanüstü bir zekası vardı. Komşu Hindistan'daki Neandra Modi hükümetiyle ittifak içindeydi ve Çin ile de iyi ilişkileri vardı.

Elbette, karşıt sesler de yükseliyordu. Ülke içinde kendisine muhalefet edenlerin bir kısmını hapse göndermişti. Ama, ülkenin gençlerinin kendisine karşı geleceğini hiç tahmin etmemişti.

İlk olarak, çok sayıda Bangladeşli genç ülkeyi terk etti. 2023 yılında, yurt dışına yüksek eğitim almak için gidenlerin sayısı [50.000'i geçmişti](#). Sosyoekonomik tayfın diğer

>>

tarafına bakıldığında, çoğu gençlerden oluşan 15.000'den fazla Bangladeşli göçmen, hayli riskli bir yolculuğu göze alarak, [2022 yılında Akdeniz'i geçerek, İtalya'ya varmaya çalışmıştı](#). Bangladeş medyası, "beyin göçüne" [sürekli yer veriyor](#), yorumcular ülkedeki yetişmiş insanların, ülkede kalmaları gerektiği yönünde fikir beyan ediyorlardı.

Hasina da yaşanan beyin göçünden dolayı endişeliydi. Fakat, ülkeyi terk eden her bir genç, hükümet politikalarını protesto edecek kitleden de bir kişiyi eksiltmekteydi. [Yüzde 15 olan](#) işsizlik oranıyla beraber genç Bangladeşliler son 15 yıldır yaşanan olumlu ekonomik havadan nasıl yararlanamadıkları konusunda anlaşılır bir öfke içindeydiler. Hayallerini gerçekleştirmek için yurt dışına gitmek bir seçenektir. İyi eğitilmiş gençler için ülkede kalıp kamuda çalışmak da diğer bir seçenektir. Kamu çalışanları nispeten daha iyi maaş almakla beraber iş güvencesine de sahipti. Öte yandan hükümet, kamu kurum ve kuruluşlarında, 1971 yılında bağımsızlık savaşına katılmış eski askerlerin akrabalarına ayrılan kota nedeniyle iş imkanları azalmıştı. Şunu hatırlatmakta fayda var: Başbakanın babası da bağımsızlık savaşına katılmıştı, bu gerçek, seçmenlerin gönüllerini fethetmek açısından da önemliydi.

Öğrenciler, 2018 yılında bu yeni patronaj sistemini etkin bir biçimde engelledi ancak hükümet bir sonraki sene kaldığı yerden devam etti. Gençler tekrar sokaklara döktü. 2024'ün ağustos ayının başında, [yeniden hareketlenen hükümet-karşıtı protestolar sonucunda birçok kişi öldürüldü ve yüzlerce kişi yaralandı](#). Her ne kadar Yüksek Mahkeme söz konusu kota önerisini yumuşatmaya çalışsa da, öğrenciler başbakan istifa edip, ülkeden kaçana kadar baskıyı arttırmaya devam ettiler.

Bu durum, 2014'te Kiev'de adı yolsuzluklara karşı ve komşu ülkesindeki otoriter liderle de iyi ilişkiler içinde olan Viktor Yanukovich'e karşı gençlerin Ukrayna'da düzenlediği protestolara oldukça benzemektedir. Yanukovich de suç mahalini terk etmek durumunda kalarak, 50 milyon \$ değerinde olduğu düşünülen evinin bulunduğu Rusya'ya kaçmıştı.

Şüphesiz ki kimse, Ukrayna'nın yaşadığı diğer olayların kendi başlarına da gelmesini istemez: savaş, toprak kaybı, ekonomik felaket. Ukrayna ile aynı kaderi yaşamamak için Bangladeş, yeni geçici hükümetin girişimlerine bel bağlamak durumunda kalacaktır.

Neyse ki Bangladeş'te, aralarında ekonomist ve Grameen Bankası'nın kurucusu olan geçici hükümette de başbakanlık yapmış Muhammad Yunus gibi yetenekli ve kapsayıcı bir kadroyla yönetimi devraldı. Yunus, Hasina hükümetinin açık hedeflerinden biriydi ve Hasina Yunus'u zimmetine mal geçirme ve birçok diğer suçla itham etmişti. Ancak, mikro kredi hareketinin kurucusunun tek suçu Hasina yönetimi ile iyi ilişkiler içinde olmamasıydı.

Geçici hükümetin diğer üyeleri arasında öğrenci protestolarının iki lideri, Nahid Islam ve Asif Mahmud vardır, hükümette herhangi bir görevde yer alan gençlerin sayısının ne kadar az olduğu düşünülünce bu onlar için önemli bir

başarıdır. Diğer üyeler [arasında](#), "insan hakları aktivistleri, hukukçular, iki eski diplomat, bir doktor ve Bangladeş Merkez Bankası'nın eski başkanı" da bulunmaktadır. Siyasetçilerden oluşmayan bu ekibin ilk görevi, ülkede istikrarı sağlamak ve ülkeyi bir sonraki seçime hazırlamaktır.

> Venezuela'da sürpriz yaratmayan durum

Nicolas Maduro ve onun yağma düzeninden hoşnut olmayan yalnızca öğrenciler değildir. Muhalefetin seçim bölgelerinde toplanan seçim öncesi anketlere ve seçim sonrası çıkan sonuçlar göre, neredeyse nüfusun yüzde 70'i, Hugo Chávez'in halefini istemiyordu. Venezuela'da sürpriz olmayan durum ise Maduro'nun, oyların yüzde 51'ini alarak kendini kazanan ilan etmesiydi.

Venezuela'da protestolar sürmektedir. Bangladeş'te olduğu gibi, hükümet bu protestoları bastırmak için [onlarca](#) insanları öldürdü ve [en az 2.000 kişiyi](#) hapse atti. Hükümet, "tak tak" kampanyasını takiben videolar yayınladı ve bu videolardaki sözlere [korku-filmi sesleri](#) eklemesiyle, büyük tepki topladı, bu videoda geçen sözler şu şekildeydi: "Yanlış bir şey yaptığında, o gelir! Seni bulur! En iyisi sen saklan!" Muhalefet, 17 Ağustos'u uluslararası protesto günü ilan ederek, başka ülkelerde yaşayan yaklaşık sekiz milyon Venezuela vatandaşının katılmasını umduğu bir [çağrıda bulundu](#).

Bu noktada Venezuela ve Bangladeş arasında iki önemli fark bulunmaktadır. Venezuela'da muhalefet parti temelidir. Meşru olmayan hükümeti devirmeyi değil, seçimlere katılmayı amaçlar. Sokaklarda protesto ateşini harlamak için değil insanları oy kullanmaları yönünde harekete geçirir. Ukrayna, Sırbistan ya da Filipinler'deki gibi diğer başarılı muhalefetlerin aksine, grev, abluka vb. gibi itaatsizlik üzerine kampanya yürütmez.

İkinci olarak, Venezuela'da muhalefetin başını yaşlı bireyler çeker. Başkan adayları Edmundo González 74 yaşındadır. Öte yandan, asıl güç, 56 yaşındaki dinç María Corina Machado'dadır, kendisi siyaset sahnesinde çok kez yer almıştır. Protestoların yapısını ve Venezuela'daki muhalefetin sınırlılıklarını bilir.

Bangladeşli gençler ise, aksine, acemidir. Aslında, güçlerini de bundan alırlar. Bilgisizliğin gücüne sahiptirler. Protestolarının ne kadar don kıyotvari olduğunun farkında bile değildirler. Protestolarına ta ki Yüksek Mahkeme kadroda kota sistemini rafa kaldırıncaya kadar devam ettiler. [Gerçekleşebileceğinden habersiz](#), tek taleplerini Hasina'nın görevi bırakması- dile getirdiler.

Bangladeş'deki protestolar sonsuz bir idealizmle yanıp tüşüyordu. Venezuela'daki protestolar ise deneyimlenmiş bir gerçekçilikten ilham alıyordu. Bazen kalp, akli yenebiliyor.

> Zaman doldu mu?

Şeyh Hasina'nın Bangladeş'ten kaçmasından bir gün önce ordu komutanı, sokağa çıkma yasağının kararlılıkla uygulanabilmesi için sivillerin öldürülmemesine yönelik bir



[karar aldı](#). Bu Bartlebyvari eylemsizlik kararı ile- biz, Ordu olarak bunu tercih etmiyoruz- yaklaşımı, hükümetin devrilmesine neden olan en büyük adımlardan biriydi. Aynı zamanda ordu, geçici hükümetin de arkasındaki güçtü.

Ancak hatırlayalım: öğrencilerin kararlılığı sayesinde Bangladeş ordusu geri adım attı ve taraf değişti. O zamana kadar, Venezuela ordusunun bu yönde bir karar alacağına yönelik hiçbir işaret yoktu. Muhalefet orduya açık mektup yazarak, Maduro'nun orduyu arkasına almadan, yalnız bırakılması yönünde baskı yaptı. Ancak bu Venezuelalı liderin askeri üniformayla halkın karşısına çıkmasından bir gün sonra mümkün olmuştu. Hep bir ağızdan, "her zaman sadıgız" diye [sesleniyorlardı](#): "Hiçbir zaman hain değil"

Venezuela'daki muhalefet her ne kadar sokaklardaki ateşi canlı tutmaya çalışsa da bu oyunu oynamak zorundadır: *The New York Times*'dan [Jack Nicas şu satırlara yer vermiştir](#):

"Michigan Eyalet Üniversitesi siyaset bilimi profesörlerinden ve otoriterleşme üzerine çalışmaları bulunan Erica Frantz'a göre, 1950 ve 2012 yılları arasında 473 otoriter liderin yaklaşık üçte ikisini hükümetin içindekiler devirmiş-

tir. Bu tehditle baş etmek için otokratlar, siyaset bilimciler tarafından "darbeye karşı koruma" olarak adlandırılan bir yöntemle sıklıkla başvururlar: güvenlik güçlerini sayısız birime ayırırlar. Bir birimin çok fazla gücü elinde bulundurmasını önlerler- ve bununla birlikte her birim bir diğerini gizlice gözetler. Bu, analistlere göre, Venezuela'da yaşanan durumun birebir tasviridir"

Maduro da biliyor ki, "darbeye karşı koruma" yöntemi bir yere kadar denenebilir. Aynı 1989 yılının aralık ayında Nikolay Çavuşesku'ya olduğu gibi, hemen hemen tüm otokratlar siyasi yaşamlarının bir anında yalnızca kendi destekçilerinden oluşan ve alkışlanmayı bekledikleri kalabalığın, yuhalama seslerini işitirler. Böyle bir an gelip çattığında, en iyisi mi kendilerini bekleyen bir helikopter ve o helikopteri kullanabilecek sadık bir pilotu hazırda bulundursunlar. ■

John Feffer'a ulaşmak için <johnfeffer@gmail.com>

* Bu makale, *Politika Çalışmaları Enstitüsü'nün* (ABD) bir projesi olarak, Küresel Diyalog ve *Foreign Policy in Focus* iş birliği ile hazırlanmıştır.

> Küresel İklim Adaleti ve Filistin'in Özgürleşmesi

Hamza Hamouchène, Ulus-Ötesi Enstitüsü, Hollanda



Fotoğraf: Markus Spiske, 2019, Pexels.

2 023 yılının aralık ayında Dubai'de gerçekleştirilen COP28 İklim Zirvesi'ne katılan Kolombiya Devlet Başkanı Gustavo Petro [açıklamasında](#): "Filistin halkının yaşadığı soykırım ve karşı karşıya kaldıkları barbar eylemler, aynı şekilde iklim değişikliği nedeniyle güneye kaçanların da başına gelecektir... Gazze'de şahit olduklarımız geleceğin bir provasıdır" demiştir.

Bu söylediklerinde haklıdır. Gazze'deki soykırım, eğer örgütlenmezsek ve tüm bu yapılanlara etkin bir biçimde karşı koymazsak başımıza gelecek kötü şeylerin bir habercisi niteliğindedir. Emperyalizm ve küresel yönetici sınıflar, milyonlarca Siyahi ve diğer ırkların bedenleri ile işçi-sınıfındaki Beyazları, sermaye biriktirmek, zenginliklerine zenginlik katmak ve egemenliklerini korumak adına kurban etmeye hazırdır.

> Maliyeti doğaya yüklemek

Kapitalizm her zaman için maliyetlerin ödenmediği bir sistem olmuştur. Maliyetler sistematik olarak dışsallaştırılmış ve başka alanlara kaydırılmıştır: toplumsal yeniden üretimin yükünü taşıyan kadınlar ve bakım hizmeti verenler çoğunlukla ücretsiz çalışmaktadır; kentten kırsala; kuzeyden güneye kurban bölgeleri oluşturulmuş, ötekileştirme, ırkçılık gibi insandışlaştırma yoluyla koordine edilmiştir; ve doğaya

yapılanların maliyeti dışsallaştırılmıştır, yüzyıllar boyunca doğa bir meta olmasa da, üzerinde egemenlik kurulan ve yağmalanan bir varlık ve çöplük olarak görülmektedir. Bu durum, çevre ve iklim krizine davetiye çıkarmaktadır.

Karşı karşıya kaldığımız küresel iklim krizinin etkileri sınıflara, toplumsal cinsiyete ve ırklara göre farklılaşmakla beraber kent ve kırsal arasında, Küresel Kuzey/emperyal merkezler ve Küresel Güney/çevre arasında da farklı etkilere sahiptir. Söz konusu ayırım, sömürgeci- sömürge ekseninde de görülmektedir.

Filistinliler ve İsraililer aynı toprak parçası üzerinde yaşamaktadırlar ama bu durumun etkisi ve savunmasızlık arasında bir uçurum vardır çünkü İsrail'in yerleşimci-sömürgeciliği, emperyalist güçlerden aldığı destek, iklim krizinin etkilerini azaltmaya yönelik teknolojiye erişimi, Filistin'i hiçe sayarak, topraktan, suya ve enerjiye kadar çoğu kaynağı gasp etmesini, yağmalamasını ve kontrol etmesini sağlamıştır.

> Küresel iklim adaleti ve Filistin'in Özgürleşmesi

Gazze'de yaşanan soykırım bağlamında, iklim ve çevre meselelerini ele almak yersiz ve uygunsuz karşılanabilir ancak iklim krizi ve Filistin'in özgürlük mücadelesi arasın-

>>

da önemli kesişimlerin olduğunu öne sürmekteyim. Hatta Filistin özgürleşmeden küresel iklim adaletinden söz edemeyiz: Filistin'in özgürleşmesi aynı zamanda dünyanın ve insanlığın kurtarılması mücadelesidir. Bu yukarıda da bahsettiğim üzere, basit bir slogandan ibaret değildir.

İlk olarak, Filistin bugün herkese mevcut sistemin çirkin yüzünü ve bu sistemin yıkıcı çelişkilerini göstermektedir. Bununla birlikte, büyük ölçekte, apaçık vahşet içeren şiddet eylemlerine olan yönelimi de gözler önüne sermektedir. Gramsci bir zamanlar şu sözleri dile getirmişti: "Kriz, eskinin öldüğü ve yeninin doğmadığı zamandır, işte tam bu aralıkta, çok sayıda ölümcul semptomlar ortaya çıkar."

İkinci olarak, günümüzde Gazze'de yaşananlar sadece bir soykırımdan ibaret değildir. Filistinlilerin yaşadıkları yıkım ve ölümleri tarif edebilecek bir sözcüğün olduğundan da emin değilim. Dahası, biz [ekokırım](#) ya da kimilerinin "holosit" olarak adlandırdığı, tüm toplumsal ve ekolojik dokunun yok edildiği durumla karşı karşıyayız.

Üçüncü olarak, Gazze'de süregelen soykırımsal savaş, diğer savaşlarla birlikte savaş ve ordunun-çevre ve iklim krizini ileri boyutlara taşıyan endüstriyel kompleks- rolünü de vurgulamaktadır. Amerikan ordusu tek başına, Danimarka ve Portekiz gibi tüm Batı ülkelerinden daha fazla oranda, dünyanın [en büyük kurumsal emitörüdür](#). Gazze'deki savaşın ilk iki ayında, İsrail'in emisyonu, en az yirmi ülkenin toplam yıllık emisyonundan bile daha [yüksekti](#). Bu yüksek emisyonun yarısı Amerika'dan İsrail'e ulaştırılan silahlar yüzündendi. Amerika yalnızca soykırımda aktif bir rol oynamakla kalmamış aynı zamanda Filistin'de yaşanan ekokırımın da en önemli faillerinden biri olmuştur.

Dördüncü ve benim temel olarak öne sürdüğüm sav (Adam Hanieh ve Andreas Malm'ın çalışmalarından yola çıkarak), fosil kapitalizme karşı mücadele ve Amerika-güdümlü emperyalizmi özgür bir Filistin mücadelesinden ayrı tutmanın mümkün olmadığıdır. Orta Doğu'da konumlanan bir Avro-Amerikan yerleşimci-sömürge olan İsrail emperyal düzeyde bir ileri karakoldur. Richard Nixon yönetiminde, Dış İşleri Bakanlığı görevinde bulunmuş Alexander Haig, "İsrail, hayatta batmayacak en büyük Amerikan uçak gemisidir, bir tane bile Amerikalı askeri taşımamıştır ve Amerika'nın ulusal güvenliği açısından kritik bir konuma sahiptir." [sözleriyle bu durumu açıkça dile getirmiştir](#).

> Orta Doğu ve küresel fosil rejimi

Orta Doğu'nun küresel kapitalist ekonomi için önemi ne kadar vurgulansa azdır. Günümüzde, bu bölge yalnızca ticaret, lojistik, altyapı ve finans ağlarını birbirine bağlayan yeni küresel bir ağ olmakla kalmayıp aynı zamanda küresel fosil yakıt rejimi için kilit noktada bulunmakta, petrol ve gaz rezervleri sayesinde fosil kapitalizmi ayakta tutmaktadır. Bölge, 2022 yılında [küresel petrol üretim payının](#) yaklaşık %35'ine sahip olmakla beraber halen dünya hidrokarbon piyasasının merkezinde yer almaktadır. Bununla beraber İsrail, Doğu Akdeniz'de enerji merkezi (yeni keşfedilen

[Tamar ve Leviathan](#) gaz sahaları sayesinde) olma yolunda ilerlemektedir: bu durum AB'nin, Ukrayna'daki savaş sonrasında enerji kaynaklarını Rusya'dan başka bölgelere taşıma isteği ile desteklenmektedir. İsrail'in yaptığı soykırım, çeşitli fosil yakıt şirketlerinin, savaşın ilk haftalarında dahi daha fazla gaz bulmak için yaptıkları araştırmalara engel olamamıştır.

Günümüzde, bölgede Amerikan hegemonyasını ayakta tutan iki ana payanda vardır: İsrail ve petrol zengini Körfez monarşileri. Bölgedeki bir numaralı müttefik İsrail, bölgede (ve hatta ötesinde) Amerikan imparatorluğunun hegemonyasının sürmesinin arkasındaki en önemli güç olmakla beraber bu imparatorluğun özellikle Körfez ve Irak'ta bulunan büyük fosil yakıt kaynaklarını kontrol altına almasında da etkindir. Bu çerçevede, Amerika ve müttefiklerinin İsrail'i bölgede hakim güç olabilmesi için siyasi ve ekonomik anlamda entegre etmeye çalışmaları manidardır: öncü teknolojiler, silah ve gözetim için kullanılan malzemelerle beraber suyun desalinasyonu, tarım ticareti, enerji vb. yoluyla gıda üretimi.

İsrail ve diğer Arap ülkeleri arasında yapılan normalleşme anlaşmalarının tarihi, 1978'de İsrail ve Mısır arasında yapılan Camp David Sözleşmesi'ne ve 1994'te Ürdün ve İsrail arasında yapılan barış anlaşmasına dayanmaktadır. Normalleşmenin ikinci dalgası, 2020'de Trump'ın aracılık ettiği Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn, Sudan ve Fas arasında yapılan [İbrahim Anlaşmaları](#) olmuştur.

7 Ekim saldırılarından önce, Suudi Arabistan ve İsrail'in Amerika'nın himayesinde bir araya gelip, Amerika'nın desteklediği emperyal tasarımı onamak için benzer bir anlaşmaya imza atmaları bekleniyordu. Bu anlaşma, Filistin davasını tasfiye etme amacı taşıyordu. Dolayısıyla, Filistin'in özgürlük mücadelesi sadece ahlaki ve insan hakları meselesi değil aynı zamanda Amerikan emperyalizmi ve küresel fosil kapitalizme yönelik kökten bir mücadele niteliği de taşımaktadır. İsrail'in kökleri derinlere uzanan ırkçı Siyonist yerleşimci sömürgesini ve başta Körfez monarşileri olmak üzere gerici Arap rejimlerini yıkmadan, iklim adaletinden söz edemeyiz.

Filistin, sömürgeleştirme, emperyalizm, fosil kapitalizm ve Beyaz üstünlüğünün karşısında yer alan, küresel bir cephedir. İklim adaleti aktivistleri, ırkçılık-karşıtı örgütler ve emperyalizm-karşıtları olarak hepimizin görevi, Filistin'i özgürlük mücadelesinde ve koşullar ne olursa olsun Filistin'in baskıya karşı direnme hakkını sonuna kadar desteklemektir!

Önümüzde zorlu bir görev var ancak Fanon'un da söylediği gibi, belirsizliğin içinde, var olma nedenimizi bulmalı, onu yapmalı ve ona ihanet etmemeliyiz. ■

Hamza Hamouchène'e ulaşmak için <hamza.hamouchene@gmail.com>

* Bu metin, Hamza Hamouchène'in 13 Temmuz 2024 tarihinde Londra'da düzenlenen Black Lives Matter Liberation Festivali'ndeki konuşmasının kısmen yeniden düzenlenmiş versiyonudur.

> İspanya'da Toplumsal Hareketler: Dönüşümün Yirmi Yılı

Marta Romero-Delgado, Andy Eric Castillo Patton, Madrid Complutense Üniversitesi, İspanya, ve **Gomer Betancor Nuez**, Ulusal Uzaktan Eğitim Üniversitesi, İspanya



Fotoğraf: Breno Bringel, Siyaset Bilimi ve Sosyoloji Fakültesi'nde bir duvar resmi, Madrid Complutense Üniversitesi, İspanya, 2024.

Geçtiğimiz on yılda, İspanya'da toplumsal hareketlere yönelik çalışmaların sayısı artmakla beraber bu çalışmalar farklı sesler ve çeşitli gündemlerin karmaşık ağlarının yarattığı gelgitleri vurgulayan yeni perspektifler sundu. Artan sayıdaki çalışmalar genellikle "Indignados" (ya da 15M) hareketine ve bu hareketin 2011-2012 yılları arasındaki sonuçlarına odaklanmaktadır. Öte yandan, Indignados hareketinin merkezinde ya da çevresinde yer alan diğer toplumsal hareketlerin yarattığı dönüşümleri ele alan çalışmalar ise sayıca azdır.

Bu nedenle, disiplinlerarası bir perspektifin ışığında, geçtiğimiz yirmi yılda İspanya'da toplumsal hareketlerin hangi diyalog ve dönüşümlerle karşılaştığını sorguluyoruz. Bu hareketlerin kökenini ve yeniden yapılanmalarını incelediğimiz [birçok yazarın yer aldığı ortak bir kitap](#) derledik. Bu kitapta, savaş karşıtı ve barışçı politikalar oluşturmanın önündeki engelleri unutmamak, aşırı-sağ hareketlerin yeniden bir araya gelmesinin yarattığı endişeye, ve parlamenter dinamiklerin değişmesiyle İspanya siyasetinin "Avrupalaşmasına" yönelik görüşlere, İspanya'daki feminist ve LGBTQ+ aktivizmlerinin işçi hareketleri ve ırkçılık karşıtı hareketlerle olan diyaloguna yer verdik.

> Disiplinlerarası, diyalogik ve küresel görüşler

Toplumsal hareketlere dair çalışmalar sosyoloji, siyaset bilimi, antropoloji ve tarihle beraber sosyal psikoloji ya da uygulamalı felsefe gibi diğer sosyal bilim alanlarına da sirayet ederek, bu hareketlere yönelik farklı senaryolar ve analizlere yer vermektedir. Öte yandan, kitabımız toplumsal hareketlerin artzamanlı olarak aktivistlerin ve hareketlerin seslerini ve tanıklıklarını da ele alır. Dolayısıyla, yaptığımız bu ortak çalışmada, disiplinlerarası yaklaşım konumlanmış yazarlıkla diyalog içinde, tarihsel ve siyasi incelemelere alan açmaktadır. Her ne kadar bizden önceki kaynaklar bu tür bir yaklaşımı Avrupa içinde sınırlı tutsa da, bizim bu projeye öne çıkardığımız diyalogik perspektif, bellek, miraslar ve- özellikle- düşünümsel dönüşümler ve beklentilere yönelik farklı çalışmalarını bir araya getirmektedir. Bununla birlikte kitapta, aktivist araştırma perspektifiyle yola çıkan analizler de bulunmaktadır.

Bu kitapta yer alan yazarların çoğu akademisyen olsa da, araştırmalarında İspanya'da toplumsal cinsiyet, cinsiyet, ırk, işçi hakları, toplumsal çatışma ve barış söylemleriyle ilgili endişeler ve buna bağlı gerçeklikleri ele alırken teori ile

>>

pratiğin nasıl birleştirildiğine dair gözlemleri içeren yaşam deneyimleri de yer almaktadır. Dahası, kitabımız İspanya'da toplumsal hareketlerin gündemini ve özelliklerini merkeze alan çalışmalara yer vermektedir, bu durum bize söz konusu araştırma konusunun küreselliğini de göstermektedir. Seçili vaka çalışmalarıyla diyaloga girerek İspanya'daki tartışmalı politikaların bölgesel ve küresel trendlerle olan bağına da disiplinlerarası bir yaklaşımla vurgulamaktadır.

> İspanya'da toplumsal hareketler

Küresel dokuyu anlamak için yerel trendleri de dikkate almak gerekir. İspanya'da, Franco diktatörlüğü (1936-1975), seçkinlerin güdümüyle demokratik düzene geçişin ve daha sonrasında İspanya siyasetinin ve politikaların dinamiklerini etkilemiştir. Politika sahnesinde otoriter rejimin mirası ve tepeden inme bir başka sisteme geçiş sürecine dair koşullar yıllarca İspanya'da toplumsal hareketlerin bağlamını ve ekosistemini şekillendirmiştir. Dolayısıyla, İspanya'da çoğu toplumsal hareketin kökleri diktatörlüğün resmi ve gayri-resmi mirasına dayanmaktadır. Yüzyılın başında ya da son dönemde kurum dışı aktörlere doğru bir kayma yaşanmıştı. O zamandan bu yana, zorunlu askerlik kaldırıldı ve yüzyılın ilk yıllarında kadınlar kürtaj hakkını yeniden kazandı, bununla beraber LGBTQ+ hakları veya 2010'ların başlarında diktatörlük rejiminin mağdurları görünürlük kazandı. Ancak, aşırı-sağ hareketler ve siyasi partiler, halen daha Avrupa ve Amerika'daki küresel ağlar sayesinde aşırı milliyetçi ve aşırı muhafazakar gündemleri olan post-Frankistlerin de yeniden şekillenmesine vesile oldu.

Bu nedenle kitabımız İspanya'nın geçmişteki siyasi kültürü ve politikasının etkisini temel alarak, Avrupalılaşma ve küreselleşme öncesi ve sırasında çeşitlilik gösteren ama birbiriyle de ilintili toplumsal hareketlerin attığı farklı adımları anlamaya çalıştı. İspanya'daki demokratikleşme süreci neoliberal uluslararası bir gündemle mücadele etmektedir, devletin içindeki post-Frankist tabya ve siyasi-ekonomik seçkinler ise kimi dış analizlerde göz ardı edilmektedir.

> Günümüzdeki ve gelecekteki araştırmalarda süreksizlik ve yollar

İspanya'da toplumsal hareketlere dair çalışmaların "altın çağı" ulusal ve uluslararası akademisyenlerin ilgisini çekmekte ve alanın inşasına katkı sağlamaktadır. 15M hareketi, toplumsal hareketlerin oluşum süreçleri ve kurumsal sürecin ötesinde, yurttaşların katılımını ve demokratik reform taleplerini teşvik eden toplumsal hareketler arasındaki ittifakın anlaşılmasında yeni ihtimalleri ortaya çıkardı.

Bununla birlikte, akademide de bir dönüm noktası yarattı. Bu olgu, toplumsal hareketler çalışmalarında İspanya'yı, hareketin yarattığı etki alanı sayesinde dünyanın farklı yerlerinde bu hareketler üzerine çalışan akademisyenleri bir araya getirmesiyle, merkeze taşıdı.

Farklı araştırma projeleri, İspanyol araştırmacıların uluslararası arenada görünürlük kazanmalarını ve Avrupa'daki ağlara dahil olmalarını sağladı. İspanya'da toplumsal hareketlere dair çalışmaların Avrupalılaşması ve uluslararasılaşması başta Latin Amerika olmak üzere, Küresel Güney'deki diğer araştırma alanları arasında bölgesel ve küresel diyalogların güçlenmesini sağladı. Bu anlamda, alana yaptığımız katkı toplumsal hareketlerin küresel gerçekliklerine ve zorluklarına dair yerel ve bölgesel yaklaşımların bir buluşma noktası haline geldi. Böylelikle, toplumsal hareketlerin içinde yer alan akademisyenler ve aktivistlerin de bakış açılarının birleşimiyle edinilen farklı bilgiler, teorinin düşünömsel pratikle buluşmasını sağlayarak, kitaba yön verdi.

Her ne kadar toplumsal hareketler üzerine bu zamana kadar yapılan çalışmalarda yeni yaklaşımlar kadar yenilikçi bir öneri sunamasak da, bu konuya dair titizlikle ele alınmış ve hatırı sayılır bir katkı sunma isteğiyle yola çıkarak, nereden ve kimin için yazdığımızı hep göz önünde bulundurduk. Bu kitaptan çıkan ilk sonuçlara bakacak olursak, İspanya'da toplumsal hareketlere dair artzamanlı ve diyalogik bir çalışmanın adımları attık ve diğer hareketler, ittifaklar ya da küresel trendlerin yerel ifadelerine yer veren önceki çalışmaları genişleten bir el kitabı hazırladık. Bununla beraber, kitabın eş-editörleri olarak biz, kitabın [açık erişimi](#) için de büyük çaba gösterdik.

Kitabın İspanyolca olması, bulgularımızı paylaşabilme ve yayma açısından bizi zorladı ve gördük ki İngilizce, yalnızca tüm yayınların bu dil etrafında şekillenen bir bağlamda üretilmesinden değil aynı zamanda siyasi ve toplumsal sorunları, çatışmaları ve aktörleri anlama ve çerçeveleme yolu olarak kullanılmasıyla da merkezi konumdadır. Bu durum, tüm küresel ve bölgesel çeperde yaşayan akademisyenleri ve aktivistleri olumsuz etkilemektedir. Umuyoruz ki, çok da uzak olmayan bir gelecekte kitabımızın İspanyolca-bilmeyen okurlar için de çevirisi yapılacak ve bu sırada *Küresel Diyalog'un* yayınlandığı diğer diller ve gerçekliklerle temas ederek, buradaki diyalogları mümkün kılacaktır. ■

Marta Romero-Delgado'ya ulaşmak için <martaromerodelgado@ucm.es>

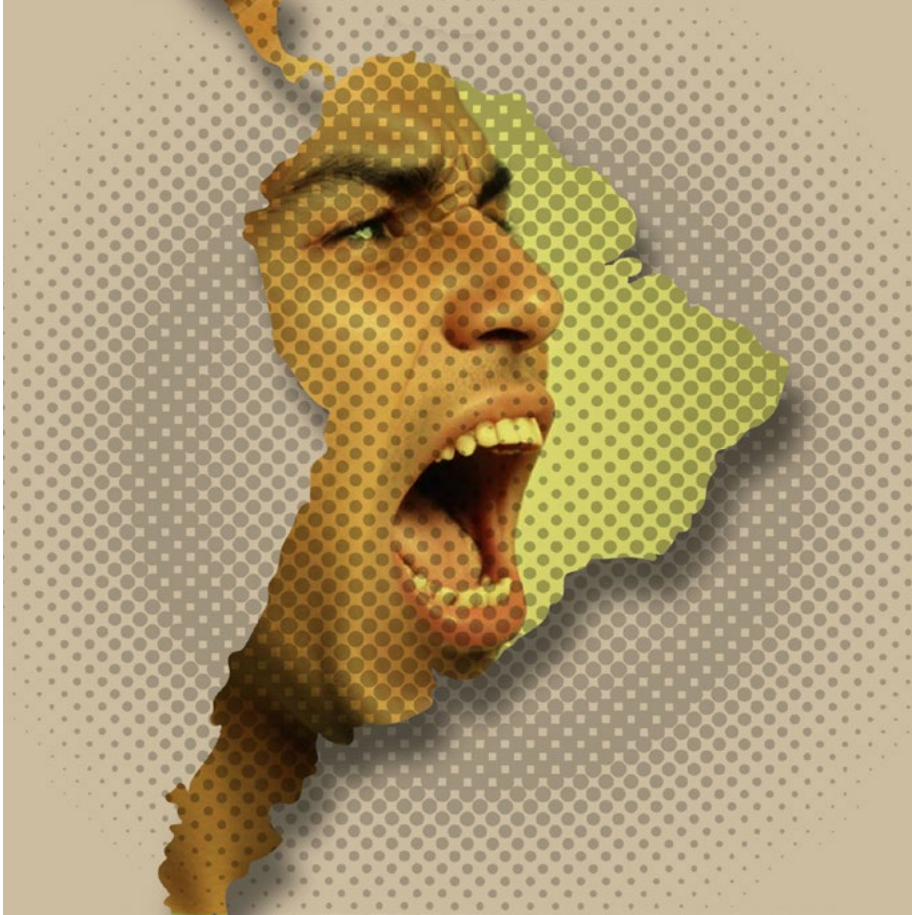
Andy Eric Castillo Patton'a ulaşmak için <aecastillopatton@ucm.es>

Gomer Betancor Nuez'e ulaşmak için <gbetancor@poli.uned.es>

> Bağımlılık Teorilerini Yeniden İnşa Etmek

André Magnelli, Beşeri Bilimler Enstitüsü, **Felipe Maia**, Juiz de Fora Federal Üniversitesi, ve **Paulo Henrique Martins**, Pernambuco Federal Üniversitesi, Brezilya

| İllüstrasyon: Arbu, 2024.



Günümüzde bağımlılık teorilerinin ilişkisini ve önemini kavramak için aydınlar sosyolojisi, düşünceler tarihi ve fikirlerin dolaşımı ile çevre ve yarı-çevredeki modernleşme teorilerinin yeniden gözden geçirilmesini gerektirir. Bununla birlikte, modernleşme ve küresel toplumsal süreçlerin anlaşılması da bu sürecin bir parçasıdır. Ancak bu teorilerin Avrupa ve Kuzey Amerika dışında ortaya çıkmasına neden olan koşulların, Küresel Güney'de yer alan tüm toplumlarda aynı bilgi üretimine yön verdiğine dair bir genelleme yapmaktan kaçınılmalıdır. Böyle bir genelleme yalnızca yarı-çevrede, sanayileşme ve halihazırda siyasi anlamda partileşme ve sendikalaşma yollarıyla birleşmiş işçi sınıfı ve orta sınıfın oluşumu gibi önemli süreçleri deneyimleyen toplumlara yönelik modernleşme teorileri üretmeye çalışan entelektüelleri değersizleştirir. Latin Amerika tarihinin bir parçası olan yerel deneyimin kendisi, bağımlılık teorilerinin

dünyanın farklı yerlerinde modernleşmeye dair eleştirilerin yayılmasında referans noktası olmuştur.

> Kökleri Latin Amerika'ya dayanan bir perspektif

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında Latin Amerika, modernleşme teorilerini sorgulayan ve bağımsız endüstrileşme modellerine yönelik alternatiflerin yaratılmasına zemin hazırlayan yenilikçi teorilerin yeşermesi için uygun bir zemindir. Bu süreç, Latin Amerika Ülkeleri Ekonomik Komisyonu (CEPAL) ekonomistlerinin yapısalci-endüstriyalist tezlerini öne sürmeleriyle başlayarak, 1960 ve 1970'lerde Latin Amerikalı sosyologların CEPAL'in tezlerini siyaset alanına taşımasıyla ilerleme göstermiştir. O dönemde, entelektüellerin eleştirileri de artmakta, diğer farklı düşünce akımlarıyla beraber bu eleştiriler daha çok emperyalizme ve ba-

>>

ğimliliğe bir tepki olarak şekillenmekteydi. Yerli halkların, Afrika kökenlilerin ve kadınların sömürgeleşme eleştirileri ve özgürleşme yanlılıkları çerçevesindeki hareketlerine dair diyalogları içeriyordu.

1950'ler ve 1970'ler arasında ortaya çıkan bağımlılık teorileri, Latin Amerika'nın yirminci yüzyılda toplumsal değişim süreçlerini anlamak için ortaya koyduğu en önemli düşünce akımıdır. Bu teoriler, kapitalizmin yayılması ile modernleşmenin toplumsal ve siyasi biçimlerinin "eşitsiz ve ortak" doğasına vurgu yapmakta, bunu yaparken de ampirik olarak referans noktasını Latin Amerika tarihinden almaktadır. Modernleşme teorilerine dair hakim görüşü (sosyal bilimlerde ve ekonomi alanında egemen olan) değiştirerek ve Sovyet Marksizmin doktrine ettiği tezlerle karşı çıkarak, ulusal-kalkınmacı stratejiler ve muhafazakar-otoriter modernleşme programlarıyla ortaya konulan hegemonik alternatiflerin yarattığı sonuçları ve bu alternatiflerin sınırlılıklarını anlamamıza yardımcı oldu. Bununla birlikte, yerel siyasi aktörler ve sermaye dolaşımının küresel sistemleri arasındaki çoklu bağları da öne çıkardı.

Tarihsel ve çoğu zaman karşılaştırmalı bakış açılarını benimsemek, on dokuzuncu yüzyılda başlayan ulus ve devlet inşa sürecinde Latin Amerika'daki seçkinlerin "uygarlaştırma" Avro-Amerikan model çerçevesinde "geri kalmışlığın önüne geçmek" gibi projeleri ve heteronom konumlarını yeniden üretmeleri arasındaki ilişkiyi açıklamada fayda sağlamıştır. Uluslararası sistemde eşitsizlik ve bağımlılık ilişkilerinin çalışılmasının ötesinde, "iç sömürgecilik" unsurlarını da içeren bu tür toplumsal oluşumlarının yapısal özelliği kolonyalizme dair yeni görüşleri de ortaya çıkarmıştır. Latin Amerika toplumları, henüz tamamlanmamış bir modernleşme anlayışı içinde, bu toplumların kendilerine özgü özellikleri ve diğer çevre oluşumlarla karşılaştırmalı bir perspektifle ele alınarak, kavranabilir.

> Entelektüel yeniden inşa

[Dependency Theories in Latin America: An Intellectual Reconstruction](#) [Latin Amerika'da Bağımlılık Teorileri: Entelektüel Yeniden İnşa] başlığını taşıyan yeni kitabımızda, Latin Amerika'daki bağımlılık teorilerine dair bir değerlendirme sunduk. Bu kitapta, söz konusu teorilerin entelektüel anlamda ortaya çıkışını, farklı bağlamlarda ele alınmasını oluşturan koşulları, sosyoloji teorilerine olan katkıları ve politik eleştiri, çevre ve iklim krizi ya da post-kolonyalizmin yarattığı sorunlar gibi günümüzdeki güncel konulara da değindik. Böylelikle, çağdaş sosyal teoriler tarihi ve literatürüne katkı sağlayarak, dünyada sosyal teorinin gelişimindeki farklı izleklere yer verdik ve Latin Amerika perspektifinin özgün yanını da göstermeye dikkat ettik. O dönemde üretilenler, zamanın-konjonktürel durumlara bağlı fikri, siyasi ve toplumsal sorunlar- etkisini kaçınılmaz olarak taşımaktadır. Öte yandan, bağımlılık ve eşitsizlik ilişkileri, dünya sistemi ya da küresel kapitalizm tarihindeki yeri ve devamlılığı çerçevesinde konumlandırılırken, bu tür bir entelektüel yeniden inşa aynı zamanda günümüzdeki sorunlara da dikkat çekmektedir.

> Ulusal bağımsızlık sürecinden CEPAL'e

Latin Amerika'nın küresel modernleşme bağlamında alternatif düşüncelerin merkezi haline gelmesi bir rastlantı değildir. Bu bölgede yer alan çoğu ülke, Asya ve Afrika ülkelerinin yirminci yüzyılda deneyimlediği ulusal bağımsızlık süreçlerini onlardan daha önce, on dokuzuncu yüzyılda deneyimlemiştir. Latin Amerika ülkelerinin erken siyasi özgürleşmesi hukuk ve mühendislik fakültelerinin kurulmasıyla önemli estetik ve entelektüel hareketlere yön vermiş, aynı zamanda edebi ve sanatsal hareketlerin de ortaya çıkmasına olanak tanıyarak, yirminci yüzyılda modernist ve ulusalcı hareketlerin kök salmasını sağlamıştır.

Yüzyılın ilk yıllarında halihazırda ulusal anlamda bir dernekleşme eylemi vardı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Latin Amerikalı ekonomistlerin kayda değer bir bölümü Avrupa ve Amerika arasında mekik dokumaya başlamıştı. Uluslararası serbest ticaretin merkezdeki imalat sanayi ile çevredeki ham madde üreten ülkeler arasında eşit ticareti geliştirdiğine dair öne sürülen liberal teze inanmıyorlardı. Savaştan sonra Marshall Planı'nın Avrupa'yı yeniden inşa amacıyla yola çıkıp, büyük etki yaratmasıyla da Latin Amerika, modernleşme çabalarında devlet planlamanın ne denli önemli olduğunu anlamıştı.

CEPAL'in (Latin Amerika Ülkeleri Ekonomik Komisyonu) 1948 yılında Şili'nin Santiago şehrinde kurulması, tarihsel bir öneme sahiptir. Bu kurum, farklı arka planlara sahip ekonomi ve sosyoloji alanında uzmanlaşmış bir grup sosyal bilimciye ev sahipliği yaparak, entelektüel çevrenin oluşmasında yapı taşı olmuş, Amerikan güvenlik teşkilatlarının direnç göstermesine rağmen, gelişmeye devam etmiştir. 1950'lerden 1980'lere kadar CEPAL, devletin moderleşmenin ana unsuru olarak ele alınmasında ve kalkınmacı bir model inşasında stratejik bir rol oynamıştır. Bu modelin geliştirilmesinde Şilili ekonomist Raúl Prebisch ve Brezilyalı ekonomist Celso Furtado büyük rol oynamışlardır.

> Fikirlerin dolaşımı

Kitabımızın amacı, yirminci yüzyılın ikinci yarısında özellikle Latin Amerika'da da açıkça görülen, yenilikçi teorik perspektiflerin özgürleşmesiyle entelektüellerin ve fikirlerin dolaşım potansiyelini göstermektir. Sosyal bilimlerin giderek küreselleşmesiyle, modern toplumların tek bir tarihsel izleğe sahip olmadığına dair farkındalık iyice kendini belli etmektedir. Dolayısıyla, bağımlılık teorilerinin çevre ve yarı-çevredeki bölgelerindeki küresel bilgi üretimi, bu alandaki tartışmaların ve kuramsal yaklaşımların oluşmasında ve gelişmesindeki zenginlik ile farklılıkların, modern tarih anlayışında bu zamana kadar fark edilmemiş boyutların tanınmasına da imkan vermektedir. Güney Amerika'da fikirler ve kurumlarla beraber yaratıcılıkları ve bağımsızlıklarıyla tanınan entelektüellerin oluşumu sosyal bilimlerde alışlagelen bilgi üretimine meydan okumaktadır. Küresel Güney'in toplumsal dönüşümler gibi büyük süreçlere dair veri toplaması ve bunların Kuzey tarafından kuramsallaştırılması yine Kuzey tarafından kavram ve teorilere dair literatürün oluş-

>>

turulmasıyla toplumların kendilerine yönelik bilgi üretiminin bir ölçeği haline gelmesi süreci, Kuzey ve Güney arasında bu tür basit bir iş bölümü varmış gibi sunulmaktadır.

Tam da bu nedenle, Latin Amerika entelijansiyası yirminci yüzyılın ortalarında bağımsız düşünce için gerekli koşulları sağlayarak hegemonik kuramsallaşmayla mücadele etmeye başladı. Bir yandan, bu durum Latin Amerika'nın entelektüel tarihinin kendine özgü zenginliği ve düşünsel derinliğinin bir parçası oldu. Yerel seçkinlerin bölgede üniversitelerin kurulmasına yönelik girişimleri, deneyimledikleri dekolonizasyon süreçlerinin kendine has özellikleri üzerine düşüncelerine olanak tanımış ve ulusal dernekler kurma çabaları ile bu dernekleşme adımının temsilcileri arasında yer alan José Martí, José Carlos Mariátegui, Juan Bautista Alberdi, Domingos Sarmiento, Joaquim Nabuco, bu köklü tarihin önemli simgeleri olmuşlardır. Diğer yandan, yirminci yüzyılın ortasında bölgede fikirlerin dolaşımına dair belli bir ağın oluşumunun da kendine has özellikleri vardır.

Latin Amerika'da birbirinden farklı milliyetlere, uzmanlık alanlarına, siyasi yönelimlere sahip entelektüellerin bir araya gelmesi büyük önem taşımaktadır. Söz konusu entelektüeller, bölgede yer alan ülkeler nezdinde bilgi üretimine dair benzersiz bir ağ kurmuşlardır. Belki de, Latin Amerika ilk kez kendini belirgin ve özgün anlamda küresel

entelektüel bir merkezde konumlandırarak, diğer fikrîsel bağlamların gelişmesine de ilham vermiştir. Bu konulara kitabımızın belli bölümlerinde yer vererek, entelektüellerin Latin Amerika düşünce tarihindeki yerini anlamaya çalıştık.

Bu yolları yeniden inşa ederek, Küresel Güney'de bağımlılık teorilerinin üretimindeki toplumsal ve kolektif boyutları, fikirlerin dolaşımının inceliklerini ve karmaşıklığını anlatmaya çalıştık. Aynı zamanda entelektüeller bilgi üretiminin hegemonik merkezleriyle iletişim kurarak, bölgesel bağlamın da ötesinde daha geniş ağların içinde yer almışlardır. Bu sürece etki eden başka birçok durum vardır; BM'nin beş Ekonomik Komisyonu'ndan biri olan CEPAL'in kurulması, uluslararası kurumların oluşturduğu sistemin bir parçası olması, bölgede Avrupa'dan ve Kuzey Amerika'dan da entelektüellerin bulunması, Latin Amerikalı sosyal bilimcilerin yurt dışındaki üniversitelerde çalışması ve araştırma yapması, diğer alanlarda yaptıkları yayınların tanınması bunlardan yalnızca birkaçıdır. Bu konulara da kitabımızın diğer bölümlerinde yer verdik. ■

André Magnelli'ye ulaşmak için <prof.andremagnelli@gmail.com>

Felipe Maia'ya ulaşmak için <felipe.maia@ufff.br>

Paulo Henrique Martins'e ulaşmak için <paulohenriquemar@gmail.com>

